Dünya Edebiyatı

Roman

KRAL TSONGOR'UN ÖLÜMÜ

2002 Goncourt des lycéens Ödülü
2003 Prix des libraires Ödülü

LAURENT GAUDÉ

Çeviren: Yaşar İlksavaş

DK DOĞAN KİTAP

KRAL TSONGOR'UN ÖLÜMÜ

Orijinal adı: *La mort du roi Tsongor*
© Actes Sud, 2002
Yazan: Laurent Gaude
Fransızca aslından çeviren: Yaşar İlksavaş

Türkçe yayın hakları: © Doğan Kitapçılık AŞ
1. baskı / ekim 2004 / ISBN 975-293-253-3
Bu kitabın 1. baskısı 2 000 adet yapılmıştır.

Kitaba katkılarından dolayı Hürriyet gazetesine teşekkür ederiz.

Kapak ve kitap tasarımı: DPN Design
Baskı: Şefik Matbaası / Marmara Sanayi Sitesi
M Blok No: 291 İkitelli - İSTANBUL

Doğan Kitapçılık AŞ Hürriyet Medya Towers, 34544 Güneşli - İSTANBUL
Tel. (212) 677 06 20 - 677 07 36 Faks (212) 677 07 49
www.dogankitap.com.tr

Kral Tsongor'un Ölümü

Laurent Gaudé

Çeviren: Yaşar İlksavaş

DK DOĞAN KİTAP

Yannis Kokkos ve Anne Blancard için

1

Kral Tsongor'un sabaha kadar uyuyamadığı gece

Sarayda ilk uyanan her zaman olduğu gibi Katabolonga'ydı. Dışarıda gece tüm ağırlığıyla tepelerin üzerine çökerken, o koridorları arşınlardı. Yürüyüşüne eşlik eden en ufak bir gürültü bile olmazdı. Odasından altın taburenin bulunduğu odaya kadar kimseyle karşılaşmaksızın yürürdü. Vücudu, duvarlar boyunca kayarak ilerleyen tüy gibi hafif bir varlığın vücuduydu sanki. Aslında kendisi de öyle biriydi. Görevini gün doğmadan önce hep sessizce tamamlardı.

Ama o sabah yalnız değildi. O sabah, koridorlarda hararetli bir kaynaşma hüküm sürüyordu. Onlarca işçi ve hamal, kimseyi uyandırmamak için alçak sesle konuşarak, tedbirli bir şekilde gidip geliyordu. Gecenin karanlığında mallarını boşaltan kaçakçı gemileri gibiydiler. Herkes sessizlik içinde çalışıyordu. Massaba sarayında gece olmamıştı. Çalışma hiç durmamıştı.

Massaba haftalardır karınca gibi çalışan insanların kaygı merkezi haline gelmişti. Kral Tsongor kızını Tuz Toprakları'nın prensiyle evlendiriyordu. En uzak ülkelerden gelen kervanlar baharat, canlı hayvan ve çeşit çeşit kumaşlar getiriyorlardı. Mimarlar, sarayın kapısı önünde uzanan büyük meydanı daha da genişletmek için özenle çalışmışlardı. Her bir çeşme özenle süslenmişti. Sayısız çiçek sepeti getiren tüccarlar uzun kuyruklar oluşturuyordu. Massaba o güne dek yaşamadığı bir hareketlilik yaşıyordu. Günler ilerledikçe kentteki insan sayısı da artmıştı. Topraklar boyunca kurulmuş birbirine yapışık binlerce çadır dikkati çekiyor, bu çadırlar kumda oynayan çocuk bağırışmaları ile hayvan

anırmalarının birbirine karıştığı rengârenk kumaşlardan varoşlar oluşturuyordu. Göçebeler o gün orada bulunmak için çok uzaklardan gelmişlerdi. Dört bir yandan geliyorlardı. Massaba'yı görmeye geliyorlardı. Kral Tsongor'un kızı Samilia'nın düğününe katılmaya geliyorlardı.

Haftalardan beri her Massabalı, her göçebe müstakbel evlilere getirdiği armağanı ana meydana bırakmıştı. Çiçek, muska, nazarlık, tahıl torbaları ve şarap fıçıları dev bir yığın oluşturuyordu. Kumaşlardan ve kutsal heykellerden oluşan bir dağdı bu. Herkes Kral Tsongor'un kızına hayranlığını belirten bir armağan sunmak, iyi dileklerde bulunmak istiyordu.

O gece saray hizmetkârları meydanı tüm bu armağanlardan boşaltmakla görevlendirilmişlerdi. Tek bir çöp bile kalmamalıydı. Yaşlı Massaba kralı her tarafın süslenmesini ve göz kamaştırıcı olmasını istiyordu. Tüm içavlunun güllerle kaplanmasını istiyordu. Ve yaverinin tören giysisiyle bu törende yer almasını. Kouame prensi sunduğu armağanları kralın ayakları önüne sermeleri için elçilerini göndermeye hazırlanıyordu. Armağan verme günü evlilik töreninin başlangıcıydı. Bütün işlerin tamamlanmış olması gerekiyordu.

Saray hizmetkârları, bütün gece boyunca, meydandaki armağan dağı ile sarayın odaları arasında hiç durmaksızın gidip gelmişlerdi. O yüzlerce sepeti, torbayı, çiçeği ve mücevheri taşıyorlardı. Muskaları, nazarlıkları, heykelleri, halıları, gürültü yapmamaya özen göstererek, en uyumlu biçimde sarayın çeşitli bölümlerine yerleştiriyorlardı. Büyük meydanın boş olması gerekiyordu. Sarayınsa bu saygı belirtileriyle dopdolu, zengin görünmesi. Prenses Samilia'nın binlerce parfüm ve renk cümbüşü içindeki bir sarayda uyanması gerekiyordu. İşte hamallar bunun için sessizce çalışıyorlardı. Prenses ve maiyeti uyanmadan önce işlerini bitirmek zorundaydılar. Zamanları giderek azalıyordu. Çünkü içlerinden bazıları Katabolonga'yla karşılaşmış ve onu tanımıştı. Katabolonga uyandığına göre gün az sonra doğacaktı ve günle birlikte kra-

lın da kalkacağını biliyorlardı. Katabolonga sarayın koridorları boyunca ilerledikçe, altın tabure odasına yaklaştıkça hareket daha bir canlanıyor, hizmetkârlar daha hızlı çalışıyorlardı.

Katabolonga'ya gelince, o diğerleri gibi bir kaygı taşımıyordu içinde. Her zamanki gibi ağır adımlarla yürüyordu. O kendine özgü sakin adımlarla. Daha zamanı olduğunu biliyordu. Günün öyle hemen bir anda doğmadığını biliyordu. Yıllardan beri süregeldiği gibi, kral gözlerini açtığında kendisini başucunda oturmuş olarak bulacağını biliyordu. Gece yürüyüşü sırasında ilk kez ve kesinlikle son kez bu kadar çok insanla karşılaştığını, ayak seslerine bunca fısıldaşmanın ilk kez ve kesinlikle son kez eşlik ettiğini düşünüyordu yalnızca.

Ama Katabolonga altın tabure odasına girdiğinde birdenbire donup kaldı. Yüzünü okşayan rüzgâr bir türlü anlayamadığı bir şeyler fısıldıyordu. Kapıyı açtığı anda, bir an için, her şeyin sonu geliyor gibi bir duyguya kapılmıştı. Kendini topladı. Altın tabureyi almak için odayı bir uçtan bir uca geçti, ama kutsal eşyayı almasıyla bırakması bir oldu. Kolunu kaplayan titreme ona yakında her şeyin biteceğini söylüyordu yeniden. Bu kez içinde yükselen bu duyguya kulak verdi. Kulak verdi ve bir heyecan kapladı tüm benliğini. Kulak verdi... Ve bugün her şeyin kesinlikle sona ereceğini anladı. Bugün Kral Tsongor'u öldüreceğini anladı. Bugün aklından sildiğini, unuttuğunu sandığı gündü. Bugünün kralın uyanıp kalkacağı son gün olduğunu, vahşi Katabolonga'nın arkası sıra yürüyerek kendisini odadan odaya izleyeceği, en küçük bir yorgunluk belirtisine göz kulak kesileceği, inlemelerini dinleyeceği ve en onursal görevi yerine getireceği son gün olduğunu anladı. Bugün altın taburenin taşıyıcısı olduğu son gün olacaktı.

Ayağa kalktı. İçinde yükselen kargaşayı bastırmaya çalışarak doğruldu. Tabureyi kavradı ve sarayın koridorlarından geçti. Bugünün, dostunu, Kral Tsongor'u öldüreceği gün olduğu inancıyla, bu karanlık inançla çenesini kenetlenmişti.

Tsongor uyanır uyanmaz, bir anda, o günün yapacağı işleri tamamlamasına yetmeyecek kadar kısa olduğu hissine kapıldı. Derin derin içini çekti. Akşama dek sükûnet diye bir şey yaşamayacağını biliyordu. Yanında duran Katabolonga'yı selamladı. Bu yüz ona çok iyi geliyor, bu yüzü görünce rahatlıyordu. Katabolonga'yı selamladı, ama o, her sabah yaptığı gibi selamına karşılık vermek ve kraliyet kolyesini uzatmak yerine alçak sesle:

"Tsongor, seninle konuşmak istiyorum" dedi.

"Seni dinliyorum" diye yanıtladı kral.

"Gün bu gün, dostum" dedi Katabolonga.

Taşıyıcının sesinde tuhaf bir şeyler vardı, ama Tsongor buna hiç dikkat etmedi. Yalnızca: "Biliyorum" demekle yetindi. Ve gün başladı.

İşin gerçeği Tsongor, Katabolonga'nın ne demek istediğini anlamamıştı. Ya da taşıyıcısının kendisine daha önce bildiği bir şeyi, aylardan beri bir an olsun aklından hiç çıkmayan şeyi, kızının evleneceğini ve törenlerin bugün başlayacağını hatırlattığını sanmıştı. Öylece yanıtlayıvermişti. Hiç düşünmeden. Yaşlı hizmetkârının yüz hatlarına dikkat etmiş olsaydı bu çizgilerdeki, bir yüzün iç çekmesini yansıtan derin hüznü fark edecek, belki de o zaman Katabolonga'nın evlilikten söz etmediğini anlayacaktı. Başka bir şeyden söz ettiğini anlayacaktı. Uzun yıllardan beri iki adamı birbirine bağlayan eski bir öyküden söz ettiğini anlayacaktı.

Kral Tsongor'un gençlik zamanıydı. Babasının krallığını terk

etmişti. Bir daha dönüp arkasına bakmaksızın. Yaşlı kralı rahatsız tahtının üzerinde ölüme terk ederek. Tsongor çekip gitmişti. Babasının kendisine hiçbir şey bırakmak istemediğini biliyor ve bu aşağılanmaya katlanmayı reddediyordu. Kendisine hiçbir şey bırakmak istemeyen yaşlı adamın yüzüne tükürerek çekip gitmişti. Hiçbir şey istememeye karar vermişti. Asla yalvarmamaya. Kendisine hak görülmeyen bir imparatorluktan daha büyük bir imparatorluk kurmaya karar vermişti. Elleri canlı ve güçlüydü. Bacakları onu istediği yere götürüyordu. Yeni topraklar gezmek istiyordu. Oraları egemenliği altına almak istiyordu. Bilinen ülkelerin dışındaki toprakları fethetmek istiyordu. Açtı. Sabahtan akşama, zaptetmeyi düşlediği ülkelerin adlarını tekrarlayıp duruyordu. Yüzünün fethin yüzü olmasını istiyordu. Babasının cesedi daha mezarında soğumamışken ordusunu topladı ve asla geri çekilmemek, son nefesine kadar toprakları arşınlamak, dört bir yanda atalarının bayrağını dalgalandırmak amacıyla güneye doğru yola çıktı.

Kral Tsongor'un savaşları yirmi yıl sürdü. Konaklamalarla, çarpışmalarla, ilerlemelerle geçen yirmi yıl. Kaderin yatağından başka bir yatakta uyumadan geçen yirmi yıl. Haritaları incelemekle geçen yirmi yıl. Stratejiler geliştirerek, saldırılar düzenleyerek geçen yirmi yıl. Yenilmezdi. Her yeni zaferinde düşmanlarını kendi saflarına çekiyordu. Ve kendi esas askerleriyle aynı ayrıcalıkları tanıyordu onlara. Böylece, tüm kayıplara, tüm sakatlara ve açlıklara rağmen ordusu giderek büyüyordu. Kral Tsongor at üstünde yaşlandı. Elinde kılıcıyla. Savaşlarından birinde at üzerinde evlendi. Ve her yeni doğan çocuğu, hâlâ savaş alanlarının ateşiyle ter döken adamlarından oluşan büyük kalabalıklar tarafından alkışlandı, sevinç çığlıkları atıldı. Kamburlar Ülkesi'ne vardığı güne dek savaşla, yayılmayla ve büyümeyle geçen yirmi yıl. Kıtanın keşfedilmemiş son topraklarıydı buraları. Dünyanın sınırındaki topraklar. Buranın daha ötesinde yalnızca okyanus ve karanlıklar vardı, o kadar. Kamburlar, çamurdan küçük kulübelerde, dağınık bir halde yaşayan vahşi bir halktı. Ne şefleri vardı, ne de orduları. Art arda kurulmuş küçük köycükler oluşturmuşlardı.

Her erkek bu köycüklerde karılarıyla birlikte yaşıyordu. Çevrelerini saran dünya konusunda hiçbir bilgileri olmaksızın. Uzun boylu zayıf insanlardı. Bazıları iskelet gibiydi. Onlara kambur denmesinin nedeni böylesine uzun boylu olmalarına rağmen bir at kadar bile yüksekliği olmayan kulübelerde yaşamalarıydı. Neden kendi boylarına uygun kulübeler inşa etmediklerini kimse bilmiyordu. Böyle minik kulübelerde yaşamak vücutlarına kambur bir görünüm vermekteydi. Asla dik durmayan bir devler halkı. Gece, sanki gökyüzü tüm ağırlığıyla üzerlerine çökmüş gibi, tozlu patikalarda iki büklüm yürüyen uzun boylu zayıf insanlardan oluşan bir halk. Teke tek çarpışmalarda tüm düşmanlardan daha ürkütücüydüler. Çevik ve acımasızdılar. Tüm vücutlarıyla savaş düzenine girip düşmanlarının üzerine yabankedileri gibi saldırırlardı. Silahsız anlarında bile korkunçtular. Onları tutsak etmek olanaksızdı, çünkü bir nebze güçleri kalmış olsa bile, gördükleri ilk adamın üzerine saldırırlar ve onu yere sermeye çalışırlardı. Zincirlerinden kurtulan kamburların gardiyanlarının üzerine saldırıp onları diş darbeleriyle öldürdüğü sık görülen bir şeydi. Isırırlardı. Tırmalarlardı. Bağırırlardı ve bir et yığını haline gelinceye dek düşmanlarının vücudu üzerinde dans ederlerdi. Korkunçtular, ürküntü vericiydiler, ama Kral Tsongor'a karşı çok zayıf bir direniş gösterdiler. Bir türlü örgütlenemediler. Bir türlü sınır çizgisine doğru ilerlemesini engelleyemediler. Kral bir kez bile titremeden Kamburlar Ülkesi'nin topraklarına girdi. Köyleri bir bir yaktı. Her şeyi küle çevirdi ve ülke kısa sürede kuru ve boş bir toprağa dönüştü. Gece, acılarını haykıran, üzerlerine çöken bu lanet yüzünden Tanrı'ya sövgüler yağdıran kamburların feryatlarının duyulduğu kuru ve boş bir toprak haline gelmişti ülke.

Katabolonga onlardan biriydi. Kral fethini tamamlamak üzereyken hâlâ hayatta kalan belki de son kişiydi. Kulübesi, diğer pek çok kulübe gibi yerle bir edilmişti. Kadınlarının ırzına geçilmiş, hepsi öldürülmüştü. Her şeyini kaybetmişti. Ama o, kimsenin hiçbir zaman açıklayamadığı bir nedenle, kardeşleriyle aynı tepkiyi göstermedi. O, dişleriyle ısırarak burnunu koparmak, sonra da ellerini intikam kanıyla yıkamak için ilk gördüğü askerin

üzerine atlamadı. Hayır. O bekledi. Uzun süre bekledi. Ülkenin tümüyle zapt edilmesini bekledi. Yenik düşmüş bu büyük ülkede Kral Tsongor'un son kampını kurmasını bekledi. Ve işte ancak o zaman saklanmış olduğu ormandan çıktı.

Işık ve huzur dolu muhteşem bir gündü. Artık hiçbir asker savaşmıyordu. Hiçbir yerde çarpışma yoktu. Tek bir kulübe bile ayakta kalmamıştı. Tüm ordu bu uçsuz bucaksız kamp yerinde dinleniyor ve zaferini kutluyordu. Kimileri silahlarını temizliyordu. Diğerleri ayaklarını rahatlatıyordu. Bazı ganimetleri değiş tokuş ederek konuşuyorlardı.

Katabolonga kampın kapılarında belirdi. Çıplak. Silahsız. Başı yukarıda. Hiç titremeksizin. Yolunu kesen ve ne istediğini soran askerlere kralı görmeye geldiğini söyledi. Sesinde öyle bir otorite, öyle bir sükûnet vardı ki, onu krala kadar götürdüler. Bütün kampı bir uçtan bir uca geçti. Ordu, içine alarak kendisiyle bütünleştirdiği tüm halklarla öylesine büyümüş, yan yana dizildiklerinde bu kan ve fetih işletmesi öylesine devasa bir alan kaplar olmuştu ki, saatlerce süren bir yürüyüş oldu bu. Güneşin altında başı dimdik yürüdü. Bir kamburun bu şekilde yürüdüğünü görmek, böyle sakin, kararlı ve kibirli bir biçimde yürüdüğünü görmek oldukça tuhaftı, bu yürüyüşte öylesine güzel bir şey vardı ki askerler peşi sıra bir kortej oluşturdular. Vahşi adamın ne isteyeceğini görmek istiyorlardı. Ne olup biteceğini görmek istiyorlardı. Kral Tsongor uzakta bir toz bulutu gördü. Eğlenen ve meraklı bir asker kalabalığına egemen uzun boylu birini fark etti. Yemek yemeyi bıraktı ve ayağa kalktı. İlkel adam önüne geldiğinde onu sessizce, uzun uzun seyretti. Her an üzerine saldırabilecek, dişleriyle kendisini parça parça etmeye çalışabilecek olan adama: "Kimsin sen?" diye sordu.

"Benim adım Katabolonga." Kralın çadırı önünde itişip kakışan orduda büyük sessizlik oldu. Adamlar vahşinin sesindeki güzellik karşısında şaşkına dönmüşlerdi. Sözcüklerin ağzından bunca akıcı bir biçimde dökülmesine şaşırıp kalmışlardı. Çıplaktı. Şaşkındı. Gözleri güneşten kızarmıştı. Kral Tsongor onun karşısında cılız bir çocuk gibi duruyordu.

"Ne istiyorsun?" diye sordu hükümdar.

Katabolonga cevap vermedi. Sanki soruyu duymamış gibiydi. İki adamın birbirini göz hapsinde tuttuğu bitmeyecekmiş kadar uzun bir zaman geçti. Sonra vahşi adam konuştu:

"Ben Katabolonga'yım ve senin sorularını yanıtlamıyorum. Ben ne zaman istersem o zaman konuşurum. Buraya seni görmeye geldim. Ve burada, tüm adamlarının önünde, söylenmesi gereken şeyi söylemeye. Evimi yerle bir ettin. Ve kadınlarımı öldürdün. Atının nallarıyla topraklarımı çiğnedin. Adamların benim havamı soludu ve benim insanlarımı maymunların elinden yemeklerini almaya çalışan firardaki hayvanlara çevirdiler. Uzaklardan geldin. Sahip olduğum şeyleri yakmak için. Ben Katabolonga'yım ve hayatta kaldığım sürece hiç kimse sahip olduğum şeyi alamaz. Buradayım. Tam önündeyim. Buradayım. Toplanmış olan tüm adamlarının ortasında. Sana söylemek istediğim bir şey var. Ben Katabolonga'yım ve seni öldüreceğim. Çünkü ayaklarınla çiğnediğin kulübem adına, öldürdüğün kadınlarım adına, yaktığın ülkem adına senin ölümün bana ait."

Kamp alanında çıt çıkmıyordu. Tek bir silah tıkırtısı yoktu. Bir şeyler fısıldayan tek bir asker sesi duyulmuyordu. Herkes kralın vereceği kararı bekliyordu. Herkes hükümdarın basit bir baş işaretine bakıyordu, vahşinin üzerine atılıp onu öldürmeye hazırdılar. Ama Tsongor hiç kımıldamadan duruyordu. Her şey belleğinde canlanıyordu. Kendi kendisinden iğrenerek geçmiş yirmi yıl. Bir türlü yakasını bırakmayan savaşlarla, katliamlarla geçmiş yirmi yıl. Önünde duran adama bakıyordu. Dikkatle. Neredeyse saygı ve sevgiyle.

"Ben Kral Tsongor'um" dedi. "Topraklarımın sınırı yoktur. Benim krallığımla karşılaştırıldığında atalarımın krallığı yalnızca bir kum tanesiydi. Ben Kral Tsongor'um ve at üstünde yaşlandım. Elimde silahla yaşlandım. Yirmi yıldır savaşıyorum. Yirmi yıldır adımı bile bilmeyen halkları denetimim altına alıyorum. Tüm dünyayı arşınladım ve tüm dünyayı bahçem yaptım. Sen son ülkedeki son düşmansın. Bütün dünyanın tüm bir kıtaya hükmettiğimi bilmesi için seni öldürebilir, başını bir kazığın tepesine geçirebilir-

dim. Ama böyle bir şey yapmaya niyetim yok. Savaş zamanı bitti artık. Artık ben kan dökücü bir kral olmak istemiyorum. Bundan böyle kurduğum krallıkta hüküm sürmekten başka bir şey kalmıyor bana. Buna seninle birlikte başlayacağım Katabolonga. Sen, son ülkedeki son düşmansın ve bundan böyle benim yanımda kalmayı kabul etmeni istiyorum senden. Ben Kral Tsongor'um ve gittiğim her yerde altın taburemin taşıyıcılığını veriyorum sana."

Bu kez ordu saflarından korkunç bir uğultu yükseldi. Duyamamış olanlara kralın cümlelerini tekrarlıyorlardı. Anlamaya çalışıyorlardı, ama vahşi adam yeniden konuşmaya başladı.

"Ben Katabolonga'yım ve söylediklerimden vazgeçmiyorum. Sözlerimi geri almıyorum. Sana söyledim. Seni öldüreceğim."

Kral dudaklarını ısırdı. Vahşiden korkmamıştı, ama başarısızlığa uğradığını hissediyordu. Nedenini bilmeksizin, bu iskelet gibi yaratığı kesinlikle ikna etmesi gerektiğini hissediyordu. Dinginliğinin, huzurunun buna bağlı olduğunu hissediyordu.

"Söylediğin sözlerden geri dönmeni istemiyorum senden" diye yanıtladı. "Tüm ordumun önünde sana bir önerim var. Ölümüm sana aittir. Bunu burada söylüyorum. Ölümüm sana aittir. Önümüzdeki yıllar boyunca altın taburemin taşıyıcılığını öneriyorum sana. Gittiğim her yerde bana eşlik edeceksin. Hep yanımda tutacağım seni. Bana göz kulak olacaksın. Sana ait olan şeyi almak istediğin gün, intikamını almak istediğin gün, karşı koymayacağım. Beni ne zaman istersen o zaman öldüreceksin, Katabolonga. Yarın. Bir yıl içinde. Yaşamının son gününde, yaşlı ve bitkin bir haldeyken. Kendimi savunmayacağım. Ve kimse seni tutuklamayacak. Kimse sana bir katil olduğunu söyleyemeyecek. Çünkü ölümüm sana ait. Senin yapacağın tek şey, bugün sana verdiğim şeyi almak olacak, o kadar."

Askerler şaşırıp kaldılar. Söylenen şeylere kimse inanmak istemiyordu. Bundan böyle dünyadaki krallıkların en büyüğünün, zırhlı ve mızraklı bir kalabalığın ortasında çıplak ve soğukkanlılıkla duran bu vahşinin elinde olduğuna inanamıyorlardı. Katabolonga ağır ağır krala doğru ilerledi. Çok yakınına gelene dek. Tsongor'a birkaç baş tepeden bakıyordu. Kımıldamıyordu.

"Kabul ediyorum, Tsongor. Sana hizmet edeceğim. Saygıyla. Senin gölgen olacağım. Taşıyıcın olacağım. Sırlarının koruyucusu olacağım. Her yerde seninle birlikte olacağım. İnsanların en saygılısı olacağım. Sonra seni öldüreceğim. Ülkemden ve benden aldıklarının anısına."

O günden sonra Katabolonga, kralın altın taburesinin taşıyıcısı oldu. Her yerde onu izledi. Yıllar geçti. Tsongor savaş hayatını bıraktı. Kentler inşa etti. Çocuklarını büyüttü. Kanallar açtırdı. Topraklarını yönetti. Ülkesi mutluluk içinde yaşar oldu. Yıllar yılları kovaladı. Yavaş yavaş sırtı kamburlaştı, saçları aklaştı. Halkına göz kulak olmak için sürekli dolaştığı uçsuz bucaksız krallığında hüküm sürdü. Her an yanında olan Katabolonga'yla birlikte. Vicdan azaplarının gölgesi gibi hep arkasında yürüyen Katabolonga'yla. O, savaş yıllarının kambur anısıydı. Çevresindeki varlığıyla hiç durmaksızın kendisine cinayetleri ve yası anımsatıyordu. Ve böylece, Tsongor gençliğindeki yirmi yıl boyunca yaptıklarını bir türlü unutamıyordu. Savaş orada, yanında yürüyen, hiçbir şey söylemeksizin yürüyen o zayıf, uzun vücuttaydı. Ve her an boğazını kesebilecek olan o zayıf vücutta.

İki adam birlikte yaşlandılar. Yılların akışı içinde ikisi kardeş gibi oldular. Eskiden yapılmış olan o anlaşma sanki unutulup gitmişti. Birbirlerine kenetlenmişlerdi. Derin bir dostlukla. Ve sessizce.

"Biliyorum" demişti Tsongor. Anlamamıştı ve Katabolonga da daha fazla bir şey söyleyecek gücü kendinde bulamamıştı. Belki de daha zamanı gelmemişti. Kral Tsongor az önce: "Biliyorum" demişti, Katabolonga gözlerini yere eğdi ve her günkü gibi sessizce ortadan kayboldu. Bugünün başlamasına izin vererek. Üzgündü. Ama hiçbir şey söylemedi. Ve kralın ardından tüm saray uyandı. Herkes heyecan içinde titriyordu. Daha yapılacak o kadar çok şey vardı ki. Yerine getirilmesi gereken onca ayrıntı. Kral kızı Samilia'yı evlendiriyordu. O gün ilk törenlerin yapılacağı gündü ve maiyetteki kadınlar son mücevherleri parlatmak, son kumaşları dikmek için bir yerden bir yere koşuşup duruyorlardı.

Kent, damadın elçilerinin gelişini bekliyordu. Bahçeye altın, kumaş ve değerli taşlardan dağlar gibi armağan bırakmak için dizi dizi insan ve atın geleceğinden söz ediliyordu. Ne işe yaradığı bilinmeyen ama insanın sesini soluğunu kesen şaşkınlık verici eşyalardan söz ediliyordu. Samilia paha biçilmez biriydi. Tsongor Tuz Toprakları'nın Kralı Kouame'ye öyle demiş, onun paha biçilmez biri olduğunu söylemişti. Ve Kouame sahip olduğu her şeyi, varını yoğunu Samilia'nın ayakları önüne sermeye karar vermişti. Her şeyini sunuyordu. Krallığını. Adını. Sınırsız zenginliğinin hiçbir şey satın alamayacağının bilincinde, bu kadının karşısında yalnız ve hazırlıksız olduğunun bilincinde, yoksul bir esir gibi sunacaktı kendisini. Kentin sokaklarından akacak tüm bir krallık halkından söz ediliyordu. Sarayın bahçesinde toplanacak tüm bir halkın zenginliklerinden söz ediliyordu. Kral Tsongor'un soğukkanlı yüzünün karşısında toplanacak bir halktan söz ediliyordu.

O gün armağanları sunma günüydü. Kentin sokakları temizlenmiş, yıkanmıştı. Alayın geçeceği yolun üzeri güllerle kaplanmıştı. Altından örülmüş kumaşlar asılmıştı pencerelere. Herkes Tuz Krallığı'nın uçsuz bucaksız tören alayının ilk süvarisinin görünmesini bekliyordu. Kentteki tüm gözler Güney ovasındaki tozu dikkatle izliyordu. Herkes uzaktan gelen alayın süvarilerini ilk gören kişi olmak istiyordu.

Hiç kimse kuzeydeki tepelerde yer alan adamları görmedi. Bu adamların bir kamp kurduğunu görmedi. Binek hayvanlarını dinlendirdiklerini görmedi. İnsanların orada, hiç kımıldamadan, kentteki son hazırlıkları izlediğini görmedi. Oradaydılar. Kuzey tepelerinde. Felaketin hareketsizliği içinde.

Gün yavaş yavaş sona eriyordu. Güneşin ışıkları toprak rengine dönüşüyordu. Kırlangıçlar gökyüzünde büyük daireler çiziyor, meydanlara ve çeşmelere sonu gelmez dalışlar yapıyordu. Herkes sessizdi. Issız anayol yabancıların nallarının üzerinden geçmesini bekliyordu.

İşte o saatte kentin nöbetçileri Massaba'nın kuzeyindeki tepelerin tutuştuğunu gördüler. Bir anda. Aynı anda. Doruklar ateş aldı. Halk şaşkına döndü. Gün boyu hiçbir hareketin farkına varmamışlardı. Herkes gözünü yola dikmişti ve tüm bu bekleyişe karşın tepeler yükselen şenlik ateşleriyle parlıyordu. Kral Tsongor'la adamları sarayın taraçasına kuruldular. Gösterinin keyfini çıkarmak istiyorlardı. Ama ne gelen vardı, ne giden. Dönüp duran kırlangıçlardan, gecenin sıcak havasında uçuşan küllerden başka hiçbir şey yoktu. Batı kapısındaki bekçi köpekleri havlıyordu, bu havlamanın yankılarından başka hiçbir şey yoktu. Kent öylesine sessizdi ki, sarayın taraçalarından en dar yollara kadar herkes köpeklerin hırlamasını duyabiliyordu. Batı kapısındaki köpekler havlıyordu. Bu da orada bir yabancının bulunduğunun işaretiydi. Kentin her kapısında el ve ayak bileklerinde çıngıraklar, sol elinde bir sığır kuyruğu, sağ elinde zincirden tasmalara bağlı on iki köpek tutan, üstü muskalarla dolu bir adam vardı. Bu adamlar köpek sürüsünün bakıcılarıydı. Kötü ruhları ve hırsızları kovmakla

görevliydiler. Batı kapısındaki köpek sürüsü havlıyordu ve kral, prenses, saray erkânı, tüm halk, kısacası herkes doğu kapısı hazırlanmışken elçilerin neden batı kapısından geldiğini soruyordu kendi kendine. Bu hiç beklenmedik, aptalca bir terslikti ve Kral Tsongor öfkeyle yerinden kalktı. Sinirli. Sabırsız. Taraça kentin tümüne hâkimdi. Anayol ayaklarının altında uzanıyordu. Gözlerini yoldan ayırmıyordu. Armağan alayının gelişini bekliyordu. Ama gördüğü bir alay değildi. Ama yolun ortasında, bin bir renkle süslenmiş büyük bir devenin ağır ve düzenli adımlarına ayak uydurmuş tek başına bir adam geliyordu. Hayvan ve binicisi, çalkantılı denizdeki bir kayığın ahengiyle, önden arkaya, arkadan öne sallanarak ilerliyordu. Çöl kervanlarına özgü bir rehavet içinde yaklaşıyordu adam. Bir alay yerine Massaba caddelerinden yalnız bir adam içeri giriyordu, o kadar. Kral bekliyordu. Elinde olmaksızın belirsiz bir şeylerden korku duymaya başlayarak bekliyordu. İşlerin gerektiği gibi yolunda gitmediğini hissediyordu. Binici sarayın kapılarının önüne vardığında Kral Tsongor'la görüşmek istediğini bildirdi. Ve yalnızca kralla, tek başına. Bu herkesi daha da şaşırttı, çünkü gelenekler armağanların herkesin gözü önünde sunulmasını gerektirmekteydi. Müstakbel gelinin ve bir araya gelmiş ailesinin önünde. Ama bir kez daha kral bu beklenmedik isteği kabul etti. Ve yalnızca Katabolonga'nın eşliğinde taht odasına geçti.

Kralın huzuruna çıkan adam uzun boyluydu. Pahalı, koyu renk kumaşlarla giyinmişti. Mücevherden ziyade nazarlık taşıyordu. Ne bir yüzük vardı üzerinde, ne de bir kolye, boynundan sallanan bir sürü küçük kutucukta nazarlıklar bulunuyordu. Yüzü bir peçeyle örtülüydü, ama odaya girer girmez bir dizini saygıyla yere koydu, saygı belirtisi olarak başını önüne eğdi ve yüzünü daha uzun süre gizlememek için peçeyi kaldırdı. Kral Tsongor gezginin yüz hatlarını gördüğünde tuhaf bir hisse kapıldı. Tanıdık bir şeyler vardı bu adamda. Yabancı gözlerini Tsongor'a doğru kaldırdı. Ve gülümsedi. Yumuşacık bir dost gülümsemesiyle. Dinleyicisine, varlığına alışmak için zaman tanımak istercesine bir süre daha sessizliğini korudu ve sonra konuştu.

"Kral Tsongor, tanrılar atalarını kutsasın ve alnın tanrıların sevecen öpücüğünden başka bir şey tanımasın. Beni tanımadığının farkındayım. Buna da şaşırmıyorum. Zaman, yüz hatlarımda yapacağını yaptı. Yanaklarımda çizgiler oluşturdu. Sana kim olduğumu söylememe ve elini öpmeme izin ver. Ben Sango Kerim'im ve zaman en azından sana adımı unutturamamıştır umarım."

Kral Tsongor sıçrayarak ayağa kalktı. Kendine gelemiyordu. Sango Kerim karşısında duruyordu. Bir mutluluk yükseldi içinden ve tüm benliğini kapladı. Konuğuna doğru koştu ve onu kollarına aldı. Sango Kerim. Onu nasıl tanıyamamıştı. Gittiğinde bir çocuktu. Ve şu an karşısında duran bir adamdı. Sango Kerim. Kralın her zaman beşinci çocuğu gibi sevdiği Sango Kerim. On beş yaşına kadar çocuklarıyla birlikte büyümüş, çocuklarının oyun arkadaşı Sango Kerim. O yaşta Sango, kraldan saraydan ayrılıp gitmek için izin istemişti. Dünyayı dolaşmak ve ne olacaksa olmak istiyordu. Kral Tsongor isteksizce izin vermişti dilediğini yapması için. Sonra aradan yıllar geçti ve bir daha geri dönmediğini görerek onu unuttular. Sango Kerim. Buradaydı. Tam karşısında. Kibar. Gururlu. Gerçek bir göçebe prens.

"Bugün seni burada görmek benim için ne büyük bir mutluluk, Sango" dedi Kral Tsongor. "İzin ver sana bakayım, sana sıkı sıkı sarılayım. Güçlü görünüyorsun. Ne mutluluk. Samilia'nın yarın evleneceğini biliyor musun?"

"Biliyorum, Tsongor" diye yanıtladı göçebe.

"Bunun için geri geldin, öyle değil mi? Özellikle bu günü seçtin. Konuklarımız arasına katılmak için."

"Evet, Samilia için geldim."

Sango Kerim kupkuru bir sesle vermişti bu yanıtı. Bir adım geri çekildi ve dimdik ayakta durdu. Gözlerini Kral Tsongor'un gözlerinden ayırmaksızın. Kendisini seven bu yaşlı adamın yüzüne yeniden kavuşuyordu. Heyecan benliğini ele geçiriyordu ama o kendini kontrol etmeye çalışıyordu. Kararlılığı elden bırakmamalı ve söylemek için geldiği şeyi söylemeliydi. Kral Tsongor yolunda gitmeyen bir şeyler olduğunu anladı. Bugünün uzun bir gün olacağını yeniden hissetti ve ürperdi.

"Kendimi yeniden sarayında bulunmanın mutluluğuna ulaşacak zamanım olsun isterdim, Tsongor. Eskiden tanıdığım yüzlere yeniden kavuşmanın mutluluğunu yaşayacak zamanım olsun isterdim. Beni büyütüp yetiştirenlere yeniden kavuşmanın, birlikte oynadığım insanlara yeniden kavuşmanın mutluluğunu yaşayacak zamanım olsun isterdim. Zaman hepimizin üzerinden akıp geçti ve bu insanları parmaklarımın ucuyla bir bir yeniden keşfetmek isterdim. Sizlerle birlikte yemek yemek. Tıpkı eski günlerde yaptığımız gibi. Kenti bir uçtan bir uca koşarak geçmek isterdim. Çünkü kent de değişmiş. Ama ben bunun için gelmedim buraya. Beni hatırladığın ve beni keyifle hatırladığın için mutluyum. Evet, Samilia için geri döndüm. Buraları nasıl onun için terk ettiysem şimdi de onun için döndüm. Dünyayı tanımak istiyordum. Zenginliklere ve bilgeliklere sahip olmak istiyordum. Kızına layık olmak istiyordum. Bugün artık dünyayı gördüğüm için geri döndüm. Samilia bana ait olduğu için geri döndüm."

Tsongor duyduklarına inanamadı. Neredeyse kahkahalarla gülecekti.

"Ama Sango... sen anlamadın galiba... Samilia... yarın evleniyor... Kendi gözlerinle gördün... kentin sokaklarını... Kendi gözlerinle gördün... çevrendeki her şeyi... Bugün armağanlar günü. Yarın Tuz Toprakları'nın Kralı Kouame'nin karısı olacak. Üzgünüm, Sango, bilmiyordum. Senin... Yani, demek istediğim, böyle duyguların olduğunu... Aslında... ben... seni oğlum gibi sevdiğimi biliyorsun... Ama bu... olacak şey değil... gerçekten..."

"Ben duygularımdan söz etmiyorum, Tsongor. Çünkü böyle bir günde duygulardan söz etmenin hiç zamanı değil. Ben bir vaatten bahsediyorum. Verilmiş bir sözden."

"Sen ne diyorsun, Sango?"

"Samilia'yı çocukluğundan beri tanıdığımı söylüyorum. Birlikte oyunlar oynadığımızı. Onu sevdiğimi. Onun için gittim buralardan. Onun için geri dönüyorum şimdi. Karşılıklı ant içtik. İkimizi de birbirine bağlayan bir ant. Gezip durduğum yıllar boyunca hep sadık kaldığım bir ant."

Sango Kerim muskalarından birini açtı, içinden bir kâğıt çıkar-

dı, kat yerlerini düzelterek krala uzattı. Tsongor kâğıdı okudu. Soğukkanlılıkla:

"Bunlar çocuklukta verilmiş sözler. Çok eskilerde söylenmiş şeyler, Sango."

"Kızın söz verdi, Tsongor. Ve ona bu yeminini hatırlatmak için tam zamanında geri döndüm. Kızını andını bozan biri durumuna mı düşüreceksin?"

Kral ayağa kalktı. Kan beynine çıktı. Karşısında böyle durduğu için Sango Kerim'e kızıyordu. Söylediği şeyleri söylediği için Sango Kerim'e kızıyordu. İstediği şeyi istediği için kızıyordu. Geçmesi gerektiği gibi geçmeyen bugüne kızıyordu.

"Benden ne istiyorsun, Sango?" diye sordu kupkuru bir sesle.

"Kızını."

"Yarın evleniyor. Sana söyledim."

"Yarın evleniyor. Ama benimle."

Kral Tsongor öylece durdu. Genç adamı seyrediyordu.

"Bu mutlu günümde bana kaygı ve öfkeyi yaşatmak için ta uzaklardan kalkıp geldin, Sango Kerim" dedi. "Tamam, öyle olsun. Düşünmem için bana bir gecelik izin vermeni istiyorum senden. Sana cevabımı yarın, günün ilk ışıklarıyla birlikte vereceğim. Yarın hepiniz kızımın kiminle evleneceğini öğreneceksiniz. Ve seçilmeyen kişi ya ortadan kaybolacak, ya da öfkemin karşısında gözyaşları dökecek."

Sango Kerim gitmişti. Kuzeydeki tepelerde ateşler yanmaya devam ediyordu. Sanki hiç sönmeyecek gibiydiler. Gün bitiminin yumuşak ışığında dans eden dev meşaleleri andırıyorlardı. Kral Tsongor alevleri seyrediyordu. Yüzü asık, düşünceli. Başlangıçta bunların, kente girmeden önce yüksek tepelerde tören hazırlıkları yapan Kouame'nin elçileri olduğunu sanmıştı. Sonra, Sango Kerim huzuruna çıktığında, onun da kızına alevli armağanlar getirmiş olabileceğini büyük bir mutlulukla düşünmüştü. Şimdiyse bu meşalelerin ne anlama geldiğini biliyordu. Her bir tepenin üzerinde bir ordunun kamp kurmuş olduğunu ve cevabını beklediğini biliyordu. Ve uzakta, gecenin sıcak havası içinde dans eden bu alevler ona kendisinin ve Massaba'nın üzerine çökecek olan felaketi haber veriyordu. "Bak, Tsongor" diyordu alevler, "bak nasıl ta yukarılara, gökyüzüne kadar yükseliyoruz. Bak nasıl krallığındaki tepelerin doruklarını yutuyoruz, bak ve senin kentini de, mutluluğunu da böyle oburcasına yutabileceğimizi düşün. Tepelerdeki ateşi aklından çıkarma. Krallığının da sıradan bir odun parçası gibi yanabileceğini aklından çıkarma."

Samilia huzura geldiğinde babasına kendisini neden getirttiğini sormadı, onun yaşlı kırışık alnını görür görmez önemli bir şeyler olduğunu hemen anladı. Babasına dikkatle baktı ve onun kırlangıçların uçuşunu, ufukta yükselen alevleri seyretmeye devam ettiğini görünce, ciddi bir sesle:

"Baba, seni dinliyorum" dedi.

Kral Tsongor arkasına döndü. Kızına baktı. Şu son aylarda ne

yapmışsa, hepsini Samilia'nın düğünü için yapmıştı. Bu düğün günü onun için bir baba ve bir kral olarak bir tutku haline gelmişti. Her şey eksiksiz olmalıydı. Şölen, imparatorluğun bugüne dek görmediği kadar güzel bir şölen olmalıydı. Yalnızca bunun için çalışmıştı. Kızını bir adama vermek ve imparatorluğunu ilk kez olarak savaş ve fetih dışında başka bir imparatorlukla birleştirmek. Şölenin her bir ayrıntısını bizzat kendisi düşünmüştü. Geceler boyu uykusuz kalmıştı. Beklenen gün gelmişti ve ama hiç umulmadık bir olay her şeyi allak bullak ediyordu. Kızına baktı. Söylemesi gereken şeyi söylemeyi hiç arzulamıyordu. Sormak istediği şeyi hiç sormamayı tercih ediyordu. Ama alevler yanıyordu ve kendini onların açlığından kurtaramıyordu.

"Sango Kerim ziyaretime geldi" dedi.

"Maiyetimdeki kadınlar bana söylediler, baba."

Samilia babasını inceliyordu. Anlamadığı bir acı okuyordu yüzünde. Tsongor Kouame'yi seçmiş, o da kabul etmişti. Tuz Toprakları'nın genç prensinden sevgiyle ve tatlılıkla söz etmiş, Samilia da bu birleşmeye kendini memnuniyetle sunmuştu. Bu saatten sonra babasının yüzünü böylesine karartan şeyin ne olduğunu anlayamıyordu. Her şey hazırdı. Evliliğin kutsanmasından ve törenin yapılmasından başka bir şey kalmamıştı geriye.

"Buraya gelişi beni sevince boğmalıydı, Samilia..." diye yeniden konuşmaya başladı Tsongor.

Kral cümlesini tamamlamadı. Uzun bir sessizlik oldu. Yeniden kırlangıçların gökyüzünde çizdikleri kıvrımları seyre daldı. Sonra bir anda kendi topladı. Gözleri yeniden kızına odaklandı. Ve ona kısık bir sesle sordu:

"Samilia, sen ve Sango Kerim, arkadaş olduğunuz günlerde birbirinize bir söz verdiniz mi?"

Samilia cevap vermedi. Babasının söylediklerine benzer bir şeyler bulmaya çalışıyordu belleğinde.

"İleride onunla evleneceğine dair söz verdiğin, onun da bu konuda sana söz verdiği doğru mu?" diye devam etti Tsongor. "Bu çocuk yeminlerinizi bir muskaya yazdınız mı?"

Samilia bir süre düşündü.

"Evet, hatırlıyorum" diye geçirdi aklından. "Sango Kerim'i ve çocukken yaşadıklarımızı hatırlıyorum. Birbirimize verdiğimiz sırlarımızı, birbirimize verdiğimiz sözleri hatırlıyorum. Bunları mı konuşmak istiyor benimle? Neden öyle bakıyor bana? Hatırlıyorum. Evet. Benim hiçbir suçum yok. Neden öyle bakıyor bana? Bunlar geçmişte verilmiş sözler, şimdi hepsini gömüyorum toprağa. Sango Kerim'in kendisi bizzat gelip kutsayacak beni. Hatırlıyorum. Hiçbir şeyi unutmadım. Yüzümün kızaracağı hiçbir şey yapmadım. Benim bugünkü halimle bunların ne ilgisi var. Kendimi Kouame'ye sunuyorum. Binlerce anımla birlikte. Evet. Hepsi de güzel çocukluk anıları. Ve yüzümün kızaracağı hiçbir şey yapmadım." Tüm bunlar geçiyordu kafasından, ama yalnızca:

"Evet baba, doğru" diye yanıtladı.

Babasının kendisinden daha kesin bilgiler isteyeceğini düşünüyordu. Kendini anlatabileceğini düşünüyordu. Ama Tsongor'un yüzü asıldı. Başka soru sormadı. O anda, uzaklarda uzun, yanık bir şarkı yankılandı. Ovadan doğru yüzlerce öküz boynuzundan çıkan bir ses yükseldi. Kouame'nin uçsuz bucaksız elçiler alayının gelişini bildiriyordu. Altın giysiler içinde iki yüz elli süvari Massaba'nın kapısının açılması ve uzun hediye konvoylarının içeriye girmesine izin verilmesi için boynuzları üflüyorlardı.

Kral Tsongor sözlerine bir kelime daha eklemedi. Samilia'yı orada bıraktı, kapının açılmasını emretti ve elçileri karşılamak üzere hızla aşağıya indi.

Massaba sokaklarında Kouame'nin süvarilerinden oluşan töreni alayının ağır yürüyüşü başladı. Bu geçiş töreni saatler sürdü. Süvariler her meydanda, her köşede duruyor, kentin ve kentte yaşayanların onuruna, müstakbel gelinin, babasının ve atalarının onuruna yeni bir marş çalıyorlardı. Kral Tsongor, dört oğlu, Samilia, maiyetindeki kadınlar ve tüm saray erkânı elçiler salonunda bekliyordu. Hiçbir şey görmüyorlar ama, uzaktan, öküz boynuzlarıyla çalınan müziğin yaklaştığını duyuyorlardı. Kimse kımıldamıyordu. Kral tahtına oturmuştu. Önüne bakıyordu. Sanki bir heykel gibiydi. Hiç kımıldamıyordu. Tüm sıcağa rağmen. Çevresinde dönüp duran sineklere rağmen hiç kımıldamıyordu. Düşüncelere dalmıştı. Samilia, peçelerinin altında, çenesi kenetlenmiş, az önce babasıyla yaptığı görüşmeyi hatırlıyordu.

Hediye verme töreni başladı ve dört saatten fazla sürdü. On elçinin sandıkları açtığı, kral ailesinin ayakları önüne mücevherler bıraktığı, top top kumaşlar serdiği, silahlar armağan ettiği, geline verilen toprakların renginde alametler sunduğu dört saat. Altın paraların, ender rastlanan parfümlerin, egzotik hayvanların sunulduğu dört saat. Kral Tsongor için bu tören tam bir işkence oldu. Elçilere geri dönmelerini söylemek istiyordu. Kenti terk etmelerini. Sandıklarını da, bavullarını da birlikte götürmelerini ve karar verinceye dek surların altında beklemelerini söylemek istiyordu. Ama yapabileceği bir şey yoktu. Artık çok geçti. Ayaklarının önüne serilen hazineleri seyretmekten ve başını sallamaktan başka yapabileceği bir şey yoktu. Keyifsizce. Hiç heyecanlanma-

dan, şaşkınlık göstermeden. Yüzünün adalelerinde topluyordu tüm gücünü. Zaman zaman gülümsemek için. Ama zar zor başarıyordu bunu. Bu tören hiç bitmeyecekmiş gibi geliyordu. Samilia'nın dört erkek kardeşi de bazı yabancı eşyalar karşısında mutluluklarını ve şaşkınlıklarını dışavurmayı çok istiyorlardı. Koltuklarından inmeyi. Kumaşlara dokunmayı. Bilge maymunlarla oynamayı. Kutular içindeki incileri saymayı. Baharat çuvallarını ellemeyi çok istiyorlardı. Gülmeyi ve bu hazineyi neşeyle kucaklamayı çok istiyorlardı. Ama babalarının tahtında hiç kımıldamadan oturduğunu görüyorlar ve aynı soğukkanlılığı göstermeleri gerektiğini anlıyorlardı. Her şeye rağmen belki de bu hazineler yeterli değildi, belki de onları alınca memnuniyetini göstermede alçaltıcı bir şeyler vardı. Ve elçiler, Tsongor ailesinin hiç bozulmayan sessizliği karşısında, yorulmak bilmeden sürdürüyorlardı hediyelerini sunmayı.

Nihayet, dört saatlik törenin sonunda, son kutu da açıldı. İçinde laciverttaşından bir kolye vardı. Prens Kouame'nin sarayının duvarları gibi mavi. Tüm soyunun gözleri gibi mavi. Ve damarlarında aktığı söylenen kan gibi mavi. On elçi diz çöktü. Ve en yaşlıları konuşmaya başladı:

"Kral Tsongor, bu hazineler senindir. Ama kralımız, Prens Kouame, kızının güzelliği yanında bunların bir hiç olduğunu biliyor, sana aynı zamanda krallığını ve kanını sunuyor."

Bu sözleri söyledikten sonra taht odasının devasa döşeme taşlarının üzerine Kouame'nin krallığının topraklarından biraz serpti; küçük altın bir şişeden yere ağır ağır akan prensin kanından biraz döktü.

Kral Tsongor ayağa kalktı. Geleneklerin tersine hiçbir şey söylemedi. Elçileri başıyla saygıyla selamladı, onları ayağa kalkmaya davet etti ve ortadan kayboldu. Başka hiçbir şey konuşulmadı. Altın ve ipek giysileri içinde Kral Tsongor'un nefesi daralıyordu.

Kral Tsongor'un uzun uykusuz gecesi böylece başlamış oldu. Dairesine çekildi ve kimsenin kendisini rahatsız etmemesini istedi. Yalnız Katabolonga oradaydı. Yanında. Hiçbir şey söylemiyordu. Bir köşeye oturmuştu ve gözünü efendisinden ayırmıyordu. Katabolonga'dan başka kimse yoktu. Ve yaşlı kral onun varlığından mutluydu.

"Katabolonga" dedi dostuna, "hangi tarafa dönersem döneyim orada savaştan başka bir şey görmüyorum. Bugün paylaşılan mutluluğun günü olmalıydı. Kızımın gidişinden duyduğum o tatlı acıdan başka bir duygu yaşamamalıydım. Ama bu akşam savaşın sert soluğunu sırtımda hissediyorum. Savaş orada duruyor, evet. Savaşın üzerime çöktüğünü hissediyorum ve onu def edecek bir yol bulamıyorum. Kızımı Sango Kerim'e verirsem Kouame'nin öfkesi korkunç olacak. Ve bunda da haklı. Ona vaat ettiğim şeyi başkasına verdiğim için onu aşağılamış olacağım. Kim böyle bir hakareti kaldırabilir ki? Sen kalk buraya gel. Tüm zenginliklerinle birlikte. Kanını sun. Toprağını sun. Ve senin yüzüne tükürülsün. Krallığını benim krallığıma karşı ayağa kaldıracak. Beni yok etmeden de savaşa son vermeyecek. Sango Kerim'i tanırım. Hiçbir ülkenin kralı değildir. Ama beni görmeye gelmişse, alacağını ister gibi benden kızımı istemeye cesaret etmişse, bu, arkasında Masabba kulelerini yerlerinden sallayacak kadar adamı ve müttefiki olduğunu gösterir. Hangi tarafa dönersem döneyim, Katabolonga, savaştan başka bir şey görmüyorum. Tercihim ne yönde olursa olsun, hep verilen bir sözü bozmuş oluyorum. Aşağılanan her kim olursa olsun öfkelenmekte haklı olacak ve bu öfkesi onu güçlü ve yorulmak nedir bilmez kılacak.

Düşünmeliyim. Kesinlikle bir çözüm yolu vardır. Ben Tsongor'um. Bir yolunu bulacağım. Ne acı... Kızımı evlendirmek üzereydim. Yapacağım bir bu kalmıştı: kızımı hayata emanet etmek ve hayatımın geri kalan günlerini istediğim gibi yaşamak. Huzur içinde. Yaşlıyım, Katabolonga. En az senin kadar yaşlı. Savaşlardan sağ çıktım. Uzun yürüyüşleri, en güçlü savaşları gördüm. Açlığı ve yorgunluğu tanıdım. Hiçbir şeyden yılmadım, her şeyin üstesinden geldim. Ben Tsongor'um. Ve ben savaşı gömmeyi bildim. Hatırlıyorsun. O gün, ordumun ortasında çıplaktın. Oradaydın. Hiçbir şey söylemiyordun. Yüzüne karşı kahkahalar atabilir ya da seni hemen oracıkta öldürtebilirdim. Ama sesini duyuyordum. Ölülerin kulağıma fısıldadığı sonsuz şarkıyı duyuyordum: "Ne yaptın, Tsongor? Bugüne dek ne yaptın?" Savaş alanlarımdaki binlerce ceset, tozlu yollarda akbabalara terk edilmiş binlerce ceset bana bu soruyu soruyordu. Savaş alanlarımda üst üste yığılmış düşmanlarımın yamru yumru olmuş ağızları bana bu soruyu soruyordu: "Ne yaptın, Tsongor?" Seni dinliyordum ve yalnızca bunu duyuyordum. Utanıyordum. Önünde diz çökebilirdim. Sen hiçbir şey söylemiyordun. Orada öylece duruyordun. Gözlerin üzerime dikilmiş. Seni duydum. Sana elimi uzatarak savaşı toprağa gömdüm ve kendi kendime veda ettim. Huzur ve mutluluk içinde. Sen beklediğim kişiydin, Katabolonga. O gün Tsongor'u ve fetihlerini gömdüm. O gün zorla ele geçirilmiş hazinelerimi ve savaş anılarımı gömdüm. Savaşçı kralı orada bıraktım. Dünyanın öte ucundaki o uçsuz bucaksız kamp alanında. Ve bir daha da geriye dönüp bakmadım. Sesine kulaklarımı tıkadım. Kuracağım bir yaşam vardı. Senin yanımda yer alan saygılı varlığınla birlikte. Başka savaşlara gücüm yok artık. Geçmiş zamanların savaşçı kralını yeniden ortaya çıkarmayacağım. Nereye bıraktımsa orada öylece kalsın. Ve son zaferleri kazandığım savaş alanlarında çürüyüp gitsin. Korkmuyorum, Katabolonga. Zaten buna kim inanabilir ki? Eğer isteseydim Kouame'yi de, Sango Kerim'i de, ikisini de aynı anda yenebilirdim. Tüm sanatımı ve arzumu ortaya koysaydım bunu yapabilirdim. Korkmuyorum. Hayır. Ama istemiyorum."

"Biliyorum, Tsongor."

"Ne yapmam gerek, Katabolonga?"

"Gün bugün, dostum."

"Gün bugün mü?"

"Evet."

"Bunu bana sabahieyin de söyledin."

"Hisseder hissetmez söyledim."

"Daha bu sabah. Evet. Hatırlıyorum. Sözlerinin ne anlama geldiğini anlamadım. Ben de senin... Evet... Ben de senin Samilia'nın düğününden söz ettiğini sanıyordum. Ama bundan söz etmiyormuşsun. Hayır. Bakışlarında hüzün vardı. Daha o zamandan biliyordun. Evet. Daha o zamandan biliyordun. Tüm bu olacakları biliyordun. Benden çok daha önce. Gün bugün dedin. Evet. Haklısın. Yapacak başka bir şey yok. Ne savaş var, ne de eski zamanların harpleri. Yalnızca üzerime çökmüş olan bu uçsuz bucaksız gece. Ve yarasaların asabî uçuşu. Hepsi o kadar. Elin üzerimde. Yaşamın büyük örtüsünü gözlerimin üzerine çekmek için. Evet. Seni anlıyorum, Katabolonga. Seni anlıyorum, dostum. Üzerime titriyorsun. Tanrı dudaklarını, olacakları söyleyen dudaklarını kutsasın."

Gecenin ortasında Kral Tsongor taraçaya çıktı. Bu kez de Katabolonga onu izledi. Sıkı ağızlı ve tehlikeli bir gölge gibi. Kral gökyüzüne ve Massaba'nın yedi tepesine baktı. Uzakta Sango Kerim'in ateşi hâlâ yanıyordu. Bu yaz gecesinin sıcak havasını içine çekti. Taşıyıcısına tek bir kelime bile söylemeden bir saat öylece kaldı. Sonra, en küçük oğlu Souba'yı yanına çağırmalarını istedi.

Souba yatağından Katabolonga tarafından kaldırıldı, ama hiçbir şey sormadı. Babasını taraçada buldu. Yüzü allak bullak. Yüz hatları gerilmiş. Massaba'nın derin gecesinde bu üç kişiden başka kimse yoktu.

"Bana hiçbir soru sorma, oğlum" dedi yaşlı Tsongor. "Sana söyleyeceklerimi yalnızca dinle ve senden isteyeceğim şeyi kabul et. Neler olup bittiğini sana anlatacak zamanım yok. Ben Kral Tsongor'um, yanaklarımda ve avuçlarının içinde senin saçların kadar yılın izi var. Yaşam tüm ağırlığıyla üzerime çöküyor. Gün gelecek vücudum bu ağırlığı taşıyamayacak kadar yaşlanacak. Sırtım kamburlaşacak. İki büklüm olacağım. Diz çökeceğim. Ve yaşamı

toprağa bırakacağım, tam önüme. Hiç üzülmeden, acı çekmeden. Benim için hep bereketli, verimli oldu çünkü. Konuşma. Hiçbir şey söyleme. Neler düşündüğünü biliyorum. O günün geleceğini söylüyorum. Beni iyi dinle. Senden tek bir şey istiyorum, oğlum. Senin görevin o gün geldiğinde başlayacak. Ağıtçı kadınlarla birlikte ağlama. Krallığın paylaşımı konusunda kardeşleri birbirine düşürecek tartışmalara katılma. Saraydaki dedikoduları da, Massaba'daki söylentileri de dinleme. Yalnızca benim sözlerimi anımsa, taraçadaki bu geceyi anımsa ve yapman gereken şeyi yap. Saçlarını kes. Uzun siyah bir gömlek giy, iki kolunda taşıdığın mücevherleri çıkart. Senden saraydan ayrılmanı istiyorum. Kenti ve ailemizi terk etmeni. Hayatının yirmi ya da otuz yılına mal olsa da senden görevini yerine getirmeni istiyorum. Yedi mezar inşa et. Bir sürü insan çalıştır bu iş için. Kimsenin erişemeyeceği en uzak köşelerde yaptırt bu mezarları. Krallığın en parlak mimarlarına inşa ettirt hepsini. Gizli ve göz kamaştırıcı yedi mezar. Her biri birer anıt olsun. Tüm gücünü kullan. Tüm becerini kullan. Onları inşa edeceğin toprakları iyi seç. Bir çölün ortasında. Bir nehrin kıyısında. Elinden gelirse, yerin altında. Nasıl istersen öyle yap. Yedi kral mezarı. Massaba sarayından daha göz kamaştırıcı yedi kral mezarı. Ne gücünü, ne de hazinelerini esirge. Bu işi bitirdiğinde yıllar geçmiş olacak. Belki o gün, benim seninle konuştuğum şu anki halimden daha çökmüş olacaksın. Bu seni asla durdurmasın. Hiçbir şey sana verdiğin sözü unutturmasın. Ölmüş bir babaya verilmiş olan sözü. Önünde diz çöken bir krala verilmiş olan sözü. Kimseyi dinleme. İçinden yükselen isyan sesini sustur. Ve yapman gereken işi tamamla. Krallığım adına yedi mezar da inşa edildiğinde Massaba'ya geri dön. Benim kraliyet mezarımı açtırt ve cesedimi yanına al. Senin yokluğunda kardeşlerin beni ilaçlayacaklar. Yüzüm, korkuları içinde gülümseyen mumyaların oyuk yüzü gibi olacak. Hiç kımıldamamış olacağım. Seni bekleyeceğim. Burada. Massaba'da. Beni yanına al, birlikte götür. Sandukamı bir hayvana yüklet ve verdiğin sözün son yolculuğu için bir konvoyla yola çık. Yedi mezardan birini seç. Ve cesedimi oraya yerleştir. Senden başka kimse nerede dinlendiğimi bilmeyecek.

Hiç kimse. Yedi mezar ve ben bu yedi mezardan birinin içinde yatacağım, gecenin sonsuzluğunu yaşamak için. Bunu da yaptıktan sonra, yola çıkmadan ve hak ettiğin yaşamı sürmeye başlamadan önce benim ölü kulağıma eğil ve şu sözleri fısılda: Baba, benim. Souba. Yaşıyorum. Senin yanındayım. Huzur içinde dinlen. Her şey tamamlandı." İşte ancak o zaman sözünü tümüyle yerine getirmiş olacaksın. İşte ancak o zaman Tsongor'un gömüldüğü söylenebilecek. Tüm o yıllar boyunca ölmek için hep seni bekleyeceğim. Ve ancak o zaman üzerindeki yas elbiselerini çıkarabilecek, mücevherlerini yeniden takabilecek ve yeniden yaşama sarılabileceksin."

Gece karanlıktı. Katabolonga da, Souba da kımıldamıyordu. Genç prens şaşkına dönmüştü. Hiçbir şey anlamadan babasına bakıyordu. Cevap vermekten aciz. Kendini tüm benliğiyle bu sesi dinlemeye kaptırmış. Kral Tsongor konuşmasını sürdürdü:

"Beni dinliyorsun. Farkındayım. Cevap vermiyorsun. Güzel. Sözlerimin her birini tek tek anımsa. Ve şimdi, Souba, senden istediklerimi yapacağına dair yemin et bana. Bunun için yemin et. Katabolonga'nın önünde. Ve yalnızca gece örtsün sırrımızın üstünü. Yemin et. Ve kimseye bundan tek bir söz bile etme."

"Yemin ederim, baba."

"Bir kez daha söyle. Söyle ki Massaba'nın zirvesi duysun. Atalarının toprağı bunu hissetsin. Yarasalar öğrensin. Yemin et."

"Yemin ederim. Senin önünde yemin ederim."

Kral Tsongor oğulunu ayağa kaldırdı. Kollarının arasına aldı. Yanaklarından yaşlar akıyordu. "Teşekkür ederim, oğlum, şimdi git artık." Souba gözden kayboldu. Ve iki adam, bu yaz gecesinin sonsuz taraçasında yalnız kaldılar.

"Samilia'yı çağırtayım mı?" diye sordu Katabolonga.

Kral bir an düşündü, sonra başıyla hayır diye işaret etti taşıyıcısına. Yeni bir konuşma için gücü kalmamıştı. Gece az sonra bitecekti ve bu son anları kendisine saklamak istiyordu.

"Tüm bunları inşa edip meydana getirmek ve daha tadını çıkarmadan hepsini terk etmek zorunda kalmak" diye mırıldandı. "Mutlu olduğumu, gözlerimi kapatacağım şu anda mutlu yaşamış olduğumu söyleyebilecek miyim? Her şeyin elimden alınmış olmasına rağmen söyleyebilecek miyim? Geride bıraktıklarım benim için ne düşünecekler. Samilia yarın belki bana lanetler yağdıracak. Sarayın içinde uzun feryatlar koparacak. Adıma tükürecek. Kendisine çeyiz olarak bıraktıklarımın üzerine tükürecek. Avucunda sıkacağı birazcık topraktan başka hiçbir şeyi kalmayacak. Armağanlar ortadan yok olacak. Hiçbir şeyi kalmayacak. Ziynetleri, elbisesi, gelin duvağı... mezarımın başında yakabilir onları. Beni lanetleyecek. Evet. Yaşarken benden esirgenmiş olanı elde etmeyi başaramazsa beni lanetleyecek. Yaklaşan bir savaşı hissetmeyi biliyorum. Bunu öğrendim. Savaş şuracıkta, çevremde. Sen de hissediyorsun, Katabolonga, öyle değil mi?"

"Evet, Tsongor. Şuracıkta. Sabahleyin Massaba'ya saldırmak için tepelerin doruklarında bekliyor. Şuracıkta, yanı başımızda. Bundan hiç kuşkun olmasın."

Kral Tsongor öylesine düşüncelere dalmıştı ki, sanki dostunun söylediklerini duymadı.

"Beni iyi dinle, Katabolonga" diye devam etti. "Yarın ölmüş ola-

cağım. Ben öldükten sonra neler olacağını biliyorum. Yas ilan edilecek. Her şey duracak. Kalın bir sessizlik perdesi kentimin üzerine düşecek. Sevdiğim insanların yüzleri değişecek. Mezarının üzerinde toplanacaklar. Oğullarını, arkadaşlarını, sadık adamlarını. Massaba'nın kadınları ve erkekleri. Yasa bürünmüş bir halk sarayın kapıları önünde toplanacak. Ağlayan kadınlar yüzlerini tırmalayacaklar. Tüm bunların olacağını biliyorum. Herkes orada olacak. Kouame ve Sango Kerim de gelecek. Başka türlü olması mümkün değil. Prens Kouame, Samilia'ya taziyelerini sunacak. Özellikle Samilia'nın yüzünün halini görmek için gelecek. Ve Sango Kerim de orada olacak. Çünkü çok üzülecek ölümüme. Çünkü meydanı düşmanına bırakmak istemeyecek. Tüm bunları biliyorum. Hepsi orada olacak. Cesedimin dibinde. Gözyaşları dökerek, ölümümden yakınarak, sızlanarak. Ve birbirlerini kollayarak. Şimdiden bunları hissediyor gibiyim. Biliyorum. Onlara kızmıyorum, onları kınamıyorum. Yerlerinde olsaydım ben de herhalde aynı şeyleri yapardım. Kızını almak için ben de gidip babası için ağlardım. İşte bunun için senin onlarla konuşmanı istiyorum, Katabolonga. Bunu yapabilecek tek insan sensin."

"Onlara ne söylemeliyim?" diye sordu hizmetkâr.

"Onlara ikisinden birini seçmek istemediğim için öldüğümü söyle. Kanımın akmasına sebep olduğu için bu evliliğin lanetlenmiş olduğunu ve bundan vazgeçmeleri gerektiğini söyle. Samilia'nın bir süre daha bakire kalmasını. Sonra üçüncü bir adamla evlenmesini. Massabalı saygın bir adamla evlenmesini. Ordunun başında olmayan bir adamla evlenmesini söyle. Her şey başka türlü olsun isterdim, bunu söyle. Dilerim bizim düşündüklerimiz hiç gerçekleşmez. Bunları bir bir söyle onlara. Kimseyi aşağılamıyorum. Kimseye hakaret ettiğim yok. Hayat bizimle oyun oynadı. Vazgeçmek gerek. İkisi de geldikleri yere gitsinler ve başka bir hayat seçsinler kendilerine."

"Söyleyeceğim, Tsongor" diye yanıtladı Katabolonga. "Sözcükleri hatırlamaya çalışacağım. Senin sözcüklerini kullanarak anlatmaya çalışacağım."

Katabolonga sustu. Sessizliğin yeniden geceye egemen olması-

na izin verdi. Söyleyeceği şeyi söylemek istemiyordu. Ama yine de söyledi, her şeye rağmen. Alçak ve hüzünlü bir sesle.

"Söyleyeceğim, Tsongor" diye yineledi, "ama bir işe yaramayacak."

"Biliyorum, Katabolonga" dedi Tsongor, "biliyorum, ama bir kez denemek gerek." Yeniden uzun bir sessizlik oldu. Sonra Kral Tsongor yeniden konuştu.

"Bir şey daha var. Bunu al, Katabolonga."

Massaba'nın boğucu gecesinde yaşlı uşağına küçük bir şey uzattı ve Katabolonga uzatılan şeyi avucunun içine aldı. Paslanmış eski bir bakır paraydı bu. Çevresi kullanılmaktan aşınmış, düzleşmişti. Üzerindeki işaretler zorlukla seçiliyordu.

"Hayatım boyunca hep üzerimde taşıdığım eski bir para. Babamın imparatorluğundan bana kalan tek şey. İlk ordumu kurduğumda yanımda götürdüğüm tek şey. Öbür dünyaya geçişimi bu para ödeyecek, zaten öyle de olması gerekiyor. Başka bir para istemiyorum. İşte sen bu parayı benim ağzıma koyacaksın ve ben de yer altındaki tanrıların huzuruna çıktığımda ölü dişlerimin arasında tutacağım bu parayı."

"Senin öbür tarafa geçmen için saygıyla yol verecekler, Tsongor. En büyük imparatorluğun kralının tek bir parayla karşılarına geldiğini gördüklerinde senin kim olduğunu anlayacaklar."

"İyi dinle, Katabolonga" diye sürdürdü Tsongor, "iyi dinle, çünkü daha sözümü bitirmedim. Geleneklere göre bu para ölüye, öbür tarafa bir an önce varması için, cenaze töreni başladığında verilir. Benim istediğim bu değil. Parayı hemen verme. Üzerinde sakla. Ve çocuklarımdan birinin dişlerimin arasına başka bir para koymamasına dikkat et. Yarın ölmüş olacağım. Öbür tarafa geçişimi ödeyebilecek tek paraya sen sahipsin ve onu üzerinde saklamanı istiyorum senden."

Kralın ne istediğini anlamayan Katabolonga:

"Neden?" diye sordu.

"Souba'nın geri döneceği güne kadar onu saklayacaksın. Cesedime geçiş bedelini ancak o Massaba'ya geri döndükten sonra sunabilirsin."

"Bunun ne anlama geldiğini biliyor musun, Tsongor?" diye sordu Katabolonga.

Yalnızca: "Biliyorum" diye yanıtladı kral.

"Yıllar boyu huzura erişmeksizin dolaşacaksın" diye sürdürdü Katabolonga. "İşkenceye mahkûm edilmiş olarak uzun yıllar dolaşacaksın."

"Biliyorum" diye yineledi Tsongor. "Yarın ölmüş olacağım. Ama tam olarak ölmek için Souba'nın dönüşünü beklemek istiyorum. Varsın o güne dek huzursuz bir ruh olayım. İnsanlar dünyasındaki homurdanmaları duyacağım. Mezarsız bir ruh olacağım. Benim istediğim de bu. Beni huzura kavuşturacak para yalnızca sende olacak. Gereği neyse onu bekleyeceğim. Her şey bitmeden Tsongor huzur nedir tanımayacak."

"Arzunu aynen yerine getireceğim" dedi Katabolonga.

"Yemin et" dedi kral.

"Yemin ederim, Tsongor. Senin ile beni, ikimizi birbirine bağlayan onlarca yılın anısına."

Bitmek tükenmek bilmez bir zaman geçti aradan. İki adam da artık konuşmak istemiyordu. Gece onları sarıyordu. Nihayet kral Tsongor söze girdi. İstemeye istemeye:

"Hadi, Katabolonga. Artık konuşmanın zamanı değil. Güneş neredeyse doğdu doğacak. İşi bitirmek gerek. Gel. Yaklaş bana. Elin asla titremesin. Sana ait olan şeyi gel ve al."

Katabolonga yaşlı Tsongor'a yaklaştı. Tüm vücuduyla doğrulmuştu. Kupkuru yaşlı vücudu tehlikeli bir örümcekti. Kınından çıkarmış olduğu bir hançeri üzerine doğru tutuyordu. Kral Tsongor'un yanına kadar yaklaştı. Neredeyse dokunacak kadar. Her ikisi de teninde diğerinin soluğunu hissedebiliyordu. Kral Tsongor bekliyordu. Ama hiçbir şey olmuyordu. Katabolonga elini indirmişti. Bir çocuk gibi ağlıyor ve alçak sesle konuşuyordu.

"Yapamayacağım, Tsongor. Ne kadar gayret edersem edeyim, yapamayacağım.

Kral, arkadaşının yüzünü seyretti. Onun ağlayabileceğini asla düşünemezdi.

"Yeminimizi hatırla, dostum" dedi yaşlı Tsongor. "Yapacağın

tek şey, hakkın olan şeyi almak, o kadar. Karını anımsa. Kardeşlerini anımsa. Yakıp yıktığım ve ayaklarımla ezdiğim topraklarını hatırla. Senin gözyaşlarını hak etmiyorum. Geçmişteki öfkeni alevlendir. Öfken oracıkta. Yeniden alevlenmesinin tam zamanı. Aldıklarımı anımsa. Yerle bir ettiklerimi anımsa. Büyüklük taslayan, aşağılayan savaşçıların uçsuz bucaksız kampının ortalık yerinde iki kişiyiz. Oradayım. Senin önünde. Cani bir kral gibi küçük ve çirkin. Söylediklerine gülüyorum. Katledilmiş halkının, yok edilmiş köylerinin üzerinde gülüyorum. Kolunun ucunda bir bıçak var. Sen Katabolonga'sın. Birinin senin karşında gülüp de hayatını yitirmemesi mümkün değil. İntikam sözü verdin. Tüm ordumun önünde. Hadi, Katabolonga, ölmüşlerinin yüzlerini güldürmenin ve geçmişteki günahları temizlemenin zamanı geldi."

Katabolonga uzun boyuyla krala yukarıdan bakıyordu. Yüzü gerilmiş, çenesi kenetlenmiş, ağlıyordu.

"Ölülerimi, Tsongor, ölülerimi hatırlamıyorum" dedi. Hafızam ne denli geriye giderse gitsin yalnızca seni hatırlıyorum. Sana hizmet ettiğim onlarca yılı. Senin arkanda yediğim binlerce yemeği. İntikamcı Katabolonga, onu gömdüm ben. O orada kaldı. Senin o zamanlar gömdüğün savaşçı kralla birlikte. O adı olmayan yakılmış ülkede. Orada birbirlerine bakıyorlar. Birbirlerinden iki adım mesafede. Ben artık o adam değilim. Sana bakıyorum. Ben senin yaşlı tabure taşıyıcınım. Başka hiçbir şey değil. Bunu benden isteme. Yapamayacağım."

Elinden bıraktığı hançer ayaklarının dibine düştü. Hiçbir şey yapamadan, kolları iki yanında sallanarak öylece duruyordu. Kral Tsongor yaşlı dostunu kucaklamak isterdi, ama yapmadı. Hızla yere eğildi, bıçağı aldı, Katabolonga fark etmeden iki hareketle damarlarını kesti. Kralın bileklerinden geceye karışan koyu renkli bir kan akıyordu. Kral Tsongor'un sesi yeniden yankılandı. Sakin ve yumuşak.

"İşte. Ölüyorum. Ölmem biraz zaman alacak. Kanım vücudumun dışına akacak. Sonuna kadar burada kalacağım. Ölüyorum. Sen hiçbir şey yapmadın. Şimdi senden bir hizmet bekliyorum."

O konuşurken kanı yayılmaya devam ediyordu. Daha şimdi-

den akan kanlardan bir birikinti oluşmuştu ayaklarının altında. "Bak. Gün doğmak üzere. Az sonra güneş çıkacak. Işık tepelerden belirdiğinde ben daha ölmemiş olacağım. Çünkü kanımın dışarı akması için zaman gerek. İnsanlar koşuşacak. Benim üstüme üşüşecekler. Can çekişirken yakınlarımın feryatlarını ve sabırsız orduların uzaktan gelen gürültülerini duyacağım. Bunu istemiyorum. Gece neredeyse bitecek. Ve ben öbür tarafa gitmek istemiyorum. Ama kanım ağır ağır akıyor. Bir tek sen yapabilirsin bunu Katabolonga. Bunu yapabilecek tek insan sensin. Artık beni öldürmek söz konusu değil. Senin yerine o işi ben yaptım. Söz konusu olan, beni doğmakta olan ve görmek istemediğim bu yeni günden kurtarmak. Yardım et bana."

Katabolonga durmaksızın ağlıyordu. Anlamıyordu. Düşünecek zamanı olmamıştı. İçindeki her şey allak bullak oluyordu. Ayaklarının kralın kanıyla yıkandığını hissediyordu. İçine işleyen yumuşak sesi duyuyordu. Sevdiği bir adamın yardım etmesi için kendisine yalvardığını duyuyordu. Hançeri incelikle kralın ellerinden aldı. Ay son ışığıyla parlıyordu. Ani bir hareketle hançeri yaşlı adamın karnına sapladı. Hançeri çekip çıkardı. Ve bir kez daha sapladı. Kral Tsongor bir kez hıçkırdı ve öldü. Kan şimdi karnından dışarı fışkırıyordu. Taraçayı kanlar içinde bırakan kara bir birikintinin içinde yatıyordu. Katabolonga diz çöktü, kralın başını dizlerine dayadı. Hafızasının açık olduğu son bir anda kral arkadaşının yüzünü seyretti. Ama teşekkür edecek zamanı olmadı. Ölüm bir anda geldi. Adalelerinin son bir kasılmasıyla taş kesildi, sanki göğün sonsuzluğunu içmek istercesine başı arkaya devrildi ve öylece kaldı. Kral Tsongor ölmüştü. Katabolonga, beynindeki bu karmaşanın arasında, içinde uzaktan uzağa yükselen kahkahaları duydu. Eski yaşamının intikamcı sesleriydi bunlar. Bu sesler ona anadilinde ölülerinin intikamını aldığını ve kendisiyle gurur duyabileceğini söylüyordu. Kralın vücudu dizlerinin üzerindeydi. Ölümle kaskatı kesilmişti. İşte o zaman, Massaba'nın bu uzun gecesinin son dakikalarında Katabolonga uludu. Ve bu hayvanî yakınması Massaba'nın yedi tepesini de titretti. Gözyaşları sarayı ve tüm kenti uyandırdı. Gözyaşları Sango Ke-

rim'in ateşlerini dalgalandırdı. Gece Katabolonga'nın ürkütücü ulumalarıyla bitiyordu. Ve elini yavaşça üzerlerinden geçirerek kralın gözlerini kapattığında, aslında tüm bir çağdı kapattığı. Kendi yaşamını da birlikte gömüyordu. Ve tıpkı diri diri gömülen biri gibi, güneş yapayalnız kalacağı ilk günün üzerine doğana dek ulumaya devam etti. Sonsuza dek yapayalnız kalıyordu. Ve korkular içinde.

2

Souba’nın bayrağı

Yas Massaba'yı bir anda sardı. Kral Tsongor'un ölüm haberi tüm sokaklara, mahallelere, dış mahallelere yayıldı. Kale duvarlarını aşıp kuzeydeki tepelere, Sango Kerim'e kadar ulaştı. Güneydeki taş döşeli geniş caddeden geçip Kouame'nin tören alayının önünü kesti. Bir anda her şey durdu. Gün yüzünü değiştirdi. Düğün giysileri ve düğün hazırlıkları bir anda yok oldu, yerlerini yas giysileri ve asık yüzler aldı.

Samilia yıkıldı. Kafası allak bullak oldu. Anlamıyordu. Babası ölmüştü. Elbiseler, ziynetler, gülümsemeler yok olmuştu. Bir lanet hayatını mahvediyordu. Elinden alınan bu mutluluk için öfkeyle inliyor, sızlanıyordu. Düğün gününde intihar ettiği için babasına lanetler okumak istiyordu, ama onu düşündüğünde vazgeçiyor ve acıdan bitkin düşmüş bir çocuk gibi ağlıyordu.

Kral Tsongor'un vücudu rahipler tarafından götürüldü. Onu yıkadılar. Giydirdiler. Çizgilerine hafif bir ölüm gülümsemesi havası veren bir merhem sürdüler. Sonra ceset sarayın en büyük salonunda bir katafalkın üzerine kondu. Tütsüler yakıldı. Güneş içeri girip de cesedi çürütmesin diye yüksek camların üzerine büyük panjurlar kondu ve meşalelerin hafif ışığıyla aydınlanan alacakaranlıkta kral için ağlanmaya başlandı. Çocuklar vücut boyunca dizilerek oturmuşlardı. Doğum tarihlerine göre. İki büyük kardeş vardı, ikizler Sako ve Danga. Annesinin karnından ilk çıkan olduğu için Sako veliaht yerine oturmuştu. Danga, başı öne eğik, yanında duruyordu. Sonra üçüncü oğul Liboko geliyordu. Kız kardeşi Samilia'nın elini tutuyordu. Uca, en küçük çocuğun yerine Souba oturmuştu. Yüzü asık. Babasıyla yaptığı son görüşmeyi dü-

şünüyordu hiç durmaksızın. Bu ölümün nedenlerini anlamaya çalışıyor, ama bir türlü işin içinden çıkamıyordu. Bir mutluluk gününün nasıl böyle bir anda bir ölüm arifesine dönüştüğünü anlamaktan aciz, gözleri boşluğa dikilmiş, öylece duruyordu.

Kral Tsongor'un çocukları kımıldamıyorlardı. Önlerinden, alacakaranlık ve sessizliğin içinde, tüm krallık ağır adımlarla geçiyordu. İlk gelenler krallığın en büyük din görevlisi Gonomor ile kralın özel muhafızlarına komuta eden Tramon oldu. Sonra saray temsilcisi ile sarayın yönetim sorumlusu geldi. Ardından Massaba'nın ulu kişileri. Kralın eski silah arkadaşları, yaşamlarının yirmi yılını onun gibi at üstünde geçirmiş insanlar. Elçiler, dostlar, sarayın engellerini aşmayı başarmış, krallarını son kez görmek isteyen şehirden kadınlar ve erkekler.

Katabolonga oradaydı. Cesedin ayakucuna oturmuş. Ve kimse ona bir şey sormayı aklından bile geçirmiyordu. Onu taraçada kralla birlikte bulmuşlardı. Elinde kana bulanmış bir bıçak vardı. Tıpkı bir katil gibi bulmuşlardı onu. Silahı elinde hâlâ sıkı sıkı tutuyordu. Ama kimse onu rahatsız etmeyi düşünmüyordu. Çünkü ölünün iki bileğindeki kesikler kralın intihar ettiğini açıkça ortaya koymaktaydı. Ve çünkü herkes iki adamın yaptığı antlaşmayı anımsıyordu. Hatta kimi ziyaretçiler, aileye taziyelerini sunduktan sonra onun yanına gittiler ve kulağına bir şeyler fısıldadılar. Yumuşakça. Katabolonga bıçakladığı kralın ayakları ucunda oturmuş, gözyaşları içinde taziyeleri kabul ediyordu.

Son elçiler de salondan ayrılırken Tuz Toprakları'nın Prensi Kouame'nin geldiği bildirildi. Kouame en yakın iki arkadaşıyla, Afyon Çiğneyicileri'nin Şefi Barnak ve prensin ordularına kumanda eden Tolorus'la birlikte içeri girdi.

Onun içeri girdiğini gören Sako, ailenin prens ve yanındakilerle yalnız kalması için diğer tüm ziyaretçilerin salonu terk etmelerini istedi. Kouame güzel, hoş bir adamdı. Gözleri koyu maviydi. Giyimi kibirini dışavuruyordu. Açık yüzlüydü. Uzun boylu ve güçlüydü. Sakin ve özenli bir hali vardı. Önce Tsongor'un vücuduna doğru yürüdü. Ve orada, uzun süre, hiçbir şey söylemeden durdu. Cesedi seyrediyordu. Yüzü acıyla dolu. Sonra konuşmaya başladı. Herkesin duyması için yüksek sesle. Bir eli tabutun üzerinde:

"İlk karşılaşmamızda seni böyle göreceğimi hiç ummuyordum" dedi karanlığın içinden. "Seninle karşılaşmanın mutluluğuna hazırlamıştım kendimi. Kızını almanın ve çocuklarına kardeşlerim diyebilmenin mutluluğuna. Yıllar geçtikçe, tıpkı uzun bir tarihi öğrenir gibi, seni öğrenmeyi umuyordum. Yaşlılığında burada olmak, çocukların gibi üzerine titremek istiyordum. Birbirimizle böyle karşılaşmamalıydık, Kral Tsongor. Beni bu saraya çağıran ölümün olmamalıydı, yaşlı elinle her bir odayı, her bir köşeyi bana sen göstermeli, yakınlarını bana bir bir sen tanıştırmalıydın. Oysa şimdi senin ölü elin göğsünde hareketsiz duruyor ve kaderin bizden esirgediği bu buluşma için nasıl gözyaşları döktüğümü hissetmiyorsun."

Konuşmasını bitirdiğinde Kouame ölünün elini öptü, sonra çocuklarının yanına gitti ve hepsine tek tek alçak sesle taziyelerini

sundu. Samilia sırasını bekliyordu. Başı öne eğik öylece duruyordu. Başını kaldırmaması gerektiğini, bunun uygunsuz bir davranış olacağını tekrarlayıp duruyordu kendi kendine. Garip bir heyecan tüm benliğini ele geçiriyordu. Kouame önünde diz çöktüğünde içgüdüsel olarak başını kaldırdı ve onunla bu kadar yakın olmak genç kızı yerinden sıçrattı. Oradaydı. Tam önünde. Güzeldi. Dudakları kalemle çizilmiş gibiydi. Söylediklerini duymuyordu. Ama kendisine ateşli ateşli bakan gözlerini görüyordu. Ve bu bakışlardan Kouame'nin kendisini hâlâ istediğini anladı. Bu yaslı halinde bile. Bunun için gelmiş olduğunu anladı. Bu ölüme rağmen, Samilia'nın kendisine vaat edildiğini, karısı olabilmesi için ne kadar beklemesi gerekiyorsa bekleyeceğini herkese söylemek için gelmişti. Ve Samilia bu nedenle genç adama minnettar kaldı. Birazcık olsun mutlanmak mümkündü. Bu yüz öyle söylüyordu. Acı ve yasın ötesinde, her şeye rağmen, birazcık mutluluk sunuluyordu kendisine. Her şey yitirilmemiş olabilirdi. Bugün her şeyin bitmediğini söyleyen bu adamdan gözlerini ayıramıyordu.

Sako, Kouame'ye geldiği için teşekkürlerini sunmak ve kendisine eşlik etmek için ayağa kalktı, ama birdenbire salonun kapısı ardına kadar açıldı, geldiğini haber vermeye fırsat kalmadan Sango Kerim, yanında siyah ve mavi renkli bir elbise giymiş, uzun boylu, zayıf bir adamla birlikte, Rassamilagh'la birlikte içeri daldı. Bir an herkes birbirini tanımak için hiç kımıldanmadan birbirine baktı.

Samilia içeri giren adamı seyrediyordu. Şaşırıp kalmıştı. Bu oydu: Sango Kerim. Tüm geçmiş gözlerinin önünde canlandı. Yüzünü dikkatle inceliyordu ve bir an için onun aralarında yaşadığı günlere, babasının hâlâ hayatta olduğu günlere gider gibi oldu. Bu anımsama ruhunu rahatlattı. Yaşamında sürüp giden, hiç değişmeyen bir şeyler vardı. Hiç değişmeyen sağlam bir şeyler vardı. Sango Kerim eskiden olduğu gibi yeniden çevresinde dolanıyordu. Tutkuyla bakıyordu kendisine. Oradaydı. Tam karşısında. Bu felaketin ortasında güvenebileceğine inandığı bir şey vardı: Sango Kerim'in sarsılmaz sadakati. Kouame'nin varlığını unutmuş değildi ve bu iki talibin karşılaşmasından doğacak öfke ve şiddeti hissediyordu. İçinde özellikle de kararsızlığın acılarını hissediyordu, ama Sango Kerim'in yüzü kendisine başlı başına huzur veriyordu. Sanki uzaklardan gelen bir ses kendisini sakinleştirmek için kulağına yeniden geçmişteki çocuk şarkılarını fısıldıyordu.

Artık herkes onu tanımıştı. Ama kimse yerinden kımıldamıyordu. Hepsi onun dün geri döndüğü haberini duymuştu. Hepsi onun babalarını gördüğünü öğrenmişti ve hepsi bu görüşmenin yaşlı

Tsongor'u nasıl olup da mutluluklara boğmadığını, tam tersine derin bir üzüntüye sürüklediğini şaşırarak izlemişti. Soru sormaya cesaret edememişlerdi. Ve düğün hazırlıkları, hediye verme töreni, genel hareketlilik tüm bu soruları akıllarından silip süpürmüştü. Ama şu an herkes aynı soruları soruyordu kendi kendine. Burada ne işi vardı? Ne istiyordu? Babalarına ne söylemişti? Danga ve diğerleri bu soruları sormayı çok isterlerdi, ama Sango Kerim yüzü kaskatı kesilmiş, odanın ortasında kımıldamadan duruyordu. Yüzü sararmıştı. Ellerinin titremesini gizlemeye çalışıyor, ama beceremiyordu. Odaya girdiği andan beri, hiçbir şey söylemeden, Kouame'yi süzüyordu. Herkes bekliyordu. Sessizce. Sonunda, bütün bakışların üzerinde toplandığı Sango Kerim söz aldı. Bu adamın kim olduğunu, burada ne işi olduğunu, ve neden hiç görmediği birine, kendisine seslendiğini anlamayan Kouame'ye yöneltti sözlerini.

"Siz... evet, siz... tabiî ya... hemen koşup geldiniz... hiç beklemeden. Bir gün olsun beklemeden. Hayır... Bir gün, çok uzun olurdu... Evet..."

Neler olup bittiğini anlamayan Kouame:

"Kimsiniz?" diye sordu sakin bir sesle. Ama Sango Kerim onu dinlemiyordu. Sözlerine devam etti:

"Kalkıp geldiniz... Onu tanımıyordunuz bile... Ama buradasınız işte. Evet... Ben onu bir baba gibi sevdim. Çocukken saatler boyu onu seyrederdim... Bir köşeye çekilir ve hep onu izlerdim, çünkü onun hareketlerini, davranışlarını, sözcüklerini öğrenmek istiyordum. Tıpkı bir baba gibi. Evet. Ben onu tanıdım... Kalkıp geldiniz... bir ölünün başucunda... elinize ne geçeceğini öğrenmek için..."

Kouame bu adamın ne istediğinden hâlâ hiçbir şey anlamıyordu, ama durum giderek tedirgin edici bir hal almaya başlamıştı, otoriter ve kupkuru bir sesle:

"Susunuz" dedi Sango Kerim'e.

Sango Kerim'in yüzüne inen bir tokat gibi oldu bu söz. Sustu ve yüzü daha da sarardı. Bir süre hiçbir şey söylemedi. Yaşlı Tsongor'un vücuduna bakıyordu. Sonra bakışları yeniden Kouame'nin üzerine odaklandı. Gözlerini küçümseyerek üzerinden

ayırdı. Bu kez hitap ettiği Sako'ydu. Buz gibi bir sesle konuştu:

"Samilia'yı almaya geldim."

Kral Tsongor'un oğulları tek bir insan gibi ayağa kalktılar. Sako öfkeden bembeyaz kesilmişti.

"Sango" dedi kralın büyük oğlu, "salonu terk etsen iyi olur, çünkü saçmalamaya başladın ve giderek küstahlaşıyorsun."

"Samilia'yı almaya geldim" diye yineledi Sango Kerim.

Kouame bu kez kendini tutamadı.

"Buna nasıl cesaret ediyorsunuz?" diye bağırdı.

Sango Kerim ona sakin sakin baktı ve cevap verdi:

"Sizin yaptığınızı yapıyorum. Tıpkı sizin gibi, hakkım olan şeyi almak için, bir yas günü kalkıp geliyorum. Tıpkı sizin gibi. Evet. Aynı saygısızlık, aynı küstahlıkla. Ben Sango Kerim'im. Burada büyüdüm, Kral Tsongor tarafından eğitildim. Sako, Danga, Liboko ve Souba'yla birlikte büyüdüm, günlerimi Samilia'yla birlikte geçirdim. Bana benim olacağına dair söz vermişti. Düğün haberini öğrenir öğrenmez Tsongor'a kızının sözünü hatırlatmak için geldim. Bana bir cevap vereceğine söz vermişti. Sözünü tutmadı. Ölmeyi tercih etti. Olabilir. Ben bugün buraya geliyorum. Ve sizlere Samilia'yı birlikte götüreceğimi söylüyorum. Hepsi bu kadar."

"Sen Sango Kerim'sin ve ben seni tanımıyorum" diye yanıtladı için için kaynayan Kouame. "Ne anneni tanıyorum, ne de babanı, tabiî eğer varsa. Ne senin ne de atalarının adı bana kadar ulaştı. Burada, kralın cesedi önünde bizlere hakaret ettiğin için seni elimin tersiyle yok edebilirim. Bir ailenin yasını hiçe sayıyorsun. Ve bana hakaret ediyorsun."

"Tek bir akrabam var" dedi Sango Kerim, "aslında sen de bu akrabamı iyi tanıyorsun. Şurada yatan adam. Beni yetiştiren tek insan."

"Tek akraban olduğunu söylüyorsun ve dün onu öldürmek için buraya geliyorsun" dedi Kouame.

Ölünün ayakucunda oturan Katabolonga'nın boğuk sesi birdenbire odanın içinde yankılanmamış olsaydı, Sango Kerim pestilini çıkarmak, söylediklerinin hesabını sormak için çoktan Kouame'nin üzerine atlamış olacaktı.

"Benden başka hiç kimse Tsongor'u öldürdüğünü iddia edemez."

Hizmetkâr ayağa kalkmıştı. Ağırbaşlı, görkemli. Herkesi derin bir sessizliğe zorlayarak.

"Onu öldürdüm, çünkü bunu o istedi. Yine onun isteğiyle önünüzde ayağa kalkıyorum ve duymanızı istediği şeyleri söylüyorum hepinize. Yas Massaba'nın üzerine çöktü. Tsongor sizden evlilik arzularınızı cesediyle birlikte gömmenizi istiyor. Nereden geldiyseniz oraya dönün. Samilia'yı yasıyla baş başa bırakın. Tsongor hiçbirinizi aşağılamak istemiyor. Ölümünün temelinde sizlere evlilikten vazgeçmeniz için yalvarıyor. Kader Samilia'nın evlenmesini istemedi."

Katabolonga'nın çevresindeki adamlar birbirlerine bakıyorlardı. Başlangıçta saygıyla dinlemişlerdi. Ama şimdi hepsini bir sabırsızlık sarmıştı. Öfkeden yerlerinde duramıyorlardı. İlk söz alan Kouame oldu.

"Samilia'yla bugün, bu yas gününde evlenmeyi asla düşünmedim. Beklemekte küçültücü hiçbir şey yok. Sabırlı olacağım. Kral sonsuz uykusu içinde hiç endişelenmesin. Gerekirse aylar boyu bekleyeceğim. Ve cenaze töreni tamamlandıktan sonra iki aileyi ve iki imparatorluğu birleştirecek mühürü basarım. Neden evlilikten vazgeçeceğim ki? Hiçbir şey istediğim yok. Vermekten başka yaptığım bir şey yok. Kanımı verdim. Adımı verdim. Krallığımı verdim."

"Bekleyeceksin" diye kupkuru bir sesle yanıtladı Sango Kerim. Öfke içindeydi. "Evet. Tabiî. Bu arada mevzilerini sağlamlaştıracaksın. Kendini savaşa hazırlayacaksın. O gün, hakkını almak için hiçbir şansının kalmaması için savaşa hazırlan. İşte, burada, herkesin önünde söylüyorum, ben beklemeyeceğim."

Sako'nun yüzü sapsarı kesilmişti. Sango Kerim'e doğru bağırdı:

"Babamızın anısını kirletiyorsun!"

"Evet, ben beklemeyeceğim" diye devam etti Sango Kerim, sakin ve kibirli bir sesle, "hep bir baba gibi sevdiğim Tsongor'un emrine uymayacağım. Cesetler canlılara emir vermez."

Katabolonga iki rakibe bakıyordu. Gözlerini bir an üzerlerinden ayırmaksızın. Anlamaya çalışıyordu. Birbirlerine karşı duy-

dukları düşmanlığın boyutunu ölçmeye çalışıyordu, ama bir sonuca varamıyordu.

"Tsongor benim ellerimle öldürüldü" dedi, "çünkü savaşın yaklaştığını hissediyor ve savaşı önlemek için başka bir çare görmüyordu. En azından görevinizi askıya alacağınızı düşünerek intihar etti. Ama, her şeye rağmen, onun sözlerini ve cesedini çiğneyerek birbirinizin üzerine koşuyorsunuz."

"Kim kimin onurunu çiğniyor?" diye sordu Kouame soğuk bir şekilde. "Bir evlilik için geldim. Tsongor'un kendisi davet etti beni. Buraya gelmek için kendi imparatorluğumu geçtim, onun imparatorluğunu geçtim. Ve ev sahibim beni yürekten karşılayacağı yerde, beni cenaze törenine konuk ediyor."

Oda öfkeli bir uğultuyla doldu. Herkes aynı anda konuşuyordu. Bağırışılıyordu. El kol hareketleri yapılıyordu. Kimsenin ölüyle ilgilendiği yoktu. Bu, kararlı ve otorite dolu bir ses yankılanıncaya dek böyle sürdü.

"En azından bugün ben hâlâ babama aitim. Çıkın buradan. Ve bırakın bizi, ağlayalım."

Samilia ayağa kalkmıştı. Sesi gürültüyü bastırmıştı. Hepsi oldukları yerde taş kestiler. Sonra erkekler bu emri yerine getirdiler, durumun kendilerine bu şekilde hatırlatılmasının utancı içinde. Ama Sango Kerim salondan çıkmadan önce arkasına döndü:

"Yarın, şafak vakti, kentin kapıları önünde olacağım. Eğer ağabeylerin seni bana getirmezlerse, bu, Massaba'yla savaşmamız demek olacak."

Kuru ve boğumlu elı yerde sürünen Tsongor'un yaşlı vücudunu geride bırakarak dışarı çıktı. Meşaleler odayı aydınlatıyordu. Tsongor ailesi oradaydı. Son kez olarak babalarının çevresinde toplanmış. Ağır bir tütsü kokusu altında. Yaşlı adamın ölümüne ağlıyorlardı. Geçmişteki yaşamlarına ağlıyorlardı. Yaklaşmakta olan savaşlara ağlıyorlardı.

Tsongor ailesi yeniden yalnız kaldığında Souba söz aldı, kardeşlerine seslendi:

"Kız kardeşim, ağabeylerim, size söyleyeceğim şeyler var ve bunları burada, babamın yanında söyleyeceğim. Babamı dün akşam gördüm. Beni yanına çağırttı. Bana söylediklerini size anlatamam, çünkü kimseye söylememem için yemin ettirdi. Ama size şunu söylüyorum. Yarın buradan ayrılıyorum. Tsongor'u gömmeyin. Vücudunu ilaçlatın. Ve onu sarayın mahzenlerinde korunaklı bir yere koyun. Ben geri dönünceye kadar orada yatsın. Yarın buradan ayrılıyorum. Ne zaman geri döneceğimi de bilmiyorum. Babamız size söylediğim şeyi yapmamı istedi. Yanımda hiçbir şey götürmüyorum. Uzun bir süre için buradan ayrılıyorum. Yıllarca geri dönmeyeceğim. Belki de tüm bir yaşam boyu. Beni unutun. Ne beni engellemeye, ne de, yıllar sonra, beni bulmaya çalışın. Size söylediklerim Tsongor'un arzuları. Ben kendim için hiçbir şey istemiyorum. Krallığı aranızda paylaşın. Sanki ben ölmüşüm gibi davranın. Çünkü yarından itibaren, Tsongor'un bana verdiği görevleri tamamlayacağım güne kadar hayattan el etek çekiyorum."

Samilia, Sako, Danga ve Liboko can kulağıyla dinliyorlardı ve hepsinin içinden ağlamak geliyordu. Souba en gençleriydi. Şimdiye dek hiçbir şey yapmamıştı. El değmemiş, tertemiz bir hayatı vardı. Souba en gençleriydi ve ilk kez onun böyle kendinden güvenli, otoriter bir şekilde konuştuğunu duyuyorlardı. Kardeşlerine hayattan el çektiğini söylüyordu. Kardeşlerine yıllar boyu ölmeye gittiğini söylüyordu. Souba konuşuyordu ve sanki bir anda yaşlanıvermişti. Çocuklarından birine emanet etmek istediği gö-

rev için Tsongor'un neden Souba'yı seçtiğini herkes kendi kendine soruyordu. Neden o, en gençleri olan o? Bu genç adamın hiç hak etmediği bir cezaydı. Her şeyden vazgeçmek. Bugünden yarına her şeyi bırakmak. Ve gitmek. Bu yaşta. Yanına yalnızca bir yas giysisi alarak.

Samilia ağlıyordu. Kardeşinden yalnızca iki yaş büyüktü. Birlikte büyümüşlerdi. Onları birleştiren bağ kendilerine sütünü veren sütanneleri tarafından örülmüştü. Sarayın koridorlarında aynı oyunları oynamışlardı. Küçük kardeşine çocuksu bir anne özeniyle göz kulak olmuştu. Saçını taramıştı. Korktuğu zamanlarda elini tutmuştu. Ve bugün onun söz aldığını görüyor ve sesini tanıyamıyordu.

"Kardeşlerim" dedi Samilia, "birlikte geçireceğimiz son bir gecemiz kaldı. Yarın, hepimizi güçsüz ve yalnız bırakacak sınavlar başlayacak, bunu hissediyorum. Hepimizi aynı baba büyüttü. Damarlarımda akan kan sizin kanınız. Bugüne kadar Tsongor ailesiydik. Kralın çocukları, onun gururu, gücü. Kral öldü ve biz onun çocukları olmayı bırakıyoruz. Bugünden itibaren hepimiz babasızız. Sizler erkeksiniz. Yarın herkes kendi yolunu seçecek. Bundan böyle, bir daha asla bugünkü gibi bir arada olamayacağız, bunu hissediyorum, sizin de hissetmiş olmanız gerek. Yakınıp durmayalım. Kader bu. Yarından itibaren herkes kendi yaşam yolunu çizecek. Tamam. Olması gereken de bu. Ama bu birlikte olduğumuz son geceden yararlanalım. Tsongor ailesi gündoğumuna dek yaşasın. Bu zamanı kullanalım. Yaşam ve paylaşım zamanını. Bizlere yiyecek ve içecek bir şeyler getirilsin. Ülkemizin hüzünlü şarkıları çalınsın. Birlikte geçireceğimiz bu saatlerde, birbirimize böyle veda edelim. Çünkü birbirimizle vedalaşmak zorundayız. Biliyorum. Bir anne çocuğunu nasıl severse seni hep öyle sevdiğim Souba, elveda. Aramıza geri döndüğünde neyle karşılaşacağını kim bilir? Seni karşılamak, ayaklarını yıkamak ve sana ev sahibi olarak meyve ve su ikram etmek için burada kimin olacağını kim bilir? Bizden uzakta geçirdiğin o hayatın öyküsünü dinlemek için burada kimin olacağını kim bilir? Sako ve Danga, ikiz kar-

deşlerim, elveda, benim hep akıl hocam olan Liboko, elveda. Yarın yeni bir hayat başlıyor ve bu hayat içinde hâlâ benim kardeşlerim olacak mısınız, bilmiyorum. İzin verin hepinizi kollarıma alayım. Ağlarsam bağışlayın beni. Çünkü sizleri seviyorum ve bu son kez olacak..."

Samilia cümlesini tamamlayamadı. Souba ona tüm gücüyle sıkı sıkı sarılmıştı bile. Hepsinin yanaklarından yaşlar akıyordu. Kabarıp yatağından taşan, yavaş yavaş çevresindeki ırmakları da kendisine katan bir nehir gibi gözyaşları oluk oluk akıyordu Tsongor ailesinde, Samilia'dan Souba'ya, Souba'dan Sako'ya, Sako'dan Liboko'ya gözyaşları dökülüyordu. Hepsi gülümseyerek ağlıyordu. Sevdiklerinin yüzlerini beyinlerine kazımak istercesine hepsi birbirine bakıyordu.

Gece çöktü. Yemekler hazırlandı. Müzisyenler ve memleket şarkıları ve ayrılışın acısını dile getiren şarkılar söyleyen, geçmişin anılarını ve her şeyi yokluğa gömen zamanın şarkılarını söyleyen şarkıcılar getirtildi. Tsongorlar yan yana oturmuşlardı. Birbirlerine bakıyorlardı. Birbirlerine sarılıyorlardı. Birbirlerine duydukları sevgiden başka hiçbir şey anlatmayan binlerce anlamsız kelime fısıldıyorlardı birbirlerine. Massaba sarayındaki son gecelerini işte böyle geçirdiler. Kitaraların ve şekerli bir çağlayanın yumuşak gürültüsüyle bardaklarına akan şarap seslerinin eşliğinde.

Birlikte yenen bu son yemeğin sesleri yumuşak bir müziğin belirsiz notaları gibi katafalk salonuna kadar ulaştı. Ve yaşlı Tsongor'un vücudu bu müzikle etkilendi. Ölümünün derinliklerinde bu mutlu sesleri duyuyordu. Doğruldu ve ölüleri duymayı bilen Katabolonga'dan kendisini oraya kadar götürmesini istedi.

İki gölge kimseye görünmemeye özen göstererek yaslı sarayın ıssız koridorlarında yürüyordu. Sarayın labirentinde herkesin nerede toplandığını bulmaya çalışarak müziğe doğru ilerliyorlardı. Nihayet salonu bulduklarında yaşlı Tsongor bir köşeye büzüldü ve son kez bir araya gelmiş olan çocuklarını seyretti. Onların karşı karşıya oturduklarını görüyordu. Kol ve bacakları birbirine do-

lanmış, saçları karmakarışık. Tıpkı annelerinin göğsünde birbirine yapışmış köpek yavrıları gibi. Çocuklar oradaydı. Gülüyorlardı. Ağlıyorlardı. Hiç durmaksızın birbirlerine dokunuyorlardı. Şarap su gibi akıyordu. Müzik sonsuz bir melankoliyle dolduruyordu yürekleri.

Yaşlı ölü kral çocuklarını gizli gizli seyrediyordu. O da çevreyi aydınlatan yumuşak ışığın, kokuların ve yankılanan seslerin içine dolmasına izin verdi. Hepsi oradaydı. Çocuklarının hepsi. Tam önünde. Mutlu. O zaman salt kendisi için: "Çok iyi" diye mırıldandı. Bu paylaşım gecesi için çocuklarına teşekkür etmek istercesine, "Çok iyi" diye mırıldandı ve katafalkının mermer soğukluğuna geri döndü.

Sonunda Tsongor'un çocukları uykuya yenik düştüler. Birbirlerinden ayrıldılar. Her biri kendi odasına çekildi ve istemeye istemeye uyudu. Yalnız Souba yatmadı. Sessiz koridorlarda biraz daha gezindi. Yaslı sarayı bir kez daha selamlamak istiyordu. Büyüdüğü salonları yeniden görmek. Elleriyle koridorların taşlarını ve tanıdık mobilyaların ahşabını okşamak istiyordu. Bu yerleri son bir kez içine sindirerek bir gölge gibi yürüdü, nihayet sarayın büyük merdivenlerinden inerek ahırlara girdi. Hayvanların ve otun sıcak kokusu onu kendine getirdi. Sürgününe uygun bir binek hayvanı arayarak anayoldan ilerledi. Bir binek hayvanı. Saf kan. Hızlı. Sinirli. Krallığın bir ucundan bir ucuna kasırga gibi gidebilecek soylu bir hayvan. Arıyordu, ama ona bu göz kamaştırıcı, iyi kaşağılanmış secereli atlarda yasla hiç uyuşmayan bir şeyler varmış gibi geliyordu. Sonunda kraliyet ahırlarının en uzaktaki bölümlerine, koşum atlarıyla katırların bulunduğu yere vardı. Olduğu yerde durdu. Ona gerekli olan da buydu. Bir katır. Evet. Bir katır. Ağır yürüyen ve dikbaşlı. Yorgunluğun da, güneşin de zayıflatamayacağı sıradan bir binek hayvanı. Bir katır. Evet. Çünkü binek hayvanıyla ağır ağır ilerlemek istiyordu. İnatla. Gittiği her yere babasının ölüm haberini götürerek.

Massaba'yı hâlâ rehavetini üzerinden atamamış katırıyla terk etti. Anakentini ve tüm yakınlarını terk etti. Onları geceye emanet ederek hepsini terk etti. Onlar için yeni bir hayat başlıyordu ve kendisinin bundan hiç haberi olmayacaktı.

Bir saat yürüdükten, Massaba tepelerinin en sonuncusu da gözden kaybolduktan sonra, çocukluğunda kardeşleriyle birlikte oy-

nadığı için yakından tanıdığı küçük bir çeşmenin kıyısına vardı. Yere indi, katırını su içmesi için serbest bıraktı ve eliyle yüzüne biraz su çırptı. Ancak katıra yeniden bindiğinde, aynı yakada, biraz ilerisinde bir grup kadının durduğunu fark etti. Sekiz kişi olmalıydılar. Ona bakıyorlardı. Hiçbir şey söylemeksizin. Hiç gürültü yapmamaya, ses çıkarmamaya çalışarak. Gecenin ortasında çamaşırlarını yıkamak için çeşmeye gelmiş Massabalı kadınlardı bunlar. Yakında savaşın patlak vereceğini, savaş sırasında da belki kentten hiç dışarı çıkamayacaklarını biliyorlardı. Kuşatma sırasında suyun kısıtlanacağını biliyorlardı. Bu yüzden de yatak çarşaflarıyla, halılarıyla, elbiseleriyle buraya gelmek, ellerini çeşmenin soğuk suyuna daldırmak için bu son özgürlük gecesinden yararlanmışlardı. Souba'nın ortaya çıkması onları önce ürkütmüştü. Ama kadınlardan biri Souba'yı tanıdı ve grup bir anda tek bir vücut halinde rahat bir soluk aldı. Kadınlar orada öylece duruyordu. Hiç kımıldamadan, sessizce. Souba onları başıyla hafifçe selamladı ve kadınlar selamına saygıyla karşılık verdiler. Sonra Souba katırını tekmeledi ve gözden kayboldu. O kadınları düşünüyordu. Gidişini gören tek insanın onlar olduğunu düşünüyordu. Bu tuhaf gecede kendisiyle bir şeyler paylaşanların yanlızca onlar olduğunu düşünüyordu. İzlendiğini hissettiğinde bunları düşünmekle meşguldü. Arkasına döndü. Kadınlar oradaydı. Birkaç yüz metre gerisinde. O durduğunda kadınlar da durdu. Yanına gelmek istemiyorlardı. Onlara yeniden gülümsedi Souba ve veda etmek için elini salladı. Başlarını önlerine eğerek saygıyla karşılık verdiler. Souba yeniden tekmeledi katırını ve dörtnala uzaklaştı. Bir saat kadar ilerledikten sonra yeniden onların varlığını hissetti arkasında. Geriye baktı. Çamaşır yıkayan kadınlar oradaydı. İzinden gelerek, kendisine yetişene kadar sabırla yürümüşlerdi. Kenti, çamaşırı ve ırmağı arkalarında bırakarak. Souba anlamıyordu. Gruba doğru yaklaştı ve sesinin duyulabileceği uzaklığa geldiğinde onlara sordu:

"Massabalı kadınlar, beni neden izliyorsunuz?"

Kadınlar başlarını önlerine eğdiler ve hiçbir şey söylemediler. Yeniden konuşmaya başladı:

"Kader bu gece, benim için sürgün demek olan bu gece karşı-

laşmamızı istedi. Bu karşılaşmadan mutluyum. Sizin çekingen ve gülümseyen yüzlerinizi uzun süre hatırlayacağım. Ama artık daha fazla gecikmeyin. Gün neredeyse doğacak. Kent yolunu tutun."

İşte o zaman çamaşır yıkayan kadınların en yaşlısı, gözleri hâlâ yerde, yavaşça bir adım öne çıktı ve:

"Souba" diye cevap verdi, "gece seni yolumuzun üzerine çıkarttığında kim olduğunu bildik. Seni tanıdık, çünkü sen bizim için mutluluğun çocuk yüzüsün. Ne nereye gittiğini biliyoruz, ne de Massaba'yı neden terk ettiğini. Ama seninle karşılaştık ve sana eşlik ediyoruz. Sen kenttensin. Krallık yollarında böyle tek başına gitmen doğru olmayacaktı. Kimse, Massabalı kadınlar Kral Tsongor'un oğlunu yolculuğunda tek başına bıraktı dememeli. Hiç merak etme, senden hiçbir şey istemeyeceğiz. Yanına yaklaşmayacağız. Yalnızca, nereye gidersen git, seni izleyeceğiz. Tüm kent hep seninle olsun."

Souba sesini çıkarmadı. Kadınlara bakıyordu. Gözleri yaşla doldu, ama ağlamak istemedi. Minnettarlık belirtisi olarak kadınlara tek tek sarılmak isterdi. Kadınlar yine kımıldamadan duruyorlardı. İzinden gitmek için Souba'nın yeniden yola koyulmasını bekleyerek. Souba yanlarına biraz daha yaklaştı ve:

"Massaba'nın kadınları, hiç unutmayacağım bu sözleriniz için sizleri alınlarınızdan öpüyorum" dedi. "Ama benimle gelmeniz mümkün değil. Beni dinleyin. Babam Tsongor ölmeden önce bana bir görev verdi, tek başıma yapmam gereken bir görev. Yanıma bana eşlik etmesi için kimseyi alamam, almak da istemiyorum. Sözleriniz benim için fazlasıyla yeterli. Onları hep içimde saklayacağım. Yaşamlarınıza geri dönün. Bu Tsongor'un arzusu. Geri dönün. Bunu sizden alçakgönüllülükle istiyorum."

Kadınlar uzun süre sessizliklerini korudular, sonra, en yaşlıları yeniden sesini duyurdu.

"Tamam, Souba. Ne senin, ne de Kral Tsongor'un arzusuna karşı çıkacağız. Seni burada terk ediyoruz. Kaderinle baş başa bırakıyoruz. Ama sana vereceğimiz armağanları hiç itiraz etmeden kabul et."

Souba kabul etti. O zaman kadınlar birer birer ve ağır ağır saç-

larını kesmeye başladılar. Birbirlerinden uzun birer saç örgüsü yapacak kadar uzun tutamlar kesiyorlardı. Sonunda Souba'nın selesine saç örgülerini, kesilmiş sekiz saç örgüsünü kutsal armalar gibi astılar.

Ardından büyük bir siyah bez açıp Souba'nın arkasına yerleştirdikleri bir sopaya taktılar.

"Bu siyah bayrak tuttuğun yasın bayrağı olacak" dediler. "Gittiğin her yerde Massaba'nın üzerine çöken acıyı anlatacak."

Sözlerini bitirince Souba'yı yerlere kadar eğilerek selamladılar ve gittiler.

Gün doğmak üzereydi. Işık sisi dağıtıyordu. Souba yoluna koyuldu. Rüzgâr çıktı, kadınların verdiği Souba'nın arkasındaki bayrağı şişiriyordu. Uzaktan bakıldığında ülkenin yollarında giden bir gemiydi sanki. Çamaşır yıkayan kadınların verdiği, arkasında uzun bir yas giysisi gibi şaklayıp duran büyük siyah bezle rüzgâr yönünde ilerleyen yalnız bir süvari. Herkese Kral Tsongor'un cenaze törenini ve kentinin üzerine çöken felaketi haber vererek ilerleyen bir süvari.

3

Savaş

Sango Kerim, şafakla birlikte, yanına kimseyi almadan tepelerden, atıyla Massaba'ya doğru indi. Ana kapıya doğru gitti. Kapı kapalıydı. Samilia'nın orada olmadığını gördü. Tsongor kardeşlerden hiçbirinin kendisini selamlamak için gelmemiş olduğunu anladı. Kapıdaki nöbetçilerin silahlanmış olduğunu ve kentin tüm surlarında çılgınca bir hareketliliğin hüküm sürdüğünü fark etti. Kentin kulelerinde, Massaba'nın bayrağı yanında Tuz Topraklarının bayrağının dalgalandığını gördü. O sırada, kentin surları dışında kalmaktan mutsuz, yaşlı bir köpeğin oralarda dolandığını fark etti. Atının üstünden ona doğru seslendi:

"Tamamdır. Savaş başlıyor" dedi.

Ve savaş başladı.

Sarayda, Sako, en büyükleri olması sıfatıyla babasının yerini almıştı. Kent ordularının şefi Liboko, Kouame'nin kampıyla irtibat kurmakla meşguldü. Kouame, adamları ve ordusuyla birlikte kentin en güneyindeki tepeye yerleşmişti. Sango Kerim'in son hareketlerini bildirmek, su, yiyecek, şarap ya da saman gibi şeylerin tamam olduğundan, eksik hiçbir şeyin kalmadığından emin olmak için özel görevliler Massaba ile Tuz Toprakları'nın prensinin kampı arasında mekik dokuyorlardı.

Samilia çatıların üzerine kurulmuştu. Tam babasının son gecesini geçirdiği yere. Oradan her şeyi görüyordu. Sango Kerim'in tuttuğu kuzeydeki dört tepeyi. Müstakbel eşi Kouame'nin kamp kurduğu güneydeki üç tepeyi. Surların dibinde uzanan Massaba'nın geniş ovasını. Bir gece önce olup bitenleri düşünüyordu.

Sango'nun dönüşünü. Babasının ölümünü. Katafalkın çevresindeki tartışmayı. Kendisi için dövüşecek olan iki adamı.

"Ben hiçbir şey istemedim" diye düşünüyordu, "yalnızca bana sunulanı kabul ettim, o kadar. Babam bana Kouame'den söz edip duruyordu ve onu görmeden sevdim. Bugün erkek kardeşlerim bir savaşa hazırlanıyor. Kimsenin bana bir şey sorduğu yok. Ben buradayım. Hiç kımıldamadan duruyorum. Tepeleri seyrediyorum. Ben bir Tsongor'um. Şimdi istemenin tam zamanı. Ben de savaş ilan edeceğim. Beni bir mal gibi isteyen sizler... Ben kimsenin malı değilim. Şimdi istemenin tam zamanı. Tüm gücümle. Ve seçimime kim karşı çıkarsa benim düşmanımdır. Savaş bu. Geçmiş bana kadar uzandı. Sango Kerim'e söz verdim. Samilia'nın verdiği sözün hiç mi değeri yok? Sango Kerim'in elinde bundan başka hiçbir şey yok zaten. Yalnızca verdiğim söz. Yıllar boyu sıkı sıkıya sarıldığı söz. Yalnızca bunu düşünüp durdu. O, Samilia'ya inanan tek kişi ve ona bir düşman gibi davrandılar. Evet, şimdi istemenin tam zamanı. Savaş kapımızda ve beklemeye hiç niyetli değil."

Sango Kerim'in orduları tepelerden inip geniş Massaba ovasına yerleştiğinde Samilia, sarayın çatısında, bu düşüncelere dalmıştı. Savaş düzeninde sıralar halinde yürüyen insanlar. Kalabalıktılar, çok kalabalık. Sanki bir insan nehri yamaçtan aşağıya doğru akıyordu. Ovanın ortasına geldiklerinde oldukları yerde duruyorlar ve düşmanı beklemek için gruplar halinde mevki alıyorlardı.

Bandiagara'nın kumanda ettiği Beyaz Gölgeler Ordusu vardı. Savaş için yüzlerini tebeşir tozuna buladıklarından onlara Beyaz Gölgeler deniyordu. Göğüslerine, kollarına ve sırtlarına arabesk desenler çiziyorlar, bu halleriyle kireç derili yılanları andırıyorlardı.

Bandiagara'nın solunda Acımasız Karavanath'ın yönettiği Kızıl Kafalar duruyordu. Kazınmış ve kırmızıya boyanmış başlarıyla ilerliyorlar, böylece üzerlerine düşmanın kanının bulaştığını gösteriyorlardı. Boyunlarının çevresine de kolyeler dolamışlardı, çünkü onlar için savaş günleri birer şenlik günüydü.

Bandiagara'nın sağında Rassamilagh ve ordusu yer almıştı. Develere binmiş, alacalı renkli, kalabalık mı kalabalık bir orduydu bu. Yedi farklı ülkeden geliyorlardı. Hepsinin kendi rengi, ken-

di silahı, kendi özel muskası vardı. Elbiseleri rüzgârla dalgalanıyordu. Rassamilagh diğer şefler tarafından ordu komutanı seçilmişti. Ordu, bu hayvanların üzerinde önden arkaya, arkadan öne dalgalanıyor gibiydi. Sert bakışlarını Massaba'ya dikmiş gözlerinden başka hiçbir yerleri görünmeyen bir ordu.

Bu birleşik üç ordunun önünde özel muhafız birliğiyle birlikte Sango Kerim duruyordu. Ve gittiği her yerde onu izleyen yüz kadar adam.

Sango Kerim'in göçebeler ordusu bu şekilde ortaya çıktı. Massaba'da kimsenin tanımadığı, kimsenin bilmediği kabilelerden oluşmuş bir ordu. Şiddetli güneşin altında, surlara doğru tuhaf lanetlerde bulunan, uzaklardan gelmiş alacalı bir ordu.

Kouame'nin ordusu da Massaba'nın surları önünde yerini aldı. Kouame ilk savaşı kendisi ve adamlarının yapması için Sako'dan izin istemişti. Bir gece önce kendisine yapılan hakareti temizlemek için. Ve Massaba'ya dürüstlüğünü bir kez daha göstermek için.

Tuz Toprakları'nın savaşçıları, Kouame'nin atlı muhafızlarının çaldığı öküz boynuzundan boruların güçlü sesleri arasında geldi.

Kouame'nin arkasından üç şef geliyordu. Birincisi Afyon Çiğneyiciler'e kumanda eden yaşlı Barnak'tı. Hepsinin omuzlarına kadar düşen keçeleşmiş uzun saçları ve gür bıyıkları vardı. Gözleri afyonun etkisiyle kırmızı bir çizgi gibi olmuştu. Çiğnedikleri uyuşturucunun yarattığı hayallere dalmış, kendi kendileriyle konuşuyorlardı. Bu toz ve pislik içindeki insanlardan korkunç bir gürültü yükseliyordu. Sanki yüksek ateşle kendinden geçmiş bir sefiller ordusu. Hepsi yabaniydi ve bu, savaşta onları ürkütücü kılıyordu. Afyon sayesinde ne acı duyuyorlardı, ne de korku. Hisleri iptal olduğu için bu adamların yaralı, hatta bir uzuvları kopmuş halde savaştıkları görülmüştü. Kanlı dualar okuyan bir rahipler ordusu gibi hepsi bir ağızdan bir şeyler mırıldanıyorlardı.

İkinci şef, savaşta Surmasları yöneten Tolarus'tu. Bedenlerinin üst kısmı çıplak, korkuya ve darbelere meydan okuyarak yürüyorlardı. Yüzlerini kumaş şeritlerle sarmışlardı. Hepsinin en büyük korkusu ölmek değil, savaşta yüzlerinin ortaya çıkmasıydı.

Ülkelerindeki eski bir inanca göre yüzleri ortaya çıkan insanların ruhu sonsuza dek dolaşmaya mahkûm olurdu ve adlarını da, tüm servetlerini de yitirirlerdi.

Sonuncu şef Arkalas'dı, Dişi Köpekler'in hükümdarı. Bunlar güçlü, kuvvetli adamlardı, ama savaşta kadınlar gibi süslenirlerdi. Gözlerini boyarlardı. Ruj sürerlerdi dudaklarına. Küpeler, bilezikler, çeşit çeşit kolyeler takarlardı. Bu onlar için düşmana yaptıkları bir tür ağır hakaretti. Bir düşmanlarını öldürdüklerinde kulağına eğilirler ve: "İyi bak, alçak, seni öldüren bir kadın" diye fısıldarlardı. Kılıç taşıyan bu travestilerin sinirli kahkahaları ta Massaba'nın kalelerinden duyuluyor ve birazdan akıtacakları kan için şimdiden dudaklarını yalıyorlardı.

Ordular yerlerini almıştı. Biri diğerinin karşısında. Uzaklardan gelmiş bu garip savaşçıların silahlarını ve giysilerini seyretmek, her tarafta kaçar kişi olduğunu saymak için tüm Massaba surların üzerine üşüşüyordu. Tüm Massaba iki ordunun birbirine girdiği anı seyretmek için koşuşuyordu. Kouame'nin öküz boynuzundan boruları sustu. Herkes hazırdı. Rüzgâr zırhların içinde ıslıklar çalıyor, kumaşları uçuşturuyordu.

Ve Kouame ovada ilerledi. Dosdoğru Sango Kerim'e doğru yürüdü. On metre kadar yakınına geldiğinde atını durdurdu ve konuştu:

"Buradan defol git, Sango Kerim, sana acıyorum, nereden geldiysen oraya git. Yaşamak için hâlâ zamanın var. Ama eğer inat etmeye devam edersen, bu ovadan yalnızca bozgunun tozları kalacak aklında."

Sango Kerim atının üzerinde doğruldu ve yanıtladı.

"Sözlerini tek kulağımla dinlediğimi sana söyleyeyim, Kouame. Sana vereceğim tek bir cevap var."

Ve yere tükürdü.

"Sana indirdiğim darbeler anlatıldığında annen gözyaşlarına boğulacak" dedi Kouame.

"Benim annem yok" diye yanıtladı Sango Kerim, "ama yakında bir karım olacak, oysa senin yanında cesedini yalayan bir sırtlandan başka kimse olmayacak."

Kouame aniden Sango Kerim'e sırtını döndü ve kendi kendine. "Geber öyleyse" diye söylendi. Ordularının önündeki yerini aldı. Öfkeden kıpkırmızıydı. Tüm heybetiyle atının üzerinde doğruldu ve birlikleriyle konuştu. Hakarete uğradığını ve karşılarında duran köpeklerin ölmesi gerektiğini haykırıyordu. Üzerindeki düşman kanı daha kurumadan, sıcaklığını yitirmeden evlenmek istediğini haykırıyordu. Onun bağırmalarını Tuz Toprakları orduları korkunç bir gürültüyle yanıtladı. Bunun üzerine Kouame işaret verdi. İki ordu aynı anda harekete geçti ve birbirine girdi. Çok sert bir göğüs göğüse savaştı bu. Atların, vücutların, kazmaların, develerin ve kumaşların birbirine girdiği bir savaş. Atların kişnemeleri, Arkalas'ın travestilerinin kahkahaları duyuluyordu. Her şey birbirine karışıyordu, Rassamilagh'ın Kızıl Kafalı adamlarıyla ilk öldürülenlerin derin yaraları birbirine karışıyordu. Çatışmadan yükselen tozlar ter içindeki savaşçıların yüzlerine yapışıyordu.

Samilia hâlâ sarayın çatılarındaydı. Savaşçıların doğru dürüst seçilemeyen çatışmasını sessiz sedasız seyrediyordu. Yüzü gerilmiş. Ayaklarının dibinde insanlar ölüyordu. Bir türlü anlayamıyordu. Kouame ile Sango Kerim dövüşebilirdi, ikisi de kendisini arzuladığı için bu dövüş Samilia'ya mümkün ve mantıklı gibi görünüyordu. Ama diğerleri, bütün öbür insanlar? Katabolonga'nın Tsongor'un tabutu önünde yaptığı konuşmayı düşünüyordu. Yaşlı hizmetkârın ağzından dökülen babasının sözlerinin doğru olduğuna inanmıştı ve neden o zaman hiçbir şey söylemediğini anlamıyordu. Babasının arzusuna boyun eğdiğini, hiçbir adayla evlenmeyeceğini ilan etmesi yeterli olacak ve her şey orada bitebilecekti. Ama hiçbir şey söylememişti. Ve insanlar surların önünde bir bir ölüyordu. Neden sustuğunu bilmiyordu. Neden erkek kardeşleri de hiçbir şey söylememişti? Savaş alanını seyrediyordu. Nelere sebep olduğunu görüp dehşete düşerek. Savaş ayaklarının önünde sürüyor ve kendi adını taşıyordu. Bu sert savaşta kendi yüzü yansıyordu. Alçak sesle lanetler yağdırdı. Savaşa karşı hiçbir şey yapmamış olmasına lanet etti.

Yol boyu uzanan taşlar güneşten ısınmaya başlıyordu. Souba krallığın topraklarında hep daha içerilere girerek, Massaba'dan ve gürültüsünden uzaklaşarak ilerliyordu. Orada başlayan savaştan uzaklaşarak ilerliyordu. Souba nereye gittiğini bilmeden ilerliyordu.

Manzara acımasızca değişmişti. Tepeler kaybolmuştu. Yabanî otlarla ve eğreltiotlarıyla dolu bir ova göz alabildiğince uzanıyordu önünde. Ama Souba ilerledikçe yol kenarında insan elinin izlerini taşıyan yerler keşfediyordu. Önce birkaç alçak duvar gördü, sonra işlenmiş tarlaları. Sonra, en nihayet, bu sonsuz manzaranın içinde ilk insan görüntüleri. Souba onları görüyordu. Toprakla uğraşıyorlardı. Sırtları iki büklüm. Herkes kendi işiyle meşgul. Aniden bir feryat yankılandı. Tiz bir kadın sesi. Bir kadın çiftçi doğrulmuş ve katırla binicisini fark etmişti. Yas bayrağını görmüş ve ağıtçı kadın sesiyle bağırmıştı. Souba ürperdi. Dört bir tarafta yerlerinden doğrulan çiftçilerin şaşkın başları beliriyordu. Bir süre sonra tam bir sessizlik hâkim oldu çevreye. Tahta pabuçların yoldaki çakıl taşlarında çıkardıkları sesten başka hiçbir şey duyulmuyordu. Erkekler de, kadınlar da iş aletlerini bıraktılar ve ilerlediler. Yaslı süvariyi görmek için koşuştular. Souba eliyle kralların kutsal işaretini yaptı. Tsongor'un halkı selamlamak için yaptığı hareketti bu. Yalnızca aile bireylerinin yapmaya yetkili oldukları hareket. Parmakların havada çizdiği ağır ve gösterişli bir resim. Bu selama bir çığlık konseri karşılık verdi. Kadınlar ağlamaya başladı. Avuçlarıyla yüzlerini tokatladılar. Ellerini ovuşturdular, dövündüler. Erkekler başlarını önlerine eğdiler ve dudaklarının arasından ölüler

duasını okudular. Anlamışlardı. O basit hareketten bu ulağın Massaba'dan, Kral Tsongor'un sarayından geldiğini ve imparatorun ölüm haberini getirdiğini anlamışlardı. Souba ilerlemeyi sürdürdü. Köylüler onu izliyor, peşi sıra yürüyorlardı. Ona eşlik ediyorlardı. Arkasına bakmadı. Ama sırtında onları hissediyordu. Ve gülümsedi. Evet. Yaşadığı acıya rağmen gülümsedi. İşlerin böyle gelişmesinden şaşılacak derecede memnun. Halkın feryat etmesini sağlayabildiği için memnun. Tüm dünya bir ağızdan feryat etmeliydi. Tsongor'un öldüğüne dair kimsenin en küçük bir kuşkusu kalmamalıydı. Tüm imparatorlukta işler durmalıydı. Evet. Acıyı karşılaştığı insanların yüreğine taşımak istiyordu. Tüm benliğini kaplamış olan o acıyı. Çalışmak diye bir şey olmamalıydı artık. Açlık diye bir şey, ekilecek tarla kalmamalıydı. Yalnızca kara bir bayrak taşıyan at kalmalıydı, o kadar. Bir de hüngür hüngür ağlamak. Arkasındaki insanlar giderek artıyordu. Ve Souba gülümsüyordu. Yaslı insanın gururunu taşıyordu. Gülümsüyordu. Köylerden geçerken gülümsüyordu. Yakında tüm imparatorluk ağlayacaktı. Acı haber artık kendisinden önce varıyordu gideceği yerlere. Giderek yayılıyordu. Hiç durmaksızın gelişiyordu. Ve yakında tüm ülkeden yayılan ağıtlar duyulacaktı. Gülümsüyordu. Kulaklarına, şaklayan siyah bayrağın sesi geliyordu. Ağıtçı kadınlar inliyordu. Herkes babası için gözyaşı dökmeliydi. Ve herkes ağlıyordu. Krallığın bir ucundan diğerine herkes ağlıyordu. Ulağın geçmesine izin verilmeliydi. Krallığın bir ucundan diğer ucuna gitmesine izin verilmeliydi. Ağır ve düzenli adımlarla. Geçmesine izin verilmeli ve acısı paylaşılmalıydı.

Massaba'da savaş gün boyu sürdü. On saat aralıksız dövüşüldü. On saat boyunca indirilen darbeler ve yitirilen yaşamlar. Kouame de, Sango Kerim de çabuk bir zafer kazanacaklarını düşünüyorlardı. İlk safları aşacaklarını, düşmanlarını kaçıracaklarını, teslim oluncaya dek onları takip edeceklerini düşünüyorlardı. Ama saatler geçtikçe, düşmanın gücü karşısında, savaşa iyice girmek zorunda kalmışlardı. Savaşçıların biraz dinlenebilmeleri, yaralılarını bu çatışmadan kurtarabilmeleri, sonra da ağızlarından salyalar akarak, silah sallamaktan yorulmuş adaleleriyle yeniden savaşa devam edebilmeleri için safları değiştirmek zorunda kalmışlardı. Buna rağmen zafer diye bir şey yoktu görünürde. İki ordu da birbirine karşı koymayı sürdürüyordu. Kafa kafaya gelmiş, birbirinin üzerine çullanmak için fazlasıyla yorgun, ama bir karış toprak parçasından vazgeçmeyecek kadar yürekli iki keçi gibi.

Güneş batıp da savaş kesildiğinde, iki ordu da savaşa başladıkları yerde aynen duruyordu. Ne bir adım ileri gitmişlerdi, ne de bir adım geri... Yalnızca ölüler Massaba'nın surları önüne üst üste yığılmıştı. Kırık silahların, renkli kumaşların birbirine karıştığı, kimliği belirsiz insanlardan oluşmuş uçsuz bucaksız bir tarla. Kouame'nin yaşlı dostu Tolorus ölmüştü. Düşmanlarını ayakları altında çiğneyerek, önüne çıkanları haykırışlarıyla titreterek, kendisine karşı koyan Karavanath'ın Kızıl Kafalıları'nın mızrak ormanından hiç durmadan öfkeyle geçerek, çevresine panik ve korku salan bir şeytan gibi ilerleyerek saldırıyordu. Rassamilagh onu görene ve devesinin böğrünü tekmeleyene kadar bu böyle sürdü.

Hayvanın yükü kaba, acımasızdı. Önündeki bir sürü vücudun üzerine basarak yürüdü, Tolorus'un yanına vardığında acımasız bir hareketle kılıcını çıkardı ve kellesini uçurdu. Şaşkın başı adamlarının ayaklarına düştü ve bir an yitirdiği yaşamının ardından gözyaşı döktü.

Karavanath ise her ne pahasına olursa olsun mızrağını Kouame'nin böğrüne saplamak istiyordu. Adamlarını çarpışma için yüreklendirerek, Tuz Toprakları'nın kralını öldürdüklerinde erişecekleri zaferden söz ederek Kouame'nin üzerine doğru yürüyordu. Ama Karavanath'ın karşılaştığı Kouame değildi. Karşısına Dişi Savaş Köpekleri'nin şefi Arkalas çıkmıştı. Düşmanını zar zor seçer gibi oldu. Bir an için takıların tıkırtısını ve kendisine yaklaşan sevinç çığlıklarını duydu. Sonra birinin üzerine atladığını, kendisini yere yıktığını ve dişlerini boğazına geçirdiğini hissetti. Arkalas Karavanath'ı işte böyle öldürdü. Boynundaki damarı parçaladı ve Karavanath'ın gözlerine ölüm çöktü. Vücudu birkaç kez titredi. Ve kendisini öldürenin kulağına fısıldadığı sözcükleri duyacak kadar bir zamanı oldu: "Ben güzel bir kızım ve seni öldürüyorum."

Yaşamın terk ettiği tüm bu cesur vücutlara bir de at cesetlerinden, ayaklarını havaya dikmiş, ölümün soğukluğuyla kaskatı kesilmiş sayısız savaş köpeklerinden oluşan kokuşmuş bir yığın ekleniyordu. Savaş durduğunda ve iki ordu da bozguna uğramış, yorgunluktan tükenmiş, kan ve ter içinde tepelere çekildiğinde, ovanın ortasında sanki bu iki ordudan üçüncü bir ordu doğmuş gibiydi. Hiç kımıldamayan, hareketsiz bir ordu. Yere yüzükoyun yatmış bir ordu. On saatlik kanlı çatışmadan doğan ölüler ordusu. Massaba'nın eteklerinde, ovanın tozu toprağı içinde sonsuza dek kalacakların ordusu.

Savaştan çıkar çıkmaz, üzerinde daha çatışmanın sıcaklığı tüterken, Kouame saraya geldiğini bildirtti. Ertesi gün Sango Kerim'i yenmek için Tsongor'un oğullarıyla birlikte bir strateji saptamak istiyordu. Ama sarayın koridorlarında Samilia'yla karşılaştı. Genç kız Kouame'den kendisini izlemesini istedi. Kouame, savaşın yorgunluğunu unutturmak için onun kendisine yemekler, bir banyo ve daha nice şeyler sunacağını düşündü. Kızı izledi. Kendisini içinde hiçbir şey bulunmayan küçük bir salona götürdüğünü şaşkınlıkla fark etti. Ne banyo vardı, ne de hazırlanmış bir masa. Hatta elini yüzünü yıkayabileceği bir şey bile yoktu. Samilia arkasına döndü, bakışları Kouame'yi yerinden sıçrattı. Sınavların daha bitmemiş olduğunu anladı.

"Kouame" dedi Samilia, "sana söyleyeceklerim var."

Kouame başıyla onayladı, sessizce.

"Beni tanıyor musunuz, Kouame?" diye sordu.

Prens sessizliğini korudu.

"Beni tanıyor musunuz?" diye yineledi Samilia.

"Hayır" dedi Kouame.

Kendisini sevmek için tanımasına hiç gerek olmadığını söylemek isterdi. Ama hiçbir şey söylemedi.

"Ve buna rağmen benim için dövüşüyorsunuz" diye devam etti Samilia.

"Nereye gelmek istiyorsunuz?" diye sordu Kouame, ve Samilia onun sesindeki öfkeyi fark etti. Sakin sakin yüzüne baktı genç adamın.

"Şimdi söyleyeceğim."

Kouame bundan sonra anlatılacakların hiç hoşuna gitmeyeceğini kesinlikle biliyordu, ama beklemek ve dinlemekten başka yapabileceği bir şey yoktu.

"Babam bana sizden ilk kez söz ettiğinde onu, sözlerini içen çocuk gözlerimi açarak dinledim. Sizin kim olduğunuzu anlattı. Soyunuzun tarihini. Krallığınızdaki ihtişamı bir bir anlattı ve itiraf edeyim, çizdiği portrenize hemen o an vuruldum. Evliliğe karar verilmişti ve sizi tanımak için sabırsızlanıyordum, sevdiklerimi terk etmenin acısını bile bastıran bir sabırsızlıktı bu. Ama sizin gelişinizden bir gece önce babam bana Sango Kerim'in geri döndüğünü ve dönüş nedenini açıkladı. Tüm benliğinizle nefret ettiğiniz ve savaştığınız bir adamdan söz etmekten çekinmeyeceğim, bunda aşağılayıcı, utanç verici bir şey yok. Yalnız söylediklerinin doğru olduğunu bilin, yeter. Birlikte büyütüldük. Oynadığımız oyunlardan, paylaştığımız sırlardan binlerce anı var içimde. İlk hatırladığım günden beri hep yanımdaydı. Yanımızdan ayrıldığı gün yalnızca bana gidiş nedenini açıkladı. Hiçbir şeyi yoktu. İşte bu yüzden gitti buralardan. Dünyayı dolaşmak için. Kendinde olmayanlara sahip olmak için. Zafere. Topraklara. Bir krallığa. Kendisini destekleyecek insanlara. Sonra da Massaba'ya geri dönecekti. Babamın karşısına çıkıp kızını istemek için. Bunun için birbirimize yemin etmiştik. Gülümsediğinizi görüyorum, Kouame, gülümsemekte haklısınız. Hepimizin yaptığı gibi çocuk yeminleriydi bunlar, çocukça söz vermeler. Unutulmak için verildiğinden insanı güldüren sözler. Geçmişin gücüyle, geçmişin etkisiyle bir anda ortaya çıktığında, inanın bana, bu yeminler çok ürkütücü oluyor. Sango ile Samilia'nın yemini. Eğer Sango Kerim bugün Massaba surlarının önüne gelmemiş olsaydı ben de sizin az önce yaptığınız gibi gülümserdim."

Kouame bir şeyler söylemek istediyse de Samilia onu bir el hareketiyle susturdu, kendisini dinlemesini rica etti ve konuşmasını sürdürdü.

"Ne diyeceğinizi biliyorum. Tüm acımasızlığıyla ortaya çıkan ve alacağını isteyen geçmişin bir karabasan olduğunu ve kimi karabasanların yok edilebileceğini söyleyeceksiniz. Ordularınızla

bunu yapmaya çalıştığınızı söyleyeceksiniz. Yaşamın yoluna girmesi için Sango Kerim'i ortadan kaldırmak gerektiğini söyleyeceksiniz. Biliyorum. Biliyorum. Ben de aynen bunu düşündüm. Ama şimdi beni iyi dinleyin ve söylediklerimi göz önünde bulundurun. Sizin olursam bu size sadık kalacağım mı demektir? Sango Kerim benim hayatımın bir parçası. Sizinle kalırsam sözüme de, geçmişime de ihanet etmiş oluyorum. Beni anlayın, Kouame, Sango Kerim benim kim olduğumu biliyor. Babamı tanıyordu. Erkek kardeşlerimin benim bilmediğim sırlarını biliyor. Size gelirsem, Kouame, kendi özyaşamıma yabancılaşacağım."

Kouame afallanıştı. Bu kadının konuşmasını dinliyor, onun sesini sevdiğini, konuşma biçimini sevdiğini, vahşi saptamasını sevdiğini şaşkınlık içinde keşfediyordu.

"Babanızın verdiği söze sadık kalmanız gerekmiyor mu?" diye mırıldanabildi ancak.

Ama bu sözler ağzından çıktığı anda güçsüzlüğünü hissetti.

"Onu da düşündüm, tabiî. Eğer birini seçmiş olsa, bir ad verseydi arzusunu yerine getirirdim. Ama o seçmektense ölmeyi tercih etti. Bu sancılı görevi bana bıraktı. Kararımı verdim. Bu akşam buradan gidiyorum. Bu kararımı bilen tek kişi sizsiniz. Bana tek kelime bile etmeyeceksiniz. Beni alıkoymayacaksınız. Beni engellemeyeceksiniz. Bunu biliyorum. Bunu sizden istiyorum. Sango Kerim'i bulmaya gidiyorum ve belki de yarın her şey sona erebilir. Ordunuzu toplayın, krallığınıza geri dönün. Aşağılanan kimse yok ortada. Kader bizimle oyun oynadı. Hepsi bu. Kadere karşı açılacak bir savaş da yok."

Konuştukça Samilia daha yumuşuyor, daha sakinleşiyordu. Ama o konuşmasını sürdürdükçe Kouame içindeki öfkenin giderek yükseldiğini hissediyordu. Samilia nihayet sustuğunda Kouame patladı:

"Bunun için artık çok geç, Samilia. Bugün kan aktı. Bugün arkadaşım Tolorus öldü. Atların üzerinden geçtiği kopmuş başını ben kendi yorgun ellerimle yerden aldım. Bugün hakarete uğradım. Hayır. Geri dönmüyorum. Hayır. Sizi geçmişinize teslim etmiyorum. Biz birbirimize bağlandık Samilia, siz ve ben. Geçmiş-

te ettiğiniz yeminin karşısına benimle evlenmek için verdiğiniz sözü çıkarıyorum. Biz birbirimize bağlandık ve artık sizi hiç rahat bırakmayacağım."

"Bu akşam buradan gidiyorum," diye yineledi Samilia, "sizin için öldüğümü farz edin. Bunu iyice kafanıza sokun."

Geri çekildi ve odanın kapısına doğru yürüdü. Ama Kouame öfkeden kudurarak bağırdı:

"Kendinizi kandırmayın. Demek ki bundan böyle orada olacaksınız. Tamam. Anlaşılan kazanılması gereken bir savaş var ortada. Sizi bulmaya gideceğim. Sizi kazanmış olduğumu anlamanız için o köpeğin saflarını geçeceğim, dostlarının başını uçuracağım ve cesedini ardım sıra sürükleyeceğim. Şimdi bir savaş var ortada. Ve bu savaşı sonuna kadar götüreceğim."

Samilia son bir kez arkasına döndü ve alçak sesle, sanki bir dua mırıldanıyormuşcasına:

"Eğer istediğiniz buysa, öyle olsun" dedi.

Yumruklarını sıkarak gözden kayboldu. Kouame ona hiç bu kadar güzel, bu kadar yakışıklı görünmemişti. Bugüne dek onun karısı olmak için bu kadar büyük bir arzu duymamıştı içinde. Söylediklerine sonuna kadar inanıyordu. Bu konuşma için hazırlanmıştı. Her bir nedenin üzerinde tek tek durmuştu. Sadık olmak istiyordu. Sadakate inanıyordu. Oysa, konuşmaya başladığında, içinde engelleyemediği, önüne geçemediği bir duygunun yükseldiğini ve tüm söylediklerini yalanladığını hissetmişti. Kouame'yi ilk karşılaştıkları günki haliyle hatırlıyordu. Bir yaşam vaadi gibi. Söyleyeceklerinin sonuna gelmişti. Bir adım bile gerilemeden söylemişti söyleyeceklerini. Ama onu sevdiğine hiç kuşkusu kalmamıştı.

Onu unutacağına yeminler ederek gözden kayboldu. Ama ondan ne kadar uzaklaşırsa ona o kadar tutulduğunu daha şimdiden hissediyordu.

Taht odasında Sako ile Danga arasında korkunç bir tartışma başlamıştı. Yaşlı Tsongor'un ölümünden beri Sako kendini kral olarak görüyor, bu da Danga'yı çileden çıkarıyordu. Savaş ikizler arasındaki gerginliği daha da artırmıştı. Danga Sango Kerim'e yürekten bağlıydı ve kardeşinin çocukluk arkadaşlarına karşı bir yabancının tarafını tutmasına öfkeleniyordu.

Bütün günü surların üzerinde çatışmayı izleyerek geçirmişti. Savaş durduğunda taht odasına girdi. Kardeşi oradaydı. Sakin. İmparatorluk giysileri içinde. Bu, Danga'nın öfkesini daha da artırdı.

"Sako, biz Kouame'nin tarafını tutamayız" dedi.

"Ne dedin?" diye sordu Sako, her şeyi kelimesi kelimesine duymuş olmasına rağmen.

"Senin hatan yüzünden Kouame'nin tarafını tuttuğumuzu ve bunun da hiç doğru olmadığını söylüyorum" diye yineledi Danga. "Sango Kerim bizim dostumuz. Bir taraf tutacaksak onun tarafını tutmak zorundayız."

"Sango Kerim senin dostun olabilir" dedi Sako, bu baş başa konuşmadan giderek rahatsız olarak, "ama o, kız kardeşimizin düğününü bozarak bizlere hakaret etti."

"Sango Kerim'in tarafını tutmak istemiyorsan bırakalım bu işi kendi aralarında çözsünler" dedi Danga. "Birbirleriyle düello yapsınlar, kazanan Samilia'yı alsın."

"Bu çok onur kırıcı bir şey olurdu" dedi Sako küçümseyerek, "biz Kouame'ye yardım etmek ve ev sahipliği göstermek zorundayız."

"Ben Sango Kerim'e karşı savaşmam" diye sözünü kesti Danga.

Sako bir süre hiç konuşmadan durdu. Yüzü sapsarıydı, en aşağılayıcı hakaretlere uğramış gibiydi. Kardeşinin gözlerinin içine bakıyordu.

"Düşüncelerin için teşekkür ederim, Danga" dedi dudaklarının arasından. "Çekilebilirsin."

Öfkeden çılgına dönen Danga avaz avaz bağırmaya başladı.

"Senin bu kral havalarına girmene kim izin veriyor? Krallık daha paylaşılmadı. Tüm Massaba'yı kendinle birlikte ölüme sürüklüyorsun. Buna kim izin veriyor?"

Sako, kardeşinin gergin yüzünü soğukkanlılıkla seyrederek, konuşmadan önce bir kez daha uzun süre bekledi.

"Senden iki saat önce doğdum. Bu da benim kral olmam için yeterli."

Danga patladı. İktidara böyle kendi kendine sahip olmaya hiç hakkı olmadığını haykırdı Sako'nun yüzüne. Birbirlerinin üzerine atladılar. Dövüşen iki böcek gibi yuvarlandılar yerde, birbirlerinin üstüne çıktılar. Sonunda onları ayırdılar ve Danga, saçları diken gibi havada, üstü başı yırtılmış bir halde, dudaklarından akan kanı silerek salonu terk etti.

Danga dairesine girdi. Eşyalarını toplamalarını, özel muhafız birliğinin büyük bir gizlilik içinde harekete hazır olarak beklemesini emretti. Emirlerini verir vermez de vedalaşmak için kızkardeşini aradı. Onu bulduğunda Samilia Kouame'nin yanından daha yeni ayrılmıştı. Danga kız kardeşine buradan ayrılmak istediğini bildirdi. Samilia da en az onun kadar üzgündü.

"Ben de buradan seninle birlikte ayrılıyorum" dedi yalnızca.

O karanlık Massaba gecesinde Danga'yla yanındaki beş bin adam kenti terk etti. Surlardaki nöbetçiler bir gece tatbikatı yapıldığını sanıp, asilere iyi şanslar dileyerek kapıları açtılar. Tsongor ailesi kan kaybetmeye başlamıştı. Yaşlı kral, yalnız mezarında, yürekten derin bir iç geçirdi ve bunu yalnızca mahzendeki sütunlar duydu...

Göçebe ordusunun tepelerdeki kamp yerinde Danga'nın birliklerinin geldiği şaşkınlıkla görüldü. Nöbetteki adamlar önce bunun bir saldırı olduğunu sandı. Ama Danga, Sango Kerim'i görmek istediğini söyledi ve ona neden orada bulunduğunu açıkladığında sevinç çığlıkları tüm kampta yankılandı. Bunun üzerine Samilia atından indi ve Sango Kerim'e doğru ilerledi. Şaşkındı. Burada, onun karşısında olduğuna inanamıyordu.

"Hiç sevinme, Sango Kerim" dedi, "çünkü karşında duran felaketin ta kendisi. Bu konaklama yerinde bana ev sahipliği gösterirsen, ateşkes diye bir şey asla mümkün olmayacak. Savaş korkunç olacak. Ve Kouame öfkeli bir yabandomuzu gibi karnını deşip bağırsaklarını dışarı çıkartıncaya dek durmayacak. Bunu bana kendi söyledi. Söylediğini kesinlikle yapacaktır da. Senin karşına geliyor ve senden bana ev sahipliği göstermeni istiyorum ama karın olmayacağım. Bu savaş bitmeden önce karın olmayacağım. Burada olacağım. Bu anları seninle paylaşacağım. Sana göz kulak olacak, üzerine titreyeceğim, ama her şey bitmeden bana kavuşamayacaksın. Beni kovabilirsin. Bunda utanılacak hiçbir şey yok. Hatta büyük bir krala yakışır bir davranış olurdu bu, çünkü böylece en iyi adamlarının hayatını kurtarmış olurdun."

Sango Kerim yere diz çöktü ve Samilia'yla arasındaki toprağı öptü. Sonra ona geçmiş yılların tüm arzusuyla bakarak:

"Bu konaklama yeri senindir" dedi. "Baban nasıl Massaba'da hüküm sürmüşse sen de burada öyle hüküm süreceksin. Sana ordumu sunuyorum. Sana bedenimi sunuyorum. Ve her bir düşüncemi sunuyorum sana. Eğer sen kendini felaket diye adlandırı-

yorsan varsın öyle olsun, ben bu felaketi tümüyle kucaklamak ve ömrümün sonuna kadar onunla yaşamak istiyorum.

Göçebeler ordusunun uçsuz bucaksız kamp yerinde herkes, uğruna savaşılan kadının kim olduğunu görmek için koşuşuyordu. Sango Kerim Samilia'yı önce Rassamilagh ve Bandiagara'ya tanıttı, sonra onu Rassamilagh'ın çarşaflara bürünmüş Tuareg kadınlarının bulunduğu devasa bir çadıra götürdü; kadınlar haz dolu bir uykuya dalması için vücudunu parfümlü elleriyle ovdular.

Bu hiç beklemedikleri destekten mutlanan kamp yerindeki askerler uzak ülkelerinin şarkılarını söylemeye başladılar. Şarkılarının gecenin ılık rüzgârında uçuşan kırıntıları Massaba'nın surlarına kadar ulaştı. Nöbetçiler başlarını yukarılara kaldırıyor, güzel buldukları bu müziği dinliyorlardı. O sırada haber saraya kadar ulaştı. Özel muhafızların şefi Tramon soluk soluğa toplantı odasına daldı. Yoğun bir tartışmaya dalmış olan Sako, Liboko ve Kouame tek bir hareketle başlarını kaldırdılar.

"Danga beş bin adamıyla birlikte onlara katıldı" dedi bir solukta. "Samilia da."

Herkes Sako'nun öfkeden avaz avaz bağıracağını bekliyordu. Yumruğuyla masayı parçalayacağını bekliyordu. Ama o herkesi şaşkınlık içinde bırakarak sükûnetini korudu. Yalnızca:

"Bu kez hepimizin öleceği artık kesin" dedi. "Hepimiz öleceğiz. Biz. Onlar. Hiç kimse kalmayacak."

Sonra, kuşatma olasılıklarını incelemek üzere Massaba'nın planlarının getirilmesini emretti. Önüne Massaba'nın haritası açıldığında bir süre durdu. Çünkü babasının inşa etmiş olduğu bu kentin, doğmuş olduğu bu kentin ve sevdiği bu kentin yakında alev alev yanacağını hissediyordu. Planları babası çizdirtmiş ve çalışmaların başında gözlemci olarak bulunmuştu. Kenti inşa etmiş ve yönetmişti. Sako üzerine düşen görevin kentin yıkımını engellemek için boş yere savaşmak olduğunu hafiften hafife anlıyordu.

Katafalk odasında Kral Tsongor'un cesedi kımıldamaya başladı. Katabolonga bunun ne anlama geldiğini biliyordu. Kral oradaydı. Konuşmak istiyordu. Katabolonga cesedin elini tuttu, bedenine doğru eğildi ve ölünün söyleyeceklerini dinledi.

"Söyle bana Katabolonga" dedi ölü kral, "bana bunun olmadığını söyle. Ben ışıksız ülkedeyim. Beni öbür tarafa geçirecek salcının bedelini ödeyemediğim için korkak bir köpek gibi dolanıp duruyorum. Uzaktan, ruhların acı çekmediği nehri görüyorum. Söyle bana, Katabolonga, bunun doğru olmadığını söyle."

"Konuş benimle, Tsongor" diye mırıldandı yaşlı hizmetkâr, yumuşak ve oturaklı bir sesle, "bana soracaklarını sor, sor ki seni yanıtlayayım."

"Bugün gözlerimin önünde korkunç bir kalabalığın belirdiğini gördüm" diye yeniden konuşmaya başladı ölü. "Gölgelerden çıkıyorlar ve ağır ağır nehirdeki kayığa doğru yürüyorlardı. Afallamış savaşçılardı bunlar. Taşıdıkları simgeleri inceledim, ya da simgelerinden artakalanları. Yüzlerine baktım. Ama tanıdığım hiç kimse yoktu aralarında. Bana bunların bir yağmacılar ordusu olduğunu ve Massabalı birliklerin onları krallığın bir yerlerinde ele geçirdiğini söyle. Ya da bunların kimsenin bilmediği bir nedenle Massaba'nın surları önünde ölmeye gelmiş yabancı savaşçılar olduğunu söyle. Söyle, Katabolonga, bana bunun olmadığını söyle."

"Hayır, Tsongor" diye yanıtladı Katabolonga. "Ne bir yağmacılar takımı, ne de ölmek için topraklarımıza gelmiş bir ordu söz konusu. Onlar Massaba'daki ilk savaşta ölenler. Kouame ve Sango Kerim'in birbirine girmiş ordularından ilk ölenlerin gözlerinin

önünden geçtiğini gördün."

"Öyleyse savaş başladı ve ben hiçbir şeyi engelleyemedim" dedi Tsongor. "Savaştan kaçmamın dışında. Oğullarım da, Massabalılar da beni bir korkak olarak görüyor olmalılar."

"Benim nasıl konuşmamı istediysen onlarla aynen öyle konuştum" diye yanıtladı Katabolonga. "Ama hiçbir şeyi önleyemedim. Savaş çıktı."

"Evet" dedi kral. "Gördüm. Orada. Acele eden ruhların gözlerinde. Yaralarına rağmen, ölülerine rağmen hâlâ dövüşmek istiyorlardı. İnanmaz bakışlarla birbirlerini izliyorlardı. Ağızlarından köpükler saçan, ısırmaktan başka bir şey düşünmeyen atlar gibiydiler. Evet, içlerinde savaş vardı. Ve kesinlikle benim kendi ailemin içinde."

"Evet, Tsongor, senin kendi ailenin içinde."

"Oğullarımın gözlerinde. Dostlarının gözlerinde. Tüm halkımın arasında. O parçalama arzusu."

"Evet, Tsongor. Hepsinin gözünde savaş vardı. Savaş orada."

"Hiçbir şeyi başaramadım, Katabolonga. Şimdi sıra benim cezalandırılmama geldi. Her gün. Her gün savaş alanında can vermiş savaşçıların bana doğru geldiğini göreceğim. Kim olduklarını çıkarabilmek için onlara bakacağım. Onları seyredeceğim. Bu, benim cezam olacak. Hepsi buradan geçecek bir bir. Her gün ölüler ülkesine yerleşmek üzere gelen asker birliklerini dehşet içinde izleyerek burada kalacağım."

"Her gün kentin biraz daha boşalacak. Biz de burada ölüleri sayacağız, bir bir. Ve her gün. Hangi dostumuzun aramızdan ayrıldığını görmek ve kimin için ağlamamız gerektiğini bilmek için."

"Savaş bu" dedi Tsongor.

"Evet. Savaş. Orduların gözlerinden okunan savaş" diye yanıtladı Katabolonga.

"Hiçbir şeyi engelleyemedim" dedi Tsongor.

"Hiçbir şeyi, Tsongor" diye yanıtladı Katabolonga, "feda ettiğin hayatına rağmen hiçbir şeyi."

4

Massaba kuşatması

İkinci günün sabahında savaş yeniden başladı ve savaşla birlikte mahvolmuş ülkeden yeniden yakınmalar, sızlanmalar yükseldi. Sango Kerim'in adamları daha şafakla birlikte savaşmaya hazırdı. Şanslarının yaver gideceğini hissediyorlardı. Tenlerini okşayan rüzgâr bunu fısıldıyordu. Onları hiçbir şey durduramazdı. Onlar kentin yüksek kulelerini düşürmek için kıtanın dört bir yanından gelmiş yabancıların oluşturduğu bir vahşiler ordusuydu.

Massaba tarafında Sako ile Liboko genç Kouame'ye katılmışlardı. İki ordu yan yana yürüyordu. Başlarında Barnak, Arkalas ve Kouame'nin bulunduğu Tuz Toprakları'nın ordusu ile Massaba'nın ordusu. Tramon özel muhafızları yönetiyordu. Liboko beyaz ve kırmızı askerlere komuta ediyordu. Eğreltiotuadanılar'ın başında da Gonomor vardı. Baştan ayağa muz yapraklarıyla örtünmüş, boyunlarında kabuklulardan ağır kolyeler, ellerinde ağır mı ağır balyozlar taşıyan yüz kadar adam. Onlardan başka kimsenin yerinden kaldıramadığı bu balyoz düşmanın başına indi mi dibek gibi korkunç bir ses çıkarıyordu.

İki ordu Massaba ovasında karşılaşmıştı. Hücum işareti verilmeden önce Bandiagara atından indi. Tüm erkek bireylerinin kara büyünün temsilcisi olduğu bir soydan geliyordu. Babadan oğula geçmiş tek bir kara büyünün. Bandiagara atalarının ruhlarını çağırmanın ve düşman ordusunu kendi kaderiyle vurmanın zamanının gelmiş olduğunu hissetti. Yere diz çöktü ve toprağa baobab suyu döktü. Hiç durmaksızın: "Bizler atalarımızın ekşi kökleriyle büyüdüğümüz için hiçbir şeyin yıkamayacağı baobab ço-

cuklarıyız, bizler atalarımızın ekşi kökleriyle büyüdüğümüz için hiçbir şeyin yıkamayacağı baobab çocuklarıyız..." diye tekrarlayarak yerden havalandırdığı tozlarla yüzünü yıkadı. Sonra tüm varlığıyla yere eğildi ve atalarının kendisine söylediklerini dinledi. Ataları ona kara büyünün gerçekleşmesi için havaya yazılması gereken sırrı verdiler. Bunun üzerine yeniden atına bindi ve Sango Kerim saldırı işaretini verdi.

Göçebeler ordusu etobur bir topluluk gibi düşman saflarına daldı. Kouame ile Sako'nun orduları, ayaklarını toprağa gömmüş, hiç kımıldamadan bekliyordu. Kalkanlarını önlerine tutmuş, kılıç darbelerini karşılamaya hazırdılar. Mızrak ve kılıç yığınlarının üzerlerine geldiğini görünce tüm cesaretleri kırıldı. Çatışma korkunç oldu. Hayvanların saldırısı adamları yere yıktı ve kalkanlarını paramparça etti. Hayvanların ayakları altında yok olup gittiler. Hücum edenler, hiçbir şeyin durduramadığı dalgalar gibi üzerlerinden yürüyorlardı. Birçoğu düşmanın ağırlığı altında parçalanarak, kalabalığın ortasında soluğu kesilerek, dosdoğru safların içine dalan savaş arabalarının altında ezilerek öldü. Bu büyük saldırı Massaba ordularının tepesine bir balyoz gibi indi. Ve düşmanın korkunç hücumu karşısında geri çekildiler. Böylece birbirlerini boğazlayan savaşçıların iğrenç göğüs göğüse çatışmaları başladı. Kouame ve Sako'nun adamları dört bir yanda ölüp gidiyordu. Korkuyorlardı. Bu saldırının görüntüsü onları mahvetmiş, içlerinde büyük bir korkunun doğmasına neden olmuştu. Savaşı kazanacaklarından daha az emindiler şimdi. Vücutları duraksıyordu. Bakışlarıyla bir destek arıyorlardı, oysa karşılarındaki ordu inanılmaz bir öfkeyle tozu dumana katarak ilerlemesini sürdürüyordu. Cesaretle savaşmayı sürdüren yalnızca Afyon Çiğneyicileri'ydi. Uyuşturucu tüm korkularını yok etmişti. Darbeler indirmekten başka hiçbir şeyle ilgilenmiyorlardı.

Arkalas'ın Dişi Köpekleri hırsla dövüşüyordu. Ama korkunç bir kader bekliyordu onları. Bandiagara onlara, kendisine korku salan o binlerce travesti adama baktı ve havaya atalarının kendisine

sır olarak verdiği o gizli sözcüğü yazdı. Aniden hafızaları bulandı. Birbirlerine baktılar ve kardeşlerini yok etmeleri gereken düşmanları gibi gördüler. Ve Dişi Köpekler gerçek düşmanlarını bir yana bırakarak ve savaşmaya devam ettiklerine inanarak birbirlerinin üzerine saldırdılar. Kendi kendini parçalayan bir ordunun korkunç görüntüsü yayıldı ovaya. Arkalas'ın taranmış, süslenmiş adamları birbirlerinin üzerine atlıyorlar, öldürene dek birbirlerini ısırıyorlardı. Birbirlerini öldürdüklerinde çılgın kahkahalar atıyorlardı. Çocukluk arkadaşlarının vücudu üzerinde dans ediyorlardı zaman zaman. Arkalas da göğsünü yarıp kanını içmek için gözleriyle çevresinde kendi klanından birini arayıp duruyordu. Ordudan geri kalanlar Arkalas'ın adamlarının savaşmamak bir yana, kendi kendilerini yok ettiklerini gördüklerinde panik cephenin bir ucundan öbür ucuna yayıldı. Herkes canını kurtarmak için koşmaya başladı. Kouame'nin kin ve öfke dolu bağırışları bile kimseyi tutmaya yetmedi. Herkes canını kurtarmaktan başka bir şey düşünmüyordu. Süvariler atlarının böğürlerini tekmelediler. Savaşçılar daha hızlı koşabilmek için kalkanlarını da, silahlarını da bir yana fırlattılar. Hepsi sığınmak için Massaba'nın kapılarına doğru koştu. Tramon öldü. Kaçarken Sango Kerim'in sivri mızrağı sırtının tam ortasına isabet etti. Oracıkta can verip yere yuvarlandı, mızrak omurgasının ortasında dimdik duruyordu.

Ordu bozguna uğramıştı, peşlerinden gelen, önlerine çıkanları, fazla ağır hareket edenleri biçerek ilerleyen düşman kılıçlarından canlarını kurtarmak için hızla kaçıyorlardı. Yalnız Arkalas, o korkunç ve gülünç savaşçı, hâlâ sürdürüyordu savaşmayı. Beynine indirdiği bir balyoz darbesiyle son savaşçısını da öldürdü. Ve o anda Bandiagara'nın büyüsü ortadan kalktı, Arkalas belleğine kavuştu. Ayaklarının altında tanıdığı onlarca adamın yattığını gördü. İnsan vücutlarından oluşmuş bir dağın üzerine tünemişti. Yüzüne bulaşmış kanda kendi adamlarının kanının tadı vardı. Eğer Gonomor Eğreltiotuadamları'yla birlikte onu alıp da sığınması için Massaba'ya götürmemiş olsaydı dehşet içinde, başı sürekli sallanarak, yüzü gözyaşlarıyla sırılsıklam, orada öylece kalacaktı.

Son kaçak da Massaba'ya girdiğinde ve kapının dev kanadı ka-

patıldığında ovadan neşe çığlıkları yankılandı. Massaba'daki erkeklerin yarısı katledilmişti. Surların içinde kimsenin ağzını bıçak açmıyordu. Savaşçılar soluklanmaya çalışıyordu. Sonunda nefes almayı başardıklarında ağlamaya başladılar. Sessizce. Ve elleri, bacakları, başları titriyordu, yenik düşmüş insanların vücutları nasıl titrerse tıpkı öyle.

Kouame'nin adamları geri çekilmenin paniği içinde Massaba'nın güney tepelerindeki kamp yerlerini olduğu gibi bırakmışlardı ve surların üzerinden, Rassamilagh'ın atlılarının kenti kuşattığını, çadırlarını, yiyeceklerini, hayvanlarını yağmaladıklarını iğrenerek gördüler. Her şey kaybolmuştu. Her şey bitmişti. Yapacak bir şey kalmamıştı. Mutluluk çığlıkları kulaklarına kadar geliyor, yıkımlarını daha da artırıyordu. Özellikle Arkalas'ın görünümü içler acısıydı. Adamlarının adlarını mırıldanarak surların üzerinde dolaşıyordu. Acı içinde bağırıyor, Tanrıya lanetler yağdırarak üstünü başını tırmalıyordu. Yapmış oldukları aklına geldikçe duvarların üzerinden kusuyordu. Başını bağırarak duvarlara vuruyordu.

"Bandiagara, acı çekmeye hazır ol. Seni elime geçirdiğimde ölmek için dua edeceksin. Düşmanlarımın başına gelebilecek en büyük felaket olmama dilerim Tanrı yardımcım olur. Dilerim darbelerden asla yılmayan, asla geri çekilmeyen biri olmamı sağlar."

Derin bir uyuşukluk Massaba'yı eziyordu. Felaketin ağırlığı altında bilinçlerini yitirmişlerdi. Erkekler hiçbir şey yapmak istemiyordu. Güçleri kalmamıştı. Yaşlı afyon çiğneyicisi Barnak ayağa kalkmamış ve onları bu uyuşukluktan kurtarmamış olsaydı, herkes kendini bu rehavete kaptırıp gidecekti. Geriye yapılabilecek ne kaldıysa onlardan söz etti. Değerli olan zamandan, ertesi günkü çarpışma için örgütlenmenin öneminden söz etti. Vahşi ihtiyarın teşvikiyle Massaba kenti uyandı ve kuşatmaya hazırlandı. Tüm halk bu çalışmaya katıldı. Erkekler ve kadınlar bütün gece

boyunca çalıştılar. Kapılar güçlendirildi. Duvarlarda gedikler açıldı. Tayınlar ayarlandı. Sarayın dev mahzenlerine yiyecekler yerleştirildi. Buğdaylar. Arpalar. Yağ küpleri. Un. Evlerin mahzenleri su depolarına dönüştürüldü. Tüm kent müstahkem mevki görünümünü aldı. Sokaklarda silah tıkırtılarıyla tahta ayakkabıların çıkardığı sesler yankılanıyordu. Uzun bir kuşatmaya hazırlanılıyordu. Halkın yüzünde derin çizgiler, kıtlıktan duvarlarda yarıklar açacak bir kuşatmaya.

O gece, Rassamilagh'ın güney tepelerindeki talanından sonra, göçebelerin kampında bir kurul toplandı. Savaş ganimetleri paylaşıldı. Sonra, Sango Kerim, Danga ve Bandiagara mersinden yapılmış hafif bir içki içerlerken Rassamilagh ayağa kalktı ve söz aldı:

"Sango Kerim, bu içtiğin yumuşak içki zaferin içkisidir ve ben, ordumuzun düşman saflarını yarıp geçtiği bu günü kutsuyorum. Şimdi artık yarın ne yapacağımıza karar vermenin zamanı. Ben, kendi açımdan, ne düşündüğümü apaçık, lafı dolandırmadan söyleyeceğim. Uzun uzun düşündüm. Kampı kaldıralım. Bu topraklardan ayrılalım. İstediklerimizi elde ettik. Savaşta düşmanımızı küçük düşürdük. Sen almaya geldiğin kadını aldın. Bu savaştan başka bir beklentimiz kalmadı artık."

Bandiagara oturduğu yerden fırladı ve Rassamilagh'ı yanıtladı.

"Böyle bir şeyi nasıl söyleyebilirsin? Zafer bizimken sen kalkmış ganimete sırt çeviriyorsun, ne biçim bir savaşçısın sen? Massaba orada. Massaba bizim. Çarpışmalarımızın ödülü bizi bekliyor. Kendi adıma, herkesin önünde şunu söylüyorum, ben hakkımı alacağım günü ve bu hakkımı Sango Kerim'in elinden almayı bekliyorum. Ve bu günün de yarın olması için elimden gelen her şeyi yapacağım."

"Doğru söylüyor" diye ekledi Danga. "İşin asıl zor yanını geride bıraktık. Bundan sonra yapacağımız tek şey Massaba'yı ele geçirmek. Bu kentin kapısını size kendi ellerimle açacağım."

"Ben ganimet için savaşmıyorum" diye yeniden söze girdi Rassamilagh. "Sango Kerim benden savaşa katılmamı istediği için savaşıyorum. Kendisine vaat edilmiş bir kadını almak için geldi bu-

raya. Bu kadın şimdi aramızda. Ben bir kenti düşürmek için gelmedim buraya. Bugün başka bir savaş başlıyor. Ve bizi neyin beklediğini bilmiyorum."

"İktidar" dedi Danga, soğuk bir sesle.

Rassamilagh uzun uzun Danga'ya baktı. Nefret duymaksızın. Ama ölçülü.

"Seni hiç tanımıyorum, Danga" dedi sonunda. "Yalnızca Sango Kerim'le olan dostluğumuz birleştiriyor bizi, yoksa senin için savaştığım filan yok. Ha sen yönetmişsin Massaba'yı, ha kardeşin, bundan bana ne? Şunu iyice aklına sok, Danga. Senin için parmağımı bile kıpırdatmam."

Bunun üzerine Sango Kerim söze girdi.

"Bu gece, bulmaya geldiğim kadını bir hırsız gibi alıp gitseydim ben neye benzerdim, Rassamilagh? O Kral Tsongor'un kızı. Ona çeyiz olarak göçebe yollarını değil, fethedilmiş kentini sunmak istiyorum. Bu kentten başka bir yerde yaşayamaz. Babası kızını bir göçebe kadına dönüştürdüğümü görse ölü dişleri arasından lanetler yağdırır bana. Bu kent bizim. Eğer onu ele geçiremezsek zaferden söz edemeyiz."

"Ben düşündüklerimi söyledim, söylediğim için de pişman değilim" diye yanıtladı Rassamilagh. "Ortaya koyduğunuz hiçbir neden benim için geçerli değil. Dudaklarınızdan dökülen yalnızca zafer kazanmanın zevki. Bu zevki çok iyi bilirim. Ama görüyorum ki benden başka buradan ayrılmak isteyen kimse yok. Merak etmeyin. Ben de sizinle kalacağım. Rassamilagh korkağın teki değildir. Ama her şeye son verebileceğimiz, her şeyi bitirebileceğimiz bu geceyi hatırlayın ve pişman olmamamız için dua edin."

Ve böylece savaş uzadı. Ertesi sabah göçebe orduları yeniden Massaba'nın duvarları önünde yerlerini aldılar. Kentin erkekleri surlara yığıldı. Düşman saldırısını püskürtmek için tüm gece boyunca yağ kazanları ve öldürücü taşlar hazırlamışlardı.

Sango Kerim tam hücum sinyali verecekken savaşçı kalabalığının bağırdığı duyuldu.

"Külderililer... Külderililer..!"

Herkes arkasına döndü. Gerçekten de en uzaktaki tepeden bir grup insan geliyordu. Külderililere komuta eden Orios'tu bu. Krassos Dağları'nın tepelerinde yaşayan vahşi bir halktı Külderililer. Sango Kerim'e katılmaya söz vermişler, ama o ana dek ortalarda görünmemişlerdi. İki bin kişiden oluşan, herkesin korktuğu bir orduydu bu ordu. Sango Kerim gülümsedi ve Orios'u selamlamak için bacakları üzerinde doğruldu. Külderili süvariler gelmesine geliyorlardı da, yaklaştıkça ordu saflarında bir şaşkınlık uğultusu yayılıyordu. Karşılarındaki Orios'un büyük ordusu değil, toz toprak içindeki bir avuç insandı. Topu topu yüz kadar insan. Yüzleri çökmüş. Silahları kırılmış. Şaşkın bir küçük süvari grubu. Orios Sango Kerim'e kadar ilerledi ve:

"Selam sana Sango Kerim" dedi. "Bana öyle bakma. Böyle bir avuç insan beklemediğini biliyorum. Eğer istersen ve Tanrı yaşamama izin verirse, buraya gelene dek ne badireler atlattığımızı sana anlatırım. Ama Krassos Dağları'ndan tüm ordumun başında ayrıldığını ve bugün ancak bu kadar kaldığımızı bilmeni isterim. Ama gördüğün bu adamlar öylesine çetin çatışmalar yaşadılar, buraya gelmek için öylesine yoksunluk ve acı çektiler ki, artık

hiçbir şey onları durduramaz. İnan bana, her biri senin yüz adamına bedeldir."

"Selam sana Orios, sana ve her bir savaşçına selam. Her tarafı talan ettikten sonra atlattığınız badireleri heyecanla, merakla dinleyeceğim. Şimdi kamp yerimize gidin. Dinlenin. Hayvanlarınızı otlatın. Güneşin batmasını ve bizim çatışmadan geri dönüşümüzü bekleyin. Birlikte kardeşlik şarabından içeriz, sadakatinden ötürü sana teşekkür etmek için, ülkelerden geçerken yaralanmış ayaklarını kendi ellerimle yıkayacağım."

"Ben tüm bir kıtayı siz savaşırken gidip yatayım diye aşmadım" dedi Orios. "Bu yüz adam, sana daha önce de söylediğim gibi, hiçbir şeyden yılmayan, yorulmak nedir bilmeyen birer vahşi hayvana dönüştüler. Ele geçirmemiz gereken kaleyi göster bize ve savaş bizim için de başlasın."

Sango Kerim kabul etti ve Külderililer'in bölüğünü hemen yanına yerleştirtti. Sonra, bu yeni destekten güç alarak, ayaklarıyla toprakları ezip geçen binlerce adamıyla birlikte ovaya daldı.

Ordunun büyük bölümü yıkma umuduyla ana kapıya saldırdı. Bu arada, kenti herkesten daha iyi tanıyan Danga, kulenin eski kapısından içeri girmeyi denedi. Kader sanki göçebe ordularına gülümsüyordu. Saldırganlar dalgasını durdurmaya çalışmak için kentteki savaşçılar doğuya yığılırken Danga ve özel muhafız birliği hiç zorlanmadan kulenin çürümüş tahta kapısından içeri girdiler ve kentin ilk caddelerinde çatışma başladı. Sako ile Kouame durumdan anında haberdar oldular. Kulenin kapısı yıkılmış ve Danga kente girmişti. Bu saldırıya karşı koymak için çok az adamları vardı. Askeri surlara çekmek düşman tarafından yutulmak riskini de beraberinde taşıyordu. Bu nedenle de yaşlı Barnak ve esrarkeş savaşçılarına Danga'ya karşı tek başlarına direnmelerini emrettiler. Afyon Çiğneyicileri'ne, savaş yeniden başladığında gözü dönmüş bir şeytana dönüşen Arkalas da katıldı.

Savaş korkunç oldu ve gün boyu sürdü. Danga'nın coşkulu saldırısına Arkalas ve Barnak büyük bir dirençle karşı koyuyorlardı.

Oluşturdukları duvar aşılması olanaksız gibiydi. Danga kuduruyordu. Saray oracıktaydı. En fazla beş yüz metre ileride. Sarayı görüyordu. Kenti kardeşinden almak için şu bir avuç insanı aşması yetecekti. Ama hiçbir şey yapamıyordu. Bir çılgın gibi savaşıyordu Arkalas. Düşmanlarına sesleniyor, düşmanlarına bağırıyordu. Onları kışkırtıyordu. Saldırırken duraksadıklarında gidip buluyordu onları. Uyuşturucudan sarhoş yaşlı Barnak sanki ölülerin arasında dans ediyor gibiydi. Ne bir mızrak, ne bir ok erişebiliyordu ona. Her darbeyi geçiştiriyordu. Adamları transa geçmiş dansçıların gücüyle birdenbire canlanıvermişlerdi. Danga yavaş yavaş geri çekiliyordu. Massaba'ya girememenin öfkesiyle, çevredeki evlere alevli oklar fırlatmalarını emretti adamlarına. Ateşe verebildiği her yeri ateşe verdi ve alevler bir kangren gibi damdan dama yayıldı, her tarafı korkunç bir duman kapladı. Dehşete kapılan kent sakinleri ellerinde zavallı kaplarla oradan oraya koşuşup duruyordu. Arkalas ile Barnak, Danga'yı püskürtmeyi ve gediği kapatmayı başarmışlardı ama artık alevler tüm kenti yutuyordu.

Sango Kerim ile adamları günbatımında tepelerine çekildiklerinde kentin yandığını ancak o zaman fark ettiler. Kulelerden daha yükseklere çıkan alevlerle mücadele etmeye çalışan o binlerce insanın görüntüsü gözlerinin önündeydi. Massaba'dan yükselen ağır duman tabakaları korlar içinde kaybolmuş evlerin hüzünlü kokusunu kendilerine kadar taşıyordu. Gece bastırıyor ve Massaba yüzü yanmış bir insan gibi inliyordu.

Danga, her şeye rağmen, kentte yaratmayı başardığı dehşetten mutlu bir halde geri döndüğünde Samilia onu bekliyordu. Hiç kımıldamadan, gözlerini üzerinden ayırmaksızın. Ve atından indiğinde, tüm adamlarının önünde, birleşik orduların tüm şeflerinin önünde onu tokatladı.

"Demek babanın cenazesine saygılarını sen böyle sunuyorsun. Böyle aptallıklar, saçmalıklar düşünmüş olan beynine tükürüyorum."

Çocukluğunun kentini yiyip bitiren alevlerin karşısında ezilen

Sango Kerim, Massaba sakinleri bu yangının üstesinden gelinceye dek kente hiçbir saldırıda bulunulmayacağına dair Samilia'ya söz verdi. Ama hiçbir şeyin yok edemeyeceği bir keder maskesi kaplamıştı Samilia'nın yüzünü.

Sarayın cenaze salonunda Katabolonga kralın cesedinin yanına inmişti. Ceset şişmesin ve ısınmasın diye ölünün vücudu üzerine ıslak bezler koyuyordu. Ve Kral Tsongor öncelikle Katabolonga'nın yaşlı vücuduna ne yapmak istediğini sordu kendi kendine.

"Bu yaptığın neye yarıyor?" diye sordu. "Cesedimi mi okşuyorsun? Yoksa vücudumu yağa mı buluyorsun? Hiçbir şey hissetmiyorum. Benimle bu denli ilgilenmene hiç gerek yok. Tabiî zamanın sandığımdan daha hızlı geçmemesi, merhem ve reçinelere rağmen vücudumun çürümeye başlamaması koşuluyla. Ne yapıyorsun Katabolonga, ve neden sorularıma cevap vermiyorsun?"

Katabolonga yaşlı Tsongor'un sesini duyuyor ama bir yanıt veremiyordu. Dudakları titriyordu. Başını kaldırmaksızın cesedi nemlendirmeye devam ediyordu. İçerisi sıcaktı. Ve alnından terler boşanıyordu. Tutamadığı gözyaşları karışıyordu ter damlacıklarına. Damlalar yaşlı kralın vücudunun üzerine düşüyordu. İmparatorun cesedini serinletiyordu bu damlalar. Tsongor bu sessizlikten yeniden kaygılandı.

"Neden benimle konuşmuyorsun, Katabolonga? Massaba'da neler oluyor?"

Katabolonga daha fazla susamazdı.

"Eğer tenin sıcağı ve soğuğu hissedebilmiş olsaydı bana hiçbir şey sormazdın, Tsongor. Eğer bu odadaki havayı içine çekebilseydin, benden öğrenebileceğin bir şey kalmazdı."

"Koku almaktan yoksunum, Katabolonga. Konuş. Anlat bana."

"Her yer yanıyor, Tsongor. Massaba alevler içinde. Yangının sı-

caklığı yüzünden buraya dek öksürerek geldim. İşte bu yüzden huzursuzum senin yanında. Sen hissetmiyorsun. Ama vücudun alev alev yanıyor. Çevrendeki taşlar gibi. Sana yapmam gerdekenleri yapmazsam vücudun şişmekte ve alev almakta gecikmeyecek. Vücudunu ıslak bezlerle kaplıyorum. Her tarafını ıslatıyorum. Yanmaman için."

Yaşlı kral sesini çıkarmadan durdu. Gecesinin derinliklerinde gözlerini kapattı. Sanki şimdi yangının kokusunu duyuyor gibiydi. Bu koku tüm çevresini sarana dek bekledi. Evet. Şimdi yoğun dumanın ortasındaydı. Titreşen yüksek alevlerin tam karşısında. Yanık kokusu çevresini sarmıştı, bu kokuyu duyuyordu. O zaman, gördüğü düşten ürkmüş bir uyurgezer gibi yumuşak bir sesle yeniden konuşmaya başladı.

"Evet. Görüyorum. Her yer yanıyor. Yangın küçük küçük başladı, ama sonra rüzgâr çıktı, ve tüm kenti mahalle mahalle yok ederek damdan dama sıçradı alevler. Sarayıma kadar ulaştılar. Yangın duvarları yalıyor, halılar, perdeler alev alıyor, kıvılcım bulutları saçarak çöküyorlar. Sarayın taraçasında, ayaklarıma dek uzanan geniş bir kor tabakası. Tahtaların iniltileri altında binalar çöküyor. Yoksul mahallelerde hemen hemen hiçbir şey kalmamış gibi. Yangın oralarda diğer yerlerden daha hızlı yayılmış. İnsanlar taştan duvarları az tutmuşlar. Yalnızca tahtadan barakalar, küçük dükkânlar, tıkış tıkış çadırlar. Her şey yok olup gitti. Evet, görüyorum. Alevden duvarlarla mücadele eden, çırpınan insanları görüyorum. Her yer yanıyor, herkes inliyor. Kentim. Zavallı kentim. Onu ben kurdum. Yıl be yıl çalışarak inşa ettim. Planlarını ben kendi ellerimle çizdim. Çalışmaları denetledim. Her bir köşesini tanımak için caddeleri arşınladım. Bu kent benim taştan yüzümdü. Eğer bu kent yanarsa, Katabolonga, eğer bu kent yanarsa, dumanlar arasında yok olup giden asıl benim hayatımdır. Sınırsız bir imparatorluk inşa etmek istiyordum. Babamı ve onun küçük krallığını uzak bir geçmişe gömecek büyük bir kent inşa etmek istiyordum. Eğer Massaba yanarsa ben de onun kadar küçüleceğim. Ben de onun gibi çirkin ve küçük bir toprağın kralı olacağım. Massaba yanarsa, halkıma hiçbir şey vermemiş olacağım."

"Sen vereceğini verdin, Tsongor, ama onlar senin sunduğun şeyleri yakıyor" diye yanıtladı Katabolonga.

Kral Tsongor yeniden sustu. Katabolonga işini bitirmişti. Kralın vücudu şimdi nemli ve tehlikeden uzaktı. İşte tam o sırada Katabolonga Tsongor'un yeniden konuşmaya başladığını duydu. Ama sesi uzaklardan geliyordu. Neler mırıldandığını duymak için ölünün yüzüne eğilmek zorunda kaldı.

"Tamam" dedi Tsongor, "tamam, onları görüyorum. Geliyorlar. Oradalar. Massaba yangınında ilk yananlar. Kadınlar. Çocuklar. Yüzleri kireç gibi olmuş aileler. Benim insanlarım bunlar. Onları tanıyorum. Alevler onları öldürdü. Derileri yanmış, gözlerinin feri sönmüş. Ben yakılmış bir halkın kralıyım, Katabolonga. Sen de görüyor musun benim gördüklerimi? Yanlış yaptın, Katabolonga. Islak bezleri vücuduna saracağın insan ben değilim. Nemlendirilmesi gereken deri benim derim değil. Asıl ihtiyacı olanlar Massaba'da yanan insanlar. Senin asıl okşaman gereken onlar. Onları görüyor musun? Benim hiçbir şeyim yok. Görüyor musunuz? Sizlere sunabileceğim hiçbir şeyim yok. Ama sizler için ağlıyorum. Massabalı yanmış insanlar. Ve sizleri rahatlatabilir umuduyla her bir gözyaşımı işkence görmüş vücutlarınızın üzerine özenle yerleştiriyorum."

Kral Tsongor'un sesi kayboldu. Katabolonga ayağa kalktı. O zaman kralın cesedinin ağladığını gördü. Yanmış insanların derilerini rahatlatmak için akan sudan iri gözyaşları. Oysa dışarıda kent alevler altında yok olmaya devam ediyordu.

Bir hafta boyunca evler yandı. Ve bir hafta boyunca savaş askıya alındı. Kuşatma altındaki insanlar gündüz demeden, gece demeden yangınla mücadele ediyordu. Ve göçebe orduları, hiç kımıldamadan, o görkemli taşların dumanlar arasında yok olup gidişini seyrediyordu. Nihayet yedinci gün yangın bastırıldı. Massaba sakinlerinin hepsinin yüzünde dumanların oluşturduğu siyah bir maske vardı. Saçları yanmış, derileri alevlerin ısısından meşin gibi olmuştu, elbiseleri isle kaplanmıştı. Bitkindiler. Tüm sokaklar söndürülmüş korlarla kaplanmıştı. Evler yıkılmış, çökmüştü.

Taş yığınlarına kararmış putrellerin görüntüsü karışıyordu. İhtiyatlarının bir bölümü yok olmuştu. Hiçbir şey kalmamıştı geriye. Günler sonra bile bitkin Massabalıların beyinlerinde dans etmeyi sürdüren dev alevlerin anısı dışında hiçbir şey.

Massaba yangınından uzakta, Souba yoluna devam ediyordu. Asmakent Saramine'ye yaklaşıyordu. Daha şimdiden görmeye başlamıştı beyaz duvarlarını. Saramine, Massaba'dan sonra, krallığın ikinci incisiydi. Akşamın ışığında pembe yansımalara bürünen soluk bir kayanın üzerine kurulmuş zarif bir kent. Denize hâkim yüksek yalıyarların üzerine inşa edilmiş bir kent.

Yaşlı Tsongor bu kenti sevmişti. Sık sık buraya gelip konaklamıştı. Tüm yaşamı boyunca, bile bile, bu kalenin yönetiminden uzak durmuştu. Bu kentte hiçbir şeyin kendinden bir iz taşımasını istememişti. Kendine mal etmek istememişti bu kenti. Saramine kenti kendisine benzemediği için gözüne güzel görünüyordu. İşte bu yüzden sık sık buraya gelmeyi seviyordu. Orada bir yabancı gibiydi. Her bir binayı merak ediyordu. Mimarisine, ışıklarına ve kendisine hiçbir şey borçlu olmayan o tuhaf zarafetine hayrandı. En eski yoldaşlarından birine armağan etmişti bu kenti, Manongo'ya. Ama Manongo, birkaç yıl hüküm sürdükten sonra yüksek ateşe yenik düşerek ölmüştü. Geleneklere göre Tsongor'un savaş şeflerinden bir başkasını bu göreve ataması gerekirdi. Uzun yıllar kendisine yoldaşlık etmiş olan birini. Sadakatine teşekkür etmek için. Ve Tsongor'un kendisini izleyenlere ne büyük armağanlar sunduğunu göstermek için. Ama öyle yapmadı. Manongo yumuşaklığıyla Saramine halkını kendisine bağlamayı başarmıştı. Ona tutku derecesinde saygı gösteriyorlardı. Aklıyla ve gönül yüceliğiyle yönetmişti kenti. Tsongor bizzat gelip onun cenaze törenine katıldı. Saramine halkıyla birlikte ağladı. Kalenin yollarından sessizce yürüdü. Sıcağın altında. Ağlayan bir kalaba-

lığın ortasında. Eski dostunun bu kentte ne kadar sevildiğini anladı ve iktidarın Manongo'nun duluna, Shalamar'a geçmesine karar verdi. Onu çok iyi tanıyordu. O da tüm savaşlarında yanlarındaydı. Savaş alanlarında olsun, saraylarda olsun, hep eşinin yanındaydı. Savaş yıllarının korkularını ve iktidar dönemlerinin debdebesini paylaşarak. Shalamar kesinlikle hiçbir şey istememişti. Krallığın bu mertebeye yükselmiş ilk ve tek kadını oldu. Saramine halkı bu kararı sevinçle karşıladı. Yıllar geçti ve Shalamar kentle hep aşkla ilgilendi, kenti aşkla yönetti. Tsongor sık sık ziyaretine geliyordu, ama bu ziyaretler hep alçakgönüllülükle yapılan ziyaretlerdi. Kendini bir kral gibi değil, bir konuk gibi görüyordu. Bunun hep böyle olmasını istemişti. Saramine'nin büyük bir özgürlük içinde gelişmesini.

Souba kaleye girdiğinde ölüm haberi daha o gelmeden buraya varmıştı bile. Görünüşe bakılırsa kent onun gelişini bekliyordu. Ana caddede, meydanlarda, sokakların köşelerinde kalabalıklar Souba'nın yaklaşmasını seyrediyordu. Tüm işler durmuştu. Tek bir kişi bile yüksek sesle konuşmuyordu.

Shalamar konuğunu sarayın yüksek taraçasında kabul etti. Burası denize hâkim, üzerinde deniz kuşlarının uçuştuğu ürkütücü diklikte bir yerdi. Shalamar karalar giymişti. Souba'yı gördüğünde tahtından kalktı ve yere diz çöktü. Kralın oğlu bu davranışa çok şaşırdı. Babasından Shalamar'ın büyük bir kraliçe olduğunu öğrenmişti. Önünde çok yaşlı, yılların kamburlaştırdığı bir kadın görüyordu ve bu kadın önünde diz çöküyordu. Aslında Tsongor'un gölgesi önünde yerlere kapandığını anladı, yumuşak bir hareketle ve özenle kadının ayağa kalkmasına yardım etti, onu yeniden tahtına oturttu. Bunun üzerine yaşlı kraliçe kendisine halkının başsağlığı dileklerini iletti. Souba'nın hiçbir şey söylemediğini görünce kendilerine, yalnız kendilerine bir cenaze şarkısı okuması için bir şarkıcı kadın getirtti. Yalıyarların dibindeki kayalara çarpan denizle tüm dünyaya hâkim bu taraçada Souba kendini şarkıya ve acıya bıraktı, şarkı ve acının tüm benliğini kaplamasına izin verdi. Ve ağladı. Sanki babası bugün yeniden ölmüş gibi

ağladı. Massaba'dan yola çıktığından bugüne akıp geçen zaman hiçbir şeyi hafifletmemişti içinde. Acı olduğu gibi duruyordu. Boğucu. Babasının ölümüne hiç alışamayacak gibiydi. Shalamar rahat rahat ağlasın diye bekledi. Sabırla bekledi. O da Tsongor'la ilgili her anını bir bir anımsadı. Sonra, belli bir sürenin ardından, bir çocuğu tutar gibi onu iki elinden tuttu ve yumuşak ve anaç bir sesle, kendisi için yapabileceği bir şey olup olmadığını sordu. Her şeyi isteyebilirdi. Babasının adına. Babasının anısı adına. Saramine her şeyi yapacaktı. Souba kentte on bir gün yas ilan edilmesini istedi. Kurbanlar kesilmesini istedi. Saramine'nin kardeş kenti Massaba'nın yasına ortak olmasını istedi. Sonra yeniden sustu. Shalamar'ın hemen emirler vermesini bekliyordu, ama Shalamar hiçbir şey yapmadı. Gökyüzünün mavisi ile denizin mavisi üzerinde kesişen taraçalarla kulelerin gölgelerini seyrediyordu. Sonra Souba'ya doğru döndü. Yüzü değişmişti. Üzgün bir yaşlı kadının yüzü değildi bu yüz. Şimdi çizgilerinden daha katı, daha kibirli bir şeyler yansıyordu. Acı ve sevinç dolu tüm bir yaşamın izlerini taşıyan boğuk bir sesle konuşmaya başladı:

"Dinle beni, Souba, şimdi sana söyleyeceklerimi iyi dinle. Annesini dinleyen bir çocuk gibi dinle beni. Tsongor adına benden istediğin şeyi yapacağım. Ama benden bunu isteme. Saramine'nin yas tutması için emir vermeye hiç gerek yok. Tsongor öldü ve onunla birlikte sanki hayatının bir bölümü yavaşça denize doğru aktı. Onun için ağlayacağız. Ve yasımız on bir günden de uzun sürecek. Bunu bize bırak. Bırak cenaze törenini biz bildiğimiz gibi yapalım. Babanın arkasından gerektiği gibi ağlanıldığını göreceksin. Dinle beni, Souba, Shalamar'ı dinle. Babanı tanırdım. Eğer senden krallığının yollarına düşmeni istemişse, bunu kesinlikle ölümünün habercisi olman için istememiştir. Tüm krallığın yasa bürünmesi için onun sana ihtiyacı yok. Babanı tanırdım. Saramine'nin arkasından gözyaşları dökmesi için oğullarından birinin bu işle ilgilenmesi gerektiğini asla düşünmezdi. Senden başka bir şey bekliyor olmalı. Yası bize bırak, Souba. Biz yasın gereklerini yerine getiririz. Yas tutmayı burada terk et. Saramine'de. Baban seni ağlaman için büyütmedi. Artık yastan çıkmanın zama-

nı geldi. Benim sözlerimden bir tedirginlik duyma. Ben de ölüm acısını tanıdım, hem de birden fazla. Acının yarattığı o tadına doyum olmaz başdönmesini ben de biliyorum. Kendini zorlamalı ve ağlama maskesini ayaklarının önüne bırakmalısın. Her şeyini yitirmiş insanın gururuna kaptırma kendini. Tsongor'un bugün ağıt yakan bir kadına değil, bir oğula ihtiyacı var."

Shalamar sustu. Souba'nın başı dönüyordu. Shalamar konuşurken birçok kez onu durdurmak istemişti. Kendini aşağılanmış hissediyordu. Ama söylediklerini sonuna kadar dinledi, çünkü doğru söylediğini gösteren bir otorite, insanın içine işleyen bir şeyler vardı yaşlı kadının sesinde. Önünde hiç kımıldamadan durdu, bekledi. Elleri kırış kırış bu yaşlı kadının, bu egemen yaşlı kadının boğuk sesi yüzüne tokat gibi inmişti.

"Haklısın, Shalamar" diye yanıtladı Souba. "Sözlerin yanaklarımı yakıyor ama bana gerçeği dile getirdiğini hissediyorum. Evet, Shalamar. Yası ve ağıtçı kadınları sana bırakıyorum. Ne isterseniz yapın. Saramine kendine iyi görünen, doğru görünen neyse onu yapsın. Bugüne dek yaptığı gibi. Haklısın. Tsongor beni buraya ağlamam için göndermedi. Krallığında yedi mezar inşa etmemi istedi. Kim olduğunu ortaya koyan yedi mezar. İlkini burada yapmak istiyorum. Sevdiği bu kentte. Evet, benim dev şantiyem burada başlıyor. Haklısın, Shalamar. Taş beni çağırıyor. Gözyaşlarını size bırakıyorum."

Massabalı kadınların kendisine verdiği bayrağı ağır ağır katladı ve yaşlı kraliçenin ellerine teslim etti. Yaşlı kadın yeniden anaç yüzüne kavuşmuştu. Kendisini dinleme gücünü göstermiş olan bu genç adamın önünde gülümsüyordu. Bayrağı aldı ve Souba'ya yaklaşmasını işaret etti, onu alnından öperken:

"Korkma Souba" diye fısıldadı. "Yapman gereken neyse onu yap. Senin için ağlayacağım. Tüm Saramine senin için ağlayacak. Gönül huzuruyla gidebilirsin. Ve gönül huzuruyla taşlara meydan okuyabilirsin."

Massaba kuşatması sürüyordu. Kouame ve Sako'nun savaşçıları her gün düşmanı surlardan uzak tutmaya, geri püskürtmeye çalışırlarken, kent sakinleri molozları topluyor, sokakları temizliyor, yangından kurtulabilen ne varsa hâlâ ılık çukurlardan çıkarıyorlardı. Moloz, kül ve çöplerle dolu kovalar düşmanı püskürtmek için kullanılmıştı. Hepsini var güçleriyle saldırganların üzerine fırlatıyorlardı. Massaba yüksek duvarlarının tepesinden toz ve kül kusuyordu.

Kentin içinde yaşam düzene girmişti. Her şey savaş ekonomisi için kullanılmıştı. Şefler bu konuda örnek oluşturuyorlardı. Kouame, Sako ve Liboko kıt kanaat yaşıyordu. Az yemek yiyorlardı. Yiyeceklerini adamlarıyla paylaşıyorlardı. Tüm düzenleme çalışmalarına yardımcı oluyorlardı. Bir çıkış yolu yoktu. Kent kuşatılmıştı. Elde ne var ne yoksa tükeniyordu. Ama herkes sanki bunu hiç düşünmüyor, yakın bir zaferin mümkün olduğuna inanıyormuş gibi görünüyordu. Haftalar haftaları izliyordu. Yüzler çöküyordu. Ve zafer asla gelmek bilmiyordu. Massaba savaşçıları her gün saldırganları geri püskürtmeyi başarıyordu. Danga'nın kente girişinden sonra hiç kimse bir kapıyı yıkmayı, ya da bir duvarı delmeyi başaramamıştı.

Göçebelerin kampında insanların sabrı tükeniyordu. Bandiagara ve özellikle Orios bir türlü yıkılmak bilmeyen duvarlara sövüp sayıyorlardı. Danga'yla çok iyi yürümüş olan stratejilerini bir kez daha uygulaması için Sango Kerim'e baskı yapıyorlardı. Massaba'nın güçleri yeni açılacak bir cepheyi savunamaya-

cak kadar azalmıştı. İki ya da üç noktadan saldırmak fazlasıyla yeterli olacaktı. Sango Kerim kabul etti. Massaba'ya yapılacak kim bilir kaçıncı saldırı için her şey hazırlandı. İlk saldırının komutasını Bandiagara üstlendi. Danga ikincisini yönetiyordu. Orios ile Sango Kerim surların boşaltılmış bir yerinden saldıracaklardı.

Savaş başladı ve yeniden aynı şeyler yaşandı, yaralı insan feryatları, kendi kendilerini yüreklendirmek için savaşçıların attıkları çığlıklar, yardım çağrıları, küfürler ve silah tıkırtıları. Alınlar yeniden inci gibi ter damlacıklarıyla kaplandı. Vücutlar dökülen yağlarla parladı. Duvarların önünde cesetler yatıyordu.

Külderililer Gecekuşu Kapısı'na canavarlar gibi saldırdılar. Elli kişi kadardılar ama onlara direnmek imkânsız gibi görünüyordu. Kabaralı kapıda geniş bir yarık açtılar ve bu dev gibi adamları karşılarında görünce şaşkına dönen nöbetçileri ezip geçtiler. Göçebeler ikinci kez Massaba'ya girdi ve ikinci kez kentin sokaklarında panik başladı. Haber evden eve yayıldı. Külderililer ilerliyordu. Önlerine çıkan herkesi öldürüyorlardı. Haber kendisine ulaştığında genç Liboko kendini düşmanlarının önüne attı. Tsongor'un özel muhafızlarından bir avuç insan onu izledi. Öfke yüzünü aydınlatıyordu. Külderililer'in birliğiyle tam Ay Meydanı'nı işgal ettikleri sırada karşılaştılar. Eskiden falcıların toplandıkları, yaz gecelerinde çeşmelerin şırıl şırıl aktığı küçük bir meydandı burası. Liboko bir şeytan gibi düşmanın üzerine saldırdı. Karınlarını deşti, uzuvlarını kopardı. Adamların göğüslerini parçaladı, yüzlerini tanınmaz hale getirdi. Liboko kentini savunmak için kendi toprağında savaşıyordu ve onu böylesine canlandıran coşkusu sanki hiç tükenmeyecek gibiydi. Hiç durmaksızın vuruyordu. Tüm öfkesiyle düşman saflarını yarıp içlerine dalıyordu. Düşmanlar darbelerinin gücü karşısında tepe taklak yere yığılıyorlardı. Birdenbire kolu havada kaldı. Ayaklarının altında bir adam vardı. Tam orada. Yazgısı ellerindeydi. Beynini dağıtabilirdi ama yapmıyordu. Öylece durdu. Kolu hava-

da öylece durdu. Uzun bir süre. Düşmanını tanımıştı. Bu Sango Kerim'di. Gözleri karşılaştı. Liboko, uzun süre dostu olan bu adamın yüzüne baktı. Onu öldürmeye bir türlü karar veremiyordu. Hafifçe gülümsedi. İşte tam o anda Orios ileri atıldı. Tüm sahneyi görmüştü. Sango Kerim'in her an ölebileceğini görüyordu. Hiç duraksamadı ve gürzünün tüm ağırlığıyla Liboko'nun yüzünü parçaladı. Vücudu külçe gibi yere yığıldı. Daha o an ruhunu teslim etmişti. Orios'un göğsünden büyük bir haz homurtusu yükseldi. Yerde yatan Sango Kerim dizlerinin üzerinde doğruldu. Gözyaşlarını koyuverdi, kaskını çıkardı ve kendisini öldürmek istememiş olan insanın vücudunu kollarına aldı. Yüzü bir et yığınıydı. Ve Sango Kerim birkaç dakika önce karşılaştığı bakışı yeniden görebilmek için boşu boşuna uğraştı. Savaş çevresinde tüm şiddetiyle sürerken o, Liboko için ağlıyordu. Özel muhafız birliği sahneyi görmüştü ve korkunç bir öfke hepsini harekete geçirdi. Tüm güçleriyle külderilileri püskürttüler. Şeflerinin vücudunu geri almak istiyorlardı. Onu düşman ellerine terk etmemek, bırakmamak istiyorlardı. Silahlarıyla birlikte babasının yanına gömmek istiyorlardı. Ve güçlü taarruzları karşısında Orios geri çekilmek zorunda kaldı. Cesedi terk ettiler. Ay Meydanı'nı terk ettiler ve ayakta duracak gücü kalmamış olan Sango Kerim'i de yanlarına alarak kendilerini bağırarak izleyen muhafız birliğinden kaçmak için kentten uzaklaştılar.

Liboko'nun ölüm haberi Massaba ile göçebelerin kampına aynı zamanda ulaştı. Sango Kerim birliklerinin geri çekilmesini emretti. Bugün onun için uğursuz bir gündü ve bundan böyle hiçbir yeni saldırıda bulunulmayacaktı. Massaba'da ağıtçı kadınların tiz sesleri yankılanmaya başlarken onlar yenilmiş bir ordu gibi başları önlerine eğik, hiç konuşmadan, ağır ağır kamp yerlerine geri döndüler. Her yerden iniltiler, sızlanmalar yükseliyordu. Kent, çocuklarından biri için ağlıyordu. Sango Kerim, kardeşini huzur içinde gömebileceğini söylemesi için Rassamilagh'ı Sako'ya gönderdi. Göçebe savaşçılar tepelerdeki yerlerinden ayrılmayacaklardı. On günlük yas ilan edildi. Savaş yeniden askıya alındı.

Liboko'nun vücudu yıkandı ve giydirildi. Silahlarıyla birlikte sarayın mahzenine gömüldü. Ve ağıtçı kadınlar ölünün susuzluğunu canlıların gözyaşlarıyla dindirmek için on gün boyunca nöbet değiştirerek mezarın üzerinde gözyaşı döktüler.

Katafalk odasında, Kral Tsongor ayağa kalkmıştı. Yaşlı ölünün vücudu öylesine zayıflamıştı ki, kimi yerleri adeta saydamlaşmıştı. Katabolonga şaşkın şaşkın kralını seyrediyordu. Tsongor'un ölüler dünyasından geri döndüğünü sandı. Sonra kralın yüzünü gördü ve onu böyle ayağa kaldırtan şeyin acı olduğunu, derin bir acı olduğunu anladı. Orada, ağzı bir karış açık, ayakta duruyordu. Tek bir ses bile çıkmıyordu ağzından. Eliyle ne anlama geldiğini çözemediği bir hareket yaptı, bir şeyler anlatmak istiyordu. Katabolonga gözlerini yere indirdi.

"Benden ne istiyorsun, Tsongor?"

Kral hiçbir şey söylemedi ve arkadaşına biraz daha yaklaştı. Ölüm hareketsizliği çizgilerine, yüzündeki çizgilere dayanılmaz bir şeyler katmıştı. Katabolonga yeniden konuşmaya başladı.

"Onu gördün, değil mi? Oğlunun önünden geçtiğini gördün? Ayaklarına kapandın ama kolların hiçbir şeye sarılamadı. Ya da, belki de yalnızca donup kalmışsındır. Bir adım bile atamamışsındır. Liboko'nun yumuşak gülümsemesine baktın. Aynen bu söylediklerim oldu, değil mi? Evet, biliyorum. Benden ne istiyorsun, Tsongor?"

Mahzeni yeniden sessizlik kapladı. Katabolonga dostunun fal taşı gibi açılmış gözlerine bakıyordu. Hafifçe titriyordu Tsongor'un dudakları. Katabolonga kulak kabarttı. Uzaklardan gelen bir ses işitti. Tüm dikkatini topladı. Tsongor çok alçak bir sesle konuşuyordu. Tekdüze bir şarkıyı tekrarlayıp duruyordu. Katabolonga dinledi. Evet. Aynen öyle. Hiç durmamacasına tekrarlanan aynı sözcük ölünün dudaklarından her seferinde biraz daha güçlene-

rek çıkıyordu. Sonunda tüm odayı kaplayacak kadar yükseldi sesi. Ceset, gözlerini Katabolonga'ya dikmiş, ha bire aynı sözleri tekrarlayıp duruyordu.

"Onu bana geri ver... Onu bana geri ver... Onu bana geri ver..."

Katabolonga anlamadı. Tsongor'un Liboko'dan söz ettiğini sandı. İçi acıyla kaplanıyordu. Ağlamak istiyordu.

"Elimde olsa sana oğlunu geri verirdim, bunu sen de biliyorsun" dedi. "Ama vücudunun üzerine kefeni kendi ellerimle örttüm. Yapabileceğim hiçbir şey yok."

Tsongor sözünü kesti. Şimdi sesi daha güçlü ve daha güvenliydi.

"Parayı... Onu bana geri ver..."

Şimdi eskiden konuştuğu gibi konuşuyordu. Ama sohbetlerin akışına tat katan o yumuşak sesten eser yoktu. Emirler veren boğuk bir sesti boğazından çıkan.

"Sana verdiğim parayı bana geri ver, Katabolonga. Onu bana geri ver. Öbür tarafa gitmiyorum. Bitti. Onu gördüm. Evet. Dudaklarındaki gülümsemeyi gördüm. Yüzünün yarısının ezilmiş olduğunu gördüm. Bakışlarımız karşılaştı. Durmadı. Bana bakarak gülümsedi. Sana emanet ettiğim parayı bana geri vermenin zamanı geldi, Katabolonga. Onu dişlerimin arasına yerleştir ve düşmemesi için ölü çenemi iyice sık. Gidiyorum. Artık bunları görmek istemiyorum. Hayır. Hepsi önümden geçecekler. Bir bir. Hepsi. Yıllar boyu geçip gidecekler. İlk giden Liboko. Ailemin yavaş yavaş yok olmasına seyirci kalacağım. Onu bana geri ver. Ver ki huzur içinde yaşayayım."

Katabolonga oturduğu yerde kalmıştı. Hükümdarının cesedi karşısında bitkin, başı öne eğik. Tsongor sözlerini bitirdiğinde ağır ağır ayağa kalktı ve tüm bedeniyle doğruldu. Yeniden karşı karşıyaydılar. Sürüngen adamın muzaffer krala meydan okuduğu günkü gibi. Katabolonga titremiyordu. Kralın gözlerinin içine bakıyordu. Gözünü kırpmadan.

"Sana hiçbir şey vermeyeceğim, Tsongor. Kendi kendini mahkûm ettiğin bu acıları sen kendin istedin. Sana hiçbir şey vermeyeceğim. Bana yemin ettirttin. Bilirsin, Katabolonga verdiği sözden asla geri dönmez."

Böylece uzun süre karşı karşıya durdular. Acı Tsongor'un yüzünde korkunç çizgiler oluşturuyordu. Ağzı sanki kemerli odadaki tüm havayı yutmak istiyor gibiydi. Vücudunun derinliklerinden yeniden zor duyulan bir ses çıktı. Katabolonga'ya sırtını döndü, yeniden mezarına girdi ve ölüm hareketsizliğine büründü. Etleri dökülmüş vücudundan yalnızca ince bir yalvarma sesi duyuluyordu.

"Onu bana geri ver... Onu bana geri ver..."

Tsongor üç gün boyunca mahzenin ağır sessizliğinde mırıldanıp durdu. Katabolonga tüm gücüyle elini sıkıyordu. Ölümünün ta derinlerinde varlığını hissetmesi için. Sadakatinden kuşku duymaması için elini sıkıyordu. Ama o eski aşınmış parayı vermedi. Bekledi, acısının büyüklüğü altında ezilerek, tekdüze nakarat bitinceye, ölü yeniden sessizliğe gömülünceye dek bekledi.

Samilia on gün boyunca tepenin zirvesinde durdu. Kenti seyrediyordu. Gözyaşları içindeki halkın iniltileriyle törenlerin ağır müziği ta kendisine kadar ulaşıyordu. Artık hiç kimseyle konuşmuyordu. Danga'ya saldırdığı günden beri çadırına kapanmış olarak yaşıyordu. Her zaman bildiği şey gözlerinin önünde doğrulanıyordu şimdi. Üzerinde uğursuzluk vardı ve bu uğursuzluk onu hiç bırakmayacaktı.

Sango Kerim de yavaş yavaş anlamaya başlıyordu ve hissettiklerini dostu Rassamilagh'a açıkladı:

"Yarın çatışmalar yeniden başlayacak ve bunu sana söylüyorum, Rassamilagh, içimde garip bir korku var. Ölmek ya da yenilmek korkusu değil bu. Hayır. Bu, Massaba'ya yeniden girme korkusu. Çünkü birliklerimiz Massaba'ya her girdiğinde, bu girişler bana yalnızca acı ve üzüntü verdi. Önce çocukluğumun kulelerinin yok olduğunu gördüğüm yangın. Sonra Liboko'nun ölümü."

Rassamilagh onu dinledi ve yanıtladı:

"Korkunu anlıyorum, Sango Kerim. Korkmakta haklısın da. Zafer diye bir şey asla olmayacak."

Rassamilagh da haklıydı. Sango Kerim onu anladı. Ertesi günkü çatışmaya hazırlanan ayakları altındaki kente baktı. Ve Massaba kuşatmasının bir çılgınlık olduğunu anladı. Günler, aylar, yıllar boyunca yalnızca zafer ile yasın yer değiştirerek sürüp gittiğini göreceklerdi. Hatta her zaferden elde edeceği haz derin yaralar açacaktı içinde, çünkü bu zaferler sevdiği insanlar ve sevdiği bir kent üzerinden elde edilmiş zaferler olacaktı.

Souba, Saramine'de Tsongor'un ilk mezarının inşasına başladı. Shalamar ona sarayının tüm kapılarını açtı. Ona altınlarını, en büyük mimarlarını, usta işçilerini sundu. Kent ustabaşılarının dur durak bilmez çalışmalarıyla çınlamakta gecikmedi.

Souba mezarı Saramine'nin asma bahçelerinde inşa etmeye karar verdi. Burası kalenin en yüksek noktasıydı. Bahçelerin gerisinde zengin bitki örtüsüne sahip taraçalar ile merdivenler uzanmaktaydı. Meyve ağaçları çeşmeleri gölgelemekteydi. Buradan bakıldığında tüm kent, kuleler ve kıpırtısız deniz gözler önüne serilmişti. Souba bir saray yapılabilmesi için taraçaların en genişini seçti. Sarayın ülkenin beyaz kayasına yapılmasını istiyordu. Mezar ortaya çıkana dek insanlar aylarca canlarını dişlerine takarak çalıştılar. Dışı tertemiz ve pırıl pırıldı. Salonlarda, mermer yer döşemelerinin üzerinde büyük heykeller yükselmekteydi.

İnşaat tamamlandığında Souba, kapıyı mühürletmeden önce, Shalamar'ı mezarı gezmeye davet etti. İkisi de hiç konuşmadan yürüyordu. Geniş salonları dolaşarak. Yer döşemeleri üzerindeki mozaiklerin detaylarını ya da balkonlardan göz kamaştırıcı manzaraları seyrederek. Shalamar, sütunların taşlarını sık sık avucunun içiyle okşuyor, hayranlığı her halinden belli oluyordu. Dışarıya çıktıklarında Souba'ya döndü ve:

"Senin burada inşa ettiğin şey, Souba, muzaffer Tsongor'un mezarı" dedi. "Onun büyüklüğünde bir mezarı Saramine'ye armağan ettiğin için sana teşekkür ediyorum. Bundan böyle burası kimsenin gitmeyeceği ama herkesin saygı göstereceği kentin sessiz yüreği olacak."

Souba işte o an anladı. Ne yapması gerektiğini anladı. Yapması gereken babasının portresiydi. Yedi mezar, tıpkı Tsongor'un yedi yüzü gibi. Saramine'deki mezar kralın zaferler kazanmış yüzüydü. Souba'ya artık Tsongor'un yüzlerini belirtmekten başka yapacak bir şey kalmıyordu. Her bir yüzü için bir mezar. Krallığın dört bir köşesine. Ve bu yedi mezar bir araya geldiğinde Tsongor'un kim olduğunu gösterecekti. Yapacağı tek bir şey kalıyordu geriye. Yeri ve Tsongor'un diğer yüzlerinin alması gereken şekli bulmak.

Saramine'nin deniz mavisi gecesini son bir kez Shalamar'la birlikte geçirdi, sonra, sabah olduğunda, herkesle vedalaştı ve katırına bindi. Çamaşır yıkayan Massabalı kadınların kara bayrağını yaşlı kraliçenin sarayına bırakmıştı. Kraliçe de bu bayrağı kalenin en yüksek kulesine asmıştı. Önünde boydan boya geçmesi gereken bir kıta vardı. Souba'nın bir saray-mezar inşa edecek yer bulmak için dolaştığını artık bütün krallık biliyordu. Bu her bir kentin, her bir bölgenin sahip olmak için beklediği bir onurdu.

Bir mimar gibi, dikbaşlı katırıyla, krallığın bir ucundan bir ucuna gitti. Uluyan Baobablar Ormanı'nda yüksek bir piramit inşa ettirdi. Kalın karatoprakların ve kızıl tüylü kuşların cıvıltıları arasına Mimar Tsongor için bir mezar. Sonra krallığın sınırlarına kadar, Hintkirazı Takımadaları'na kadar ilerledi. Oradan ötede zaten hiçbir şey yoktu. Tsongor adının insanları secde ettirttiği son topraklardı buraları. Orada Kâşif Tsongor için bir ada-mezar inşa etti. Dünyanın sınırlarını zorlayan, en hırslı insanlardan daha uzaklara gitmiş olan Tsongor için. Ordunun şefi, askerin strateji uzmanı Savaşçı Tsongor için Merkez Toprakları'nın kayalık yüksek yaylalarına dev yer altı salonları oydu. Oraya, yerin metrelerce altına binlerce savaşçı heykelciği yapmaları için zanaatçılara emirler verdi. Hepsi birbirinden farklı büyük alçı bebekler. Bunları yer altındaki karanlık mahzenlere yerleştirdi. Taştan askerlerin oluşturduğu dev bir ordu tüm yeri kaplıyordu. Yeniden yürüyüşe geçmek için krallarının dönüşünü sabırla bekleyen, her an canlanmaya hazır taşlaşmış askerlerden oluşan bir halk. Souba, Savaşçı Tsongor'un mezarını bitirdikten sonra Baba Tsongor'un

mezarını yapmak için bir yer aradı. Beş çocuğunu da aşk ve sevgiyle büyüten Tsongor için. Yalnız incir ağaçlarının çölünde, rüzgâr kumullarının ve kertenkelelerin ortasında, günlerce yürüdükten sonra bile hâlâ görülebilen, toprak rengi taşlardan yüksek bir kule inşa ettirdi. Tepesine bir bataklık taşı yerleştirdi. Gün boyu aldığı ışığı gece olduğunda dışarıya yansıtan yarısaydam iri bir taş. Taş çöl güneşiyle besleniyor ve geceyi kervanlar için bir far gibi aydınlatıyordu.

Souba'nın kendini yok edercesine, her tarafından terler akarak çalışmasıyla Tsongor'un ebedî yüzü yavaş yavaş şekilleniyordu. Bir bir ortaya çıkıyordu mezarlar ve her bir mezarı bitirdiğinde, bu sessiz binaların kapılarını her mühürleyişinde, o yerlerden her ayrılışında, babasının uzaklardan gelen iç çekişini omuzunda duyar gibi oluyordu. Bunun ne anlama geldiğini biliyordu. Tsongor oradaydı. Yanı başında. Düş gördüğü gecelerde ve çalıştığı günlerde hep yanı başında. Tsongor oradaydı. Ve her mezar bitiminde Souba'nın duyduğu o iç çekiş hep aynı şeyi söylüyordu. Görevini yerine getirmiş olduğunu ve Tsongor'un kendisine teşekkür ettiğini. Her bir mezar bittiğinde Tsongor ona teşekkür ediyordu, evet. Ama aynı zamanda da yerin o yer olmadığını, yerin hâlâ bulunmamış olduğunu da söylüyordu. O zaman Souba, yorulmak bilmeksizin, yeniden yollara düşüyordu. Yeniden uygun bir yer aramak için yola çıkıyordu. Babasının nihayet huzurla iç çektiğini, göğüs geçirdiğini omuzunda hissetmek için.

5

Unutulan kadın

Massaba hâlâ direniyordu, ama görünümü oldukça değişmişti. Şimdi ovaya hâkim olan güçsüzleşmiş, kanı çekilmiş bir kentti. Duvarları sanki her an yıkılacakmış gibiydi. Biriktirdikleri su ve yiyecekler hemen hemen tükenmişti. Etobur kuş sürüleri surların üzerinde sürüler halinde dönüp duruyor, yanmamış vücutların üzerine saldırıyorlardı. Kent pis, halk bitkindi. Savaşçıların yüzleri, bazen çölde kaybolan, güçleri tükeninceye dek ufka doğru inatla yürüyen ve ölümün sıcak kumlarında geberip giden yaşlı atların yüzleri gibi çukurlaşmış, çökmüştü. Hiç kimse konuşmuyordu. Herkes yazgısına boyun eğmiş bir biçimde ölümü bekliyordu.

Tsongor'un sarayında her yer harap olmuştu. Bir kanadı yangında tamamen yanmıştı. Bu kanadı onaracak ne gücü ne de zamanı vardı insanların. Yanmış halılar, yıkılmış tavanlar ve kararmış duvarlar yığını haline gelmişti. Koridorlar leş gibiydi ve eskimişti. Eskiden kabul salonları olan tüm odalar şimdi yorgun insanların üst üste yığıldığı yatakhane olarak kullanılıyordu. Sarayın büyük taraçası hastaneye dönüştürülmüştü. Burada surların eteklerindeki çatışmalar izlenerek yaralılar tedavi ediliyordu. Artık her şeyin sonuna gelinmişti. Her şey bir anda bitebilirdi. Caddeler toprak yollara dönüşmüştü. Düşmana fırlatmak için bir bir sökülmüştü tüm kaldırım taşları. Atları beslemek için bahçeler talan edilmişti. Daha sonraları, açlık korkunç boyutlara ulaştığında, hayvanlar insanları beslemek için öldürülmüştü.

Kardeşinin ölümünden beri Sako değişmişti. Öylesine zayıfla-

mıştı ki, boynuna asılı uzun kolyeler kalçalarına çarptığında tok bir ses çıkarıyordu. Uzun kaba bir sakal bırakmıştı ve bu haliyle babasının cesedine benziyordu. Massabalı savaşçılar kırıp geçirilmişti. Geçmişteki o koskoca ordudan geriye yalnızca özel muhafız birliği ile Gonomor'un Eğreltiotuadamları kalmıştı. Kouame'nin yanında kalanlarsa yalnızca Arkalas, Barnak ve Afyon Çiğneyicileri'ydi. Hepsi bu. Aylarca süren çatışmalardan bu insanların bitkin düşmüş olması da cabası.

Kouame yenileceklerini, bozguna uğrayacaklarını hissetti. Saldırganların sevinç çığlıkları arasında Massaba'yla birlikte yok olacağını hissetti. Bunun üzerine, bir gece, kimseye bir şey söylemeden, zırhını çıkarttı, koyu renk bir elbise geçirdi üzerine ve kentten ayrıldı. Onca çatışmanın yaşandığı büyük ovayı bir gölge gibi geçti ve tepelere doğru tırmanmaya başladı. Oraya vardığında kampın içine sızdı, silah olarak yalnızca bir hançer vardı elinde. Kararlı adımlarla adamların ve hayvanların arasından geçti, Rassamilagh'ın yüzü kapalı savaşçılarına o kadar benziyordu ki kimse onu durdurmaya kalkışmadı. Kamptakilerin uyuması için biraz daha bekledi ve yavaşça, hiç gürültü çıkartmadan, Samilia'nın çadırına girdi.

Tsongor'un kızını yatağına uzanmış, saçlarındaki onlarca süs iğnesini sabırla çıkartırken buldu.

"Kimsin?" diye sordu kız, yerinden sıçrayarak.

"Kouame, Tuz Toprakları'nın prensi" diye yanıtladı.

"Kouame?"

Kız ayağa kalkmıştı, gözleri fal taşı gibi açılmış, sesi titriyordu. Kouame dışarıdan görülmemek için çadıra girdi ve yüzünü örten bezleri çıkardı.

"Beni tanımamış olmana hiç şaşırmadım, Samilia, çünkü o eski Kouame'yle benzer hiçbir yanım kalmadı."

Bir sessizlik oldu. Kouame, Samilia'nın kendisine başka bir soru daha soracağını düşünüyordu, ama genç kız hiçbir şey sormadı. Soramıyordu. Donup kalmıştı.

"Titreme Samilia. Yazgım tümüyle senin elinde" diye devam et-

ti. "Beni adamlarına teslim etmen için bir kez bağırman yeter. İçinden nasıl geliyorsa öyle yap. Benim için hiç önemi yok. Yarın nasıl olsa ölmüş olacağım."

Samilia bağırmadı. Eskiden gördüğü adamı bir türlü çıkaramadan, önünde yüzünü buruşturan insana bakıyordu. Eskiden yuvarlak, geniş ve kendinden emin yüz, çökmüş, çizgilerle dolu bir hal almıştı. Büyük bir ateşli hastalığa yakalanmış gibi kupkuru ve köşeli bir yüzdü bu. Yalnızca gözlerindeki bakış değişmemişti. Evet, Tsongor'un cesedi önünde gözleri birleştiğinde karşılaştığı bakıştı bu. Kendisini çırılçıplak soyan bakış.

"Yoksa bilmiyor musun?" diye sürdürdü Kouame. "Sana söylemiş olmaları gerekirdi. Massaba'da ağır ağır ölüyoruz. Yarın kesinlikle her şey bitecek. Başlarımız kazıklar üzerinde geçirilecek önünüzden. İşte bunun için buradayım. Evet, yalnızca bunun için."

"Ne istiyorsun?" diye sordu Samilia.

"Ne istediğimi biliyorsun, Samilia. Bak bana. Ne istediğimi biliyorsun, değil mi?"

Aslında, onun ne istediğini yeniden göz göze geldikleri anda anlamıştı Samilia. Kendisi için gelmişti. Kendisine sahip olmak için düşman çadırlarının arasından sızarak oraya kadar gelmişti. Bunu anladı Samilia ve sanki bunun da zaten böyle olması gerektiğini düşündü. Evet. Ölümünün arifesinde kendisine gelmişti ve onun ne istediğini anladı Samilia, istediğini verecekti. İçindeki arzu bir an olsun sönmemişti. Onu ilk kez gördüğü günden beri, Sango Kerim'e katılmaya karar vermiş olmasına rağmen, bir şeyler Kouame'ye boyun eğmeye zorluyordu Samilia'yı. Sango Kerim'i mecburen seçmişti. Geçmişine sadık kalmak için. Ama ilk gördüğü an Kouame'ye ait olduğunu anlamıştı. Elinde olmaksızın. Birleşmelerine hiçbir zaman izin vermeyecek olan savaşa rağmen. Böyle yazılmıştı. Samilia yerinden kımıldamıyordu. Kouame yanına yaklaştı. Şimdi soluğunu göğsünde hissediyordu Samilia.

"Yarın öleceğim. Şu an senin kokunu tanırsam bunun hiç de önemi yok."

Samilia gözlerini kapattı ve Kouame'nin elbiselerini çıkarttığını hissetti. Birlikte yatağa yuvarlandılar ve o rüzgârsız gecenin sı-

cağında, düşman kampındaki seslerin, askerlerin gidiş gelişleri ve nöbetçilerin yaktığı ateşin çıtırdıları arasında Kouame Samilia'ya sahip oldu. Kouame ona sahip oldu ve Samilia ilk kez hazdan eridiğini hissetti. Bağırmamak için yastıkları ısırarak kendini tümüyle teslim etti. Kalçaları boyunca uzanan ıslak titremeler, üzerine eğilmiş, başını saçlarına gömmüş olan Kouame'nin susuzluğunu gideriyordu. Kouame ruhundaki savaş yaralarını temizledi. Son bir kez hayatın kokusuyla sarhoş oldu. Çadır, kucaklaşmalarının ağır kokusuyla kaplanıyordu ve Kouame'nin her kalkmaya çalışmasında Samilia onu kendine çağırıyor, vücudunun en gizli yerlerine doğru yönlendiriyor, o da tatlı bir başdönmesiyle aşağılara kayıyordu.

Düşman kampından kaçmak ve kente ulaşmak için Kouame güneş doğmadan Samilia'nın yatağından çıktı. Samilia onun yüzünü okşadı. Okşamasına izin verdi genç adam. Yanağındaki bu el ona veda ediyordu. Samilia: "Git" diyordu Kouame'ye. "Git. Şimdi ölmek zamanı."

Kouame gözden kaybolduğunda Samilia uzun süre kımıldamadan durdu. Sango Kerim'in kampına geldiğinden beri içinde bir şeyler ölmüştü. Buradaydı. Kendisi için savaşan insanların arasında. Buradaydı. Tüm tutkuları sönmüş. Savaşın sonucunu bekliyordu. Artık tüm acıların dinmesini, yaşamın doğal akışını kazanmasını bekliyordu. Kouame'nin gelişi her şeyi değiştirmişti.

"Seçmeyi bilemedim" diye düşündü. "Ya da yanlış bir seçim yaptım. Geçmişi ve itaati seçtim. İçimdeki arzuyu bastırdım. Sadakat yüzünden Sango Kerim'in yanına gittim. Ama hayat Kouame'yi seçmemi gerektiriyordu. Hayır. Mümkün değil. Eğer Kouame'yi seçmiş olsaydım şu an Sango Kerim için ağlıyor olacaktım. Mümkün değil. Bir seçim yapmam mümkün değil. Ben iki erkeğe birden aitim. Evet. Ben ikisine aitim. Bu benim cezam. Benim için mutluluk denen bir şey yok. Ben ikisine aitim. Büyük acı ve kederler içinde. Evet, öyle. Ben bundan başka bir şey değilim. Uğruna savaşılan bir kadın. Elinde olmadan yalnızca nefret ve savaş doğuran bir kadın."

Kouame Samilia'nın karşısına çıktığında ölümü kabul etmişti. Son aylardaki savaşlardan yorulmuş, bitkin düşmüştü. Yenilgi kesin gibiydi. Çevresinde yorgunluktan ve kaderine boyun eğişten başka bir şey görmüyordu. Samilia'yı tıpkı son bir lütuf bekleyen ölüm mahkûmu gibi görmeye gitmişti. Bu kadının tadına bakmak hayata pişmanlık duymadan gözlerini kapamasının tek yoluydu. Katledilmeden önce onu bir kez okşamak istiyordu. Kokusunu tanımak. Kokusuyla yıkanmak. Yere diz çöktüğü anda hâlâ vücudunu vücudunun üstünde hissetmek istiyordu. Samilia'ya bir kez sarılabilse artık hiçbir şeyin kendisine acı veremeyeceğini düşünüyordu. Ölüme hazır olabileceğini düşünüyordu. Ama tam tersi oldu. Massaba'ya geri döndüğünden beri kara bir öfke yükseliyordu içinden. Bitkin ve zayıf vücudu şiddetli ve sinirli hareketlerle sarsılıyordu. Sürekli hakaretler ederek kendi kendine konuşuyordu:

"Dün ölmeye hazırdım. Sakindim. Gelebilirlerdi. Hiçbir şey beni korkutmuyordu artık. Gerektiği gibi, saygın bir şekilde ölecektim. Düşmanlarıma bakmadan. Ve şimdi... Şimdi, öleceğim, evet, ama üzülerek, pişmanlık duyarak. Beni öpücüklere boğdu. Beni bacaklarıyla sıkı sıkı sardı, göğsü yumuşacıktı. Şimdi surların üzerindeki yerimi almalıyım. Evet. Şu an kaybetmekte olduğumu biliyorum ve bilmemiş olmayı çok isterdim."

Surların üzerinde koşuşturup duran tek insandı. Diğer herkes yorgunluktan şaşkın, hareketsiz duruyordu. Geceyarısı yataklarından kaldırılmış, nereye bırakılmışlarsa orada duran, ağzı bir karış açık çocuklar. Ölmeye hazırdılar. Kendilerini bitkinliklerinden, bıkkınlıklarından kurtaracak bu ölümdü tek arzuladıkları.

Kouame tükürüyor, haykırıyor, duvarların üzerine yumruğuyla vurarak bağırıyordu: "Hadi gelsinler, gelsinler de işlerini bitirelim!" Ve gözlerini kampların kurulduğu tepelerden, göçebe ordularının yürüyüşe geçtiği tepelerden kendisini izleyen sabit bir noktadan ayırmıyordu. "Samilia" diye düşündü, "saygın bir biçimde ölüp ölmediğimizi görmek için gelmiş."

O gün de savaşçılar kudurmuşcasına surlara saldırdılar. Ama en öndekiler duvarların önüne vardıklarında uzaklardan gelen bir uğultu duyuldu. Güneydeki tepeden hâlâ kim oldukları saptanamayan bir ordu iniyordu. "Bu kez işimiz tamam" diye düşündü Kouame. "Bu köpoğlulara yine destek geliyor. Duvarların üzerinde, cellatın maskesine bakan ölüm mahkûmları gibi, bu bilinmedik ordunun çıkardığı toz bulutuna merakla bakıyorlardı. Kendilerini kimin kılıçtan geçireceğini öğrenmek istiyorlardı. Ama aniden göçebe ordusunun geri çekildiğini ve savunma durumuna geçtiğini gördüler. Daha dikkatlice baktıklarında destek güçlerinin düşmanlarına saldırdığını daha iyi görüyorlardı. Şimdi kim oldukları daha belirginleşiyordu.

"Ama... bunlar kadın..." diye mırıldandı Sako, şaşkın.

"Kadınlar..." diye doğruladı yaşlı Barnak.

O an: "Mazebu," diye mırıldandı Kouame.

Ve bu adı giderek daha güçlü bir sesle tekrarlamaya başladı. "Mazebu, Mazebu." Ve surların üzerindeki tüm adamlar bu sözcüğü anlamını bilmeksizin tekrarlamaya başladılar. Bir savaş çığlığı gibi. Tanrılara teşekkür etmek için atılan bir şükran çığlığı gibi. Mazebu. Mazebu. Bu garip isim her biri için "Belki bugün de ölmeyeceğiz," anlamını taşıyordu.

"Peki ama bu kadın kim?" diye sordu Sako, Kouame'ye.

Tuz Toprakları'nın prensi yanıtladı:

"Annem."

Ordusunun başında yamaçtan aşağıya inen gerçekten de İmparatoriçe Mazebu'ydu. Halkının annesi olduğu, o ve amazonları dik ve sivri boynuzlu hörgüçlüöküzlere[1] bindikleri için ona bu ad

1. Zebu'nun Türkçe karşılığı hörgüçlüöküzdür. (ç.n.)

takılmıştı. Çok uzun boylu, üstü başı elmaslarla kaplı bir kadındı, krallığında politikadan en iyi anlayan insanların başında geliyordu. Saray entrikalarında ve ticarî pazarlıklarda son derece başarılıydı. Ama krallığının katıldığı her savaşta ordusunun başına geçer ve vahşi bir hayvana dönüşürdü. Düşmanlarına karşı en iğrenç küfürleri durmaksızın haykırır, savaşta merhamet diye, bağışlama diye bir şey bilmezdi. Ordusu dörtnala giderken dövüşme sanatını çok iyi bilen amazonlardan oluşmaktaydı. Bu amazonlar hörgüçlüöküzleri üzerinde hızla giderlerken ok atabilirlerdi, bunu kolaylıkla yapabilmeleri için de sağ göğüsleri kesilmişti.

Göçebe ordusunu bir şaşkınlıktır sarmıştı. Kente yaptıkları gündelik saldırılarının ahengine öylesine alışmışlar, Massaba'nın teslim olmakta gecikmeyeceğine öylesine inanmışlardı ki, hiç tanımadıkları bir ordunun bu hiç beklenmedik hücumu karşısında ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Ovanın ortalık yerinde böyle ansızın yakalandıkları, kamplarıyla ilişkileri bir anda kesildiği için kendilerini son derece güçsüz hissediyorlardı. Mazebu'nun amazonlarını seçebildiklerinde, hörgüçlüöküzlerine binmiş çiğ renkli boyalar içindeki o kadınlar ordusunu gördüklerinde kendilerini bir tür ölüm komedyasının içinde sandılar. Az sonra Mazebu'nun orospulara özgü bağırışları yankılandı kulaklarında. Hörgüçlüöküzünün böğrünü tekmeleyerek avaz avaz bağırıyordu:

"Hadi buraya gelin de burnunuzu kırayım, topunuzu tozların içine yuvarlayayım. Buraya gelin, piçler. Artık talihiniz döndü. Hadi, gelin. Mazebu sizleri cezalandırmak için burada..."

Bir ok yağmuru ön saflardaki göçebe savaşçıların üzerine yağdı. Amazonlar hiç durmaksızın ok atarak ilerliyordu. Onlar ilerledikçe okları daha acımasız ve öldürücü oluyordu. İki ordu birbirine girdiğinde hörgüçlüöküzler sivriltilmiş uzun boynuzlarıyla pek çok savaşçıyı şişlediler. Sango Kerim, eğer ovada kalmaya devam ederlerse ordusunun yok olacağını anladı. Bunun üzerine kampa çekilme emrini verdi ve böylece bozgun başladı. Amazonlar peşlerine düşmedi, onları kovalamadı. Sakin bir biçimde yan yana dizildiler ve hedeflerine yoğunlaşarak attıkları oklar kaçan

göçebeleri bir bir yakaladı. Hızla koşarlarken bir anda yüzüstü yere yuvarlandılar. Amazonların sekoya ağacından yapılmış yayları diğer hiçbir yayın fırlatamayacağı kadar uzağa fırlatıyordu oklarını. Ve göçebelerin kendilerini oklara hedef olmaktan koruyabilmeleri için ovayı bir uçtan bir uca geçmeleri gerekti.

Aylardan beri ilk kez o gün Massaba'nın surlarında çatışma olmadı. Aylardan beri ilk kez Massaba orduları kentten çıkabildi ve yedi tepenin üzerinde düşmana karşı cephe aldı. Massaba'nın kuşatılması sona erdi. Tüm kent ilk kez duydukları o adı kutsuyordu: Mazebu.

Günün geri kalan tüm bölümünde, hatta gecenin belli bir saatine kadar çılgınca bir hareketlilik göze çarpıyordu tüm kentte. Ölüler her bir meydana yerleştirilmiş odun yığınlarının üzerine taşındı. Dışarıya çukurlar kazılıp, salgınların önüne geçmek için, bu çukurlara ölüler gömüldü. Amazonların öldürdüğü göçebelerin silahlarını, kasklarını, zırhlarını almak için savaşçılar ovaya fırladı. Hayvanları beslemek ve insanlara yiyecek sağlamak için ot ve buğday bulmaya gidildi. Hastane daha serin, daha iyi korunan ve girilmesi daha kolay olan mahzenlere taşındı, en sonunda ay gökte yükseldiğinde Massaba'nın taraçasında devasa bir ziyafet sofrası kuruldu. Ve sanki tüm kent rahat bir soluk aldı, huzur içinde derin derin iç geçirdi. Mazebu savaşçılar ile amazonların ortasında oturuyordu. Her bir savaşçının adını tek tek öğrenmek istiyor, en küçük bir yaradan bile kaygılanıyordu. Sonra, ana ile oğul bir an yalnız kaldıklarında, Mazebu oğlunun elini avuçlarının arasına aldı, onu uzun uzun seyretti ve:

"Zayıflamışsın, oğlum" dedi.

"Kuşatma aylardır sürüyor, anne" diye yanıtladı Kouame.

"Aynı zamanda yaşlanmışsın da" dedi Mazebu.

"Bir an olsun ölmek ve öldürmekten başka bir şey yapmadık ki" diye yanıtladı Kouame.

"Yüzünde Samilia'nın izini görüyorum. Sana bakıyorum ve sende onunla tanışıyorum. Yüzünde çizgiler oluşturmuş. Bu güzel."

Bu sözlerine bir kelime daha eklemedi. Oğlunu içmeye çağırdı ve Massaba'nın düşüşünü görmemiş olan o günü birlikte kutladılar.

Souba krallığın sınırları içinde yoluna devam etti. Başlangıçta kendisini korkutan, yüreğine korku salan bu dolaşma anlarından giderek daha fazla zevk almayı, bu anları giderek daha fazla sevmeyi öğreniyordu. Bir kente varmak ya da yeni bir mezarın görünümünü saptamak için artık acele etmiyordu. Yolları arşınlıyor, bir yerden diğerine büyük bir soğukkanlılıkla, kaygısızca gidiyor ve bu rahatlığı ona iyi geliyordu. Artık ne adı vardı, ne geçmişi. Sessizlik içinde yaşıyordu. Karşılaştığı insanlar için bir gezginden başka bir şey değildi. Yeni yeni topraklardan geçiyordu. Katırının ağır adımlarına, bir beşik gibi sallanmaya bırakıyordu kendini. Dünyayı seyretmekten ve ışığın tüm benliğini sarmasına izin vermekten başka yapacağı bir şey olmayan o anlar kendini çok mutlu hissediyordu.

Yavaş yavaş, Tanak Nehri kıyısına kurulmuş olan Solanos'a doğru yöneliyordu. Nehir büyük bir taş çölünün ortasından geçiyor ve tam denize dökületeği yerde doğa birdenbire değişiveriyordu. Kıyılar, tıpkı çakıllı bir arazinin ortasındaki vaha gibi, hurma ağaçlarıyla kaplanıyordu. İşte insanlar Solanos'u burada kurmuştu. Souba bu kentin adını biliyordu. Babasının en ünlü savaşlarından birini yaptığı yerdi burası. Anlatıldığına göre Kral Tsongor, Solanos halkı savaşçıların nehirden geleceğini düşünüp orada beklerken, ordusunu çölden geçirerek herkesi şaşırtmıştı. Taşları bile çatlatan kızgın güneş Tsongor'un askerlerinde derin yaralar açmıştı. Yorgunluktan bitkin düşmüşler, atlarını bile yiyecek hale gelmişlerdi. Bazıları çıldırmıştı. Bazılarının gözleri kapan-

mış, ölünceye dek kör kalmışlardı. Gün geçtikçe Tsongor'un ordusu azalıyordu. Solanos'un eteklerine geldiklerinde hepsi bitikti. Efsaneye göre işte o anda Solanos Tsongor'un öfkesiyle tanıştı. Ama bu doğru değildi. Kralın adamlarını hırsla kentin sokaklarına sokan öfke değildi. Şaşkınlık, yol ve çılgınlıktı. Çölde geçirdikleri günler akıllarını başlarından almıştı. Ve acımasızca Solanos'a girmişlerdi. Az sonra kentten geriye hiçbir şey kalmamıştı.

Souba oraya kadar gitmek istiyordu. Çocukluğunda adını sıkça duyduğu o surları görmek için. Koyu renkli suları ağır ağır akan nehir boyunca ilerledi. Solanos'a vardığında ve kendini kentin bilge kişilerine tanıttığında her yerde bir kaynaşmanın hüküm sürdüğünü, nedeni kendisi olmayan tuhaf bir kaynaşmanın varlığını hissetti. Sokaklardaki taşlara kadar yansıyan bir şeyler olmuştu. Kendini tanıttı, onu mevkiinin hak ettiği saygıyla buyur ettiler. Kalması için evler önerdiler kendisine, yemek ikram ettiler, ama gösterilen tüm bu saygıya karşın Souba gelişini gölgeleyen bir şeylerin olduğunu hissetmeye devam ediyordu. Bu onun merakını körükledi. Ev sahibini sorguladı:

"Neler oluyor?" diye sordu. "Neden bütün kent böyle kaynaşıp duruyor, neden bütün kent titriyor?"

"Geri döndü" diye korkarak yanıtladı ev sahibi.

"Kim?" diye sordu Souba.

"Galash. Nehrin süvarisi. Geri döndü. Onlarca yıldır kimse onu görmemişti. Öldüğü sanılıyordu. Ama o, bu sabah buradaydı. Birdenbire beliriverdi. Yeniden buradaydı. Tıpkı eskiden olduğu gibi."

Souba dinliyordu. Daha fazlasını öğrenmek istiyordu. Sakince ev sahibini yanına oturmaya, içki içmeye ve geri dönüşü bunca tuhaf olan süvariyi anlatmaya çağırdı. Ev sahibi kabul etti bu daveti ve bildiklerini anlattı.

Solanos'un kuşatıldığı dönemdi. Zaferin kazanıldığı gece bir asker sıradan dışarı çıktı ve kralla konuşmak istediğini söyledi. Tsongor muhafız alayının ortasında, birbirine karışan kül ve tatlı hurma kokuları içinde kentin çöküşünü kutluyordu. Asker kendini tanıttı. Adı Galash'tı. Onu kimse tanımıyordu. Tıpkı bir deli gi-

bi görünüyordu. Ama Tsongor hiç kaygılanmadı. Çölü bir uçtan bir uca aştıktan ve bu geçişi izleyen korkunç savaştan sonra tüm ordusunun gözleri yuvalarından dışarı fırlamıştı. Tüm adamları aynı çılgınlığa kapılmışlardı. Hepsi yıkmanın, yok etmenin mutluluğunu yaşamıştı. Asker kendisini krala tanıttı, Tsongor önce onun kendisinden bir lutuf isteyeceğini sandı. Ama öyle değildi.

"Seni görmek istedim, Tsongor, çünkü sana söylemek istediğim şeyler var ve bunları senin yüzüne söylemek istiyorum. Sana uzun süre inandım. Gücüne. Askerî dehana. Komutanlığına. Seni izledim. Daha ilk günden beri hep seni izledim. Hiçbir şey sormaksızın. Terfi de, lutuf da istemeksizin. Ben senin askerlerinden biriydim ve bu da bana yetiyordu. Onca askerin arasında bir askerdim yalnızca. Ama bugün, Tsongor, bugün seni lanetlemek için karşına çıktım. Adına, tahtına ve iktidarına tükürüyorum. Çölü seninle birlikte geçtim. Arkadaşlarımın bir bir öldüğünü, yüzlerinin kumlara gömüldüğünü gördüm, dönüp bir tekine bile bakmaya tenezzül etmedin. Sadakatimizi ve dayanıklılığımızı ödüllendireceğini düşünerek seni hiç bırakmadım. Bize bir kent armağan ettin. Evet. Bir katliam. Senin hediyen bu oldu, Tsongor. Ve ben bu hediyene tükürüyorum. Çılgın bir köpek sürüsü gibi bizi Solanos'a saldın. Bitkin, sarhoş ve kendimizi kaybetmiş olduğumuzu biliyordun. İstediğin de buydu zaten. Bizi Solanos'a saldın ve canavarlar gibi daldık kente. Biliyorsun. Aramızdaydın. Bize armağan ettiğin tek şey bu. Elleri sonsuza dek kalın bir kan tabakasıyla kaplanmış canavarlar yarattın. Beni bu hale soktuğun için seni lanetliyorum, Tsongor. Sana şimdi söylediklerimi bundan böyle krallığının gittiğim her köşesinde tekrarlayacağım. Karşılaştığım her insana anlatacağım. Seni terk ediyorum, Tsongor. Artık senin kim olduğunu biliyorum."

İşte er Galash böyle konuştu. Tam oradan ayrılmak üzereyken Tsongor onu yakalamalarını ve önünde diz çökmeye zorlamalarını emretti. Öfkeden dudakları titriyordu. Tahtından kalkmıştı.

"Hiçbir yere gitmiyorsun, asker" diye yanıtladı. "Hiçbir yere gitmiyorsun, çünkü her şey, çevrendeki her şey bana ait. Benim topraklarımın üzerindesin. Söylediklerini söylemiş olduğun için seni

öldürebilirdim. Adamlarımın önünde bana hakaret ettiğin için dilini kopartabilirdim. Ama böyle yapmayacağım. Tüm bu savaş yıllarında gösterdiğin sadakatin anısına böyle yapmayacağım. Yanılıyorsun. Adamlarıma teşekkür etmesini bilirim. Hayatın bağışlanacak. Bir daha asla topraklarıma ayak basma. Eğer krallığımda kalırsan seni bin bir parçaya bölmelerini emrederim. Keşfedilmemiş topraklar kalıyor sana. Hiçbir insanoğlunun yaşamadığı vahşi topraklar. Tanak Nehri'ni geç ve kalan yıllarını karşı kıyıda yaşa."

Her şey Tsongor'un istediği gibi oldu. Aynı gece er Galash büyük nehri geçti ve gecenin karanlığında kayboldu. Ama ertesi gün yeniden ortaya çıktı. Orada. Karşı kıyıda. Ağzından köpükler saçan atının üzerindeki silueti tümüyle görülüyordu. Nehrin öbür yakasından bağırıyordu. Tsongor hakkında söyleyeceklerini söylemek için tüm gücüyle bağırıyordu. Askerler ve kentin yerlileri kendisini duysunlar diye bağırıyordu. Kralı avaz avaz lanetliyor ama nehrin gürültüsü sesini örtüyordu. Tek duyulan şey nehrin güçlü uğultusuydu yalnızca. Her gün yeniden geri dönerek, nehirden daha güçlü bağırmaya çalışarak, her gün aynı öfkeyle bağırarak aylarca orada öylece yaşadı. Beyinleri ütüleyen çatlak bir süvari gibi. Sonra, bir gün, ortadan kayboldu. Ve kimse bir daha görmedi onu. Yıllar geçti. Öldüğü sanıldı.

Souba'nın Solanos'a geldiği gün, Galash yıllardan beri ilk kez yeniden görünmüştü. Geçmişten çıkıp gelmiş gibi. Yeniden oydu. Hep atının üstündeydi. Son derece yaşlanmış. İçindeki öfke hiç azalmamış gibiydi. Kral Tsongor'un oğlunun Solanos topraklarına ayak bastığı gün nehrin süvarisi yeniden ortaya çıkmıştı.

Souba anlatılanları merakla dinledi. Bu adamdan söz edildiğini o ana dek hiç duymamıştı. Nedenini bilmeksizin, onunla buluşmaya gitmesi gerektiğini hissetti. Sanki Galash yalnızca onu çağırıyordu, yaptığı başka bir şey de yoktu.

Sabahın ilk ışıklarıyla birlikte Souba katırına bindi ve nehre doğru yöneldi. Galash'ı gördü, aynen kendisine anlatıldığı gibiydi. At üzerinde bir gölge. Karşı sahilde bir aşağı, bir yukarı gidip

gelen, bir iblis gibi el kol hareketleri yapan bir gölge. Souba katırını tekmeledi ve nehrin sularına girdi. İlerledikçe sessiz süvarinin siluetinin de büyüdüğünü görüyordu. Şimdi tam anlamıyla seçebiliyordu onu, ama hâlâ tek bir kelime bile duymuş değildi. İlerlemeye devam etti. Katır nihayet karaya ayak bastı. Galash oradaydı. Souba gözlerine inanamadı. Aç kalmış yaşlı bir adam duruyordu karşısında. Bedeninin üst kısmı çıplak, yılların etkisiyle göğsü ve yüzü solmuş bir adam. Tıpkı bir iblise benziyordu. Zayıftı. Kamburu çıkmıştı. Sanrılı gözleri fır dönüyordu. Souba onu uzun süre seyretti. Zamanın tükettiği bu yaratığı inceliyordu. Souba'yı en çok şaşırtansa hâlâ hiçbir şey duymamış olmasıydı. Galash yeniden lanetleme işaretleri yapmaya başlamıştı. Sert sert, acımasızca bakıyordu. Ama ağzından tek bir ses çıkmıyordu. Ciğerleri şişiyordu. Boynundaki damarların kabardığı görülüyordu. Ama Souba kırık dökük bir sesten başka bir şey duymuyordu. Nehrin gürültüsü değildi Galash'ın sesini bastıran. Onca yıl boyunca tüm gücüyle bağırmıştı. Ses tellerini parçalayana dek bağırmıştı. Onlarca yıl hırs içinde soluğunu tüketmişti. Artık ondan zayıf, gırtlaktan çıkan bir ses geliyordu yalnızca, başka da bir şey duyulmuyordu. Ama Souba yavaş yavaş bu garip sesleri unuttu ve süvarinin yüzünü seyretti. Sesinden anlayamadıklarını yüzündeki çizgilerden okudu. Yüzündeki kırışıklıklar bitmek tükenmek bilmez sürgün yıllarını anlatıyordu. Dudaklarını ısırma biçimi, yüzünden geçen ifadeler, hepsi de acı ve korkuları, acımasızlık ve yalnızlığı ortaya koyuyordu. Galash ağlıyordu. Ellerini ısırıyordu. Tuhaf tuhaf hareketler yapıyordu. Sert sesler çıkarıyor ve kolunun ön bölümünü ısırıyordu.

Böylece, birbirlerini inceleyerek, uzun süre karşı karşıya durdular. Sonra, Galash bir baş işaretiyle Souba'yı kendisini izlemeye çağırdı. Atını tekmeledi ve nehir kıyısından ayrılan bir yola doğru yöneldi. Tsongor'un oğlu duraksamadı. Böylece keşfedilmemiş toprakların patikalarında sessiz bir yürüyüş başladı. Hayvanlar taşlı yolda ağır ağır ilerliyorlardı. Saatlerce süren yolculuktan sonra süvari nihayet durdu. Küçük bir tepenin doruğuna varmışlardı. Ayaklarının altında küçük bir koy uzanıyordu. Yarım daire şeklin-

de bir koy. Pis bir koku Souba'nın burnuna kadar geldi. Ayaklarının altında, yüzlerce metre altında korkunç bir sahne yaşanıyordu. Binlerce dev kaplumbağa iğrenç bir toprak parçası üzerinde kokuşmuş bir biçimde yaşamaktaydı. Bazıları ölmüştü. Bazılarıysa can çekişiyordu. Bir kısmı hâlâ yaşamak için çırpınıyordu. Boş kabuklar ve kokmuş et yığınından başka bir şey değildiler. Hava leş gibi kokuyordu. Leşyiyici kuşlar kabukları sivri gagalarıyla delerek havada dolanıyordu. Bu sahne dayanılır gibi değildi. Kaplumbağaları buraya yer altı akıntıları sürüklemişti. Ve burada hepsi geberip gidiyordu. Yiyecekten ve barınaktan yoksun bu ölüm koyunda. Akıntılarla yeniden mücadele etme gücünden yoksun bir bir ölüyorlardı ve açgözlü kuşlar üstlerine saldırıyordu. Kocaman bir hayvan mezarlığıydı burası. Deniz sürüngenlerinin karşısında çaresiz kaldığı doğanın bir tuzağı. Durmaksızın kaplumbağa geliyordu buraya ve kumsal kemik ve kurumuş kabuklar altında görünmez olmuştu. Kendisine kadar gelen ölüm kokusunu solumamak için Souba elini ağzına götürdü. Galash artık hiçbir şey söylemiyordu. Homurdanmıyordu. Sakinleşmiş gibiydi. Souba dalgaların ağır ve düzenli hareketini, dev kaplumbağaların akıntıdan kaçmak için boşuna mücadelelerini seyretti. Kuşlar havada dolanıyordu. Önlenemez bir biçimde. Denizin kabarıp inmesini, ölüm hareketini seyretti. Saçma ve isyan ettirici bir şeyler vardı bu manzarada. Tıpkı gereksiz büyük bir katliamdaki gibi. Galash onu buraya kadar getirmişti ve Souba onun kendisini neden buraya getirdiğini anladı. Buraya bir mezar inşa etmek gerekiyordu. Suların tutsağı büyük sürüngenlerin çok uzun zamandan beri can çekişmeye geldiği leş kokulu bu yere. Katil Tsongor için bir mezar. Onca insanı ölüme götürmüş olan Tsongor için. Kentleri yerle bir etmiş, ülkeleri baştan başa yakmış olan Tsongor için. Kanın gözünü korkutmadığı Vahşi Tsongor için bir mezar. Savaşçı yüzünü yansıtacak bir mezar. Altıncı mezarın burada yapılması gerekiyordu. Tsongor'un portresinin eksiksiz olması için yüzünde bir dehşet ifadesi de bulunmalıydı. Kemik yığınları ve etten gına getirmiş kuşların ortasında lanetlenmiş bir mezar.

Mazebu'nun gelişiyle birlikte savaş yeniden başladı. Massaba ovası yeniden boğazına kadar kana gömüldü. Günler ve aylar savaşçıların gelgitleriyle ahenklenmişti. Saf tutuluyor, saflar yitiriliyor, sonra yeniden saf tutuluyordu. Ovanın tozlarında acı yolları çiziyordu binlerce adam. İlerleniyordu. Geri çekiliniyordu. Ölünüyordu. Güneşin altında kuruyordu cesetler. İskelete dönüşüyorlardı. Sonra zaman içinde beyazlaşmış kemikler toza dönüşüyor ve yeni yeni savaşçılar bu insan tozu içinde ölmeye geliyordu. Anakaranın tanıdığı en büyük katliamdı bu. İnsanlar yaşlanıyordu. Zayıflıyordu. Ve savaş tenlerini mermer heykeller gibi soluklaştırıyordu. Ama tüm darbelere ve yorgunluklara karşın güçleri azalmak bilmiyor ve birbirlerine aynı öfkeyle saldırıyorlardı. Tıpkı kan gördüklerinde çılgına dönen, yavaş yavaş öldüklerini hissetmeksizin ısırmaktan başka bir şey düşünmeyen aç köpekler gibi saldırıyorlardı.

Bir akşam Mazebu oğlunu Massaba'nın taraçasına çağırttı. Hava sıcaktı. Kararlı bir edayla ayakta duruyordu Mazebu ve Kouame'yle otoriter bir biçimde konuştu:

"Dinle beni Kouame ve sakın sözümü kesmeye kalkma. Uzun zamandan beri buradayım. Uzun zamandan beri seninle birlikte, omuz omuza savaşıyorum. Uzun zamandır öfke ve yoksunluğu yaşıyorum seninle. Buraya geldiğimde Sango Kerim köpeğini geri püskürterek Massaba'yı kurtardım. Ama o gün bugündür tüm saldırılarım başarısızlıkla sonuçlandı. Seni bunu söylemek için çağırdım. Bugün artık duruyorum. Yarın Tuz Krallığı'na gitmek

için yola çıkıyorum. Ülkeyi bunca uzun süre şefsiz bırakmak hiç doğru değil. Merak etme. Tek başıma gideceğim. Amazonlarımı sana bırakıyorum. Ben gidiyorum diye Massaba'nın düşmesini istemem. Ama bu söylediklerime kulak ver, Kouame. Annenin sana söylediklerini dinle. O kadını istedin ve onun için savaştın. Bugüne dek alamadığın şeyi gelecek de senin önüne sunmayacaktır. Samilia şimdiye dek senin olmamışsa, bundan sonra da olmayacaktır. Tanrılar ikinizi de kesinlikle ondan yoksun bırakmakta kararlılar. Güçleriniz de, kurnazlıklarınız da birbirine eşit. Birbirinizi tüketiyorsunuz yalnızca ve savaş büyüdükçe büyüyor. Vazgeç, Kouame. Bunda utanılacak bir şey yok. Ölülerini göm ve sana bunca pahalıya mal olmuş kentin üzerine tükür. Soluk yüzlü Samilia'ya tükür. İstesen de, istemesen de hayat ağır ağır akıp gidiyor. Yıllarını yitiriyorsun Massaba surlarında. Senin için düşündüğüm daha o kadar çok şey var ki. Bu kadını Sango Kerim'e ya da onu isteyecek herhangi birine bırak. O kadından feryat ve kandan başka bir şey beklemek mümkün değil. Bana nasıl baktığını görüyorum ve ne düşündüğünü biliyorum. Hayır. Sango Kerim'den korkmuyorum. Hayır. Savaştan kaçmıyorum. Buraya sana yapılan hakareti temizlemek için geldim. Bunun için buraya kadar gelen biri korkak olamaz. Bunu yapan biri korkak olamaz. Ama zafer diye bir şey yok, boşu boşuna ölüme götürüyorsun adamlarını. Kabul et Kouame. Benimle gel. Biz buradan ayrıldıktan sonra boğazlanmamaları için Sako'yla adamlarını krallığımızda ağırlayalım. Gece hepimiz Massaba'yı terk ederiz. Hiçbir şey söylemeden. Sabahleyin köpekler yalnızca ölü bir kenti ele geçirmiş olacak ve inan bana, uzaktan tek bir sevinç çığlığı duymayacağız. Çünkü Massaba'nın ıssız, insansız ve kasvetli sokaklarına girdiklerinde zafer diye bir şeyin söz konusu olmadığını anlayacaklar. Yaşama sarılmak için savaşı terk ettiğimizi ve onları savaşın tozları ve ölülerin ortasında bıraktığımızı da öfkeyle dişlerini sıkarak anlayacaklar."

İşte bunları söyledi Mazebu. Kouame, yüzü asık, hiçbir şey söylemeden dinledi. Gözlerini bir an olsun ayırmadı annesinden. İmparatoriçe sözlerini bitirdiğinde, yalnızca:

"Bana iki kez hayat verdin, anne" dedi. "Beni doğurduğun gün. Ve Massaba'yı kurtarmaya geldiğin gün. Yüzünün kızarmasını gerektirecek hiçbir şey yok. Şan senin önünden yürüyor. Huzur içinde krallığına dön, ama seninle gelmemi isteme benden. Benim hâlâ alacağım bir kadın ve öldüreceğim bir adam var."

İmparatoriçe Mazebu Massaba'yı terk etti. Gecenin karanlığında. Kraliyet hörgüçlüöküzünün üstünde. On kadar amazonun eşliğinde. Kanlı düğünler düşleyen oğlunu arkasında bıraktı. Yedi tepeyi de ağır bir ölüme gömülmeye terk etti.

Savaş yeniden başladı ve zafer asla bir tarafı tercih etmiyordu. İki ordu da gitgide daha pis ve daha yorgun görünüyordu. Her tarafta bir deri bir kemik kalmış gölgeler dolaşıyordu. Yasın ve yılların tükettiği kupkuru vücutlar.

Gecelerdir Tsongor'un cesedi acılar içinde kıvranıyordu. Ateşler içinde yanan bir çocuk gibi sıçramalarla sarsılıyordu. Ölüm uykusunda yüzünü buruşturuyordu. Onun iskelete dönmüş elleriyle sık sık kulaklarını tıkadığını görüyordu Katabolonga. Ne yapacağını bilemiyordu. Dikkatinden kaçan, farkına varamadığı bir şeyler oluyordu orada. Yaşlı hükümdarın vücudunda kaygının giderek arttığını izlemekten başka bir şey gelmiyordu elinden. Nihayet, bir gece, Tsongor tüm gücünü kullanarak gözlerini açtı ve konuşmaya başladı. Sesi değişmişti. Yenilmiş bir adamın sesiydi bu.

"Babamın kahkahası geri döndü" dedi.

Katabolonga Tsongor'un babası hakkında hiçbir şey bilmiyordu. Ondan hiç mi hiç söz etmemişti. Katabolonga'ya sanki Tsongor bir atla bir kentin birleşmesinden doğmuş gibi gelmişti, hep böyle düşünmüştü. Sessizliğini korudu ve Tsongor anlatmaya devam etti:

"Babamın kahkahası. Beynimde sürekli yankılandığını duyuyorum. Onu son gördüğüm günkü aynı vurgularla. Yatağındaydı. Ölmek üzere olduğunu söyleyerek çağırtmışlardı beni. Daha beni görür görmez gülmeye başladı. Yaşlı yorgun vücudunu sarsan korkunç bir aşağılama kahkahasıydı bu. Bana hakaret etmek, beni aşağılamak için gülüyordu. Orada durmadım. Ve bir daha da görmedim onu. O an ondan hiçbir şey beklememeye karar verdim. Kahkahası bana hiçbir şey bırakmayacağını gösteriyordu. Mirasına bağladığım umuda gülüyordu. Yanılıyordu. Küçük krallığını bana bırakmış olsa bile istemeyecektim. Daha fazlasını istiyordum. Onun krallığını unutturacak bir imparatorluk kurmak is-

tiyordum. Kahkahasını silip yok etmek için. O günden sonra yaptığım her şeyi, savaşları, uzun yürüyüşleri, zaferleri, her şeyi babamın kahkahasından uzak durabilmek için yaptım. Ama bugün bu kahkaha geri döndü. Karanlık gecemde eskiden duyduğum gibi duyuyorum kahkahasını. Aynı acımasız, aynı yabanıl kahkahayı duyuyorum. Bu kahkaha bana ne diyor biliyor musun, Katabolonga? Aileme hiçbir şey bırakmadığımı söylüyor. Bu kenti kurdum. Bunu sen herkesten daha iyi biliyorsun. Yanımdaydın. Bu kent sonsuza dek yaşaması için kurulmuştu. Şimdi bu kentten ne kaldı geriye? Tsongor'ların felaketi, Katabolonga. Babadan oğula kalan yalnızca toz ve nefret. Miras olarak bırakabileceğim bir imparatorluğa sahip olmak istiyordum. Çocuklarımın daha da büyütecekleri bir imparatorluğa. Ama babam geri geldi. Kahkahalarla gülüyor. Haklı da. Liboko'nun ölümüne gülüyor. Massaba yangınına gülüyor. Gülüyor. Çevremdeki her şey yıkılıp yok oluyor, çevremdeki herkes ölüyor. Kendini beğenmiş biriydim. O zamanlar yapmam gereken şeyi şimdi biliyorum. Çocuklarıma kim olduğumu aktarmak için babamın kahkahasını aktarmalıydım öncelikle. Ölümümün arifesinde onları bir araya toplamalı ve gözlerinin önünde Massaba'nın yakılmasını emretmeliydim. Aynen bunu yapmalıydım. Ve yangın sırasında tıpkı babamın eskiden güldüğü gibi gülmeliydim. Öldüğümde onlara miras olarak küçük bir kül yığınından başka bir şey kalmamalıydı. Küçük bir kül yığını ve vahşi bir açlık kalmalıydı yalnızca. Yeniden geçmişteki mutluluklarına kavuşmaları için yeni baştan inşa edilecek şeyler kalmalıydı. Onlara her şeyi benden daha iyi yapma arzusu bırakmalıydım. Onlara o yürek daraltıcı açlıktan başka hiçbir şey bırakmamalıydım miras olarak. Belki benden nefret edeceklerdi, tıpkı o yaşlı adamın ölüm döşeğinde beni aşağılayan o kahkahasından nefret ettiğim gibi. Ama babalara duyulan bu nefret sayesinde birbirimize yakın olacaktık. Benim oğullarım olacaklardı. Bugün nerede onlar? Kahkaha haklı. Her şeyi yerle bir etmeliydim."

Katabolonga sesini çıkarmıyordu. Ne diyeceğini bilmiyordu. Massaba yerle bir olmuştu. Liboko öldürülmüştü. Tsongor haklıydı belki de. Çocuklarına belki savaş atının yabanıl acımasızlı-

ğından, şiddetinden başka bir şey bırakmamıştı. Alev ve kan arzusundan başka bir şey bırakmamıştı. Tsongor'un sahip olduğu şeylerdi bunlar. Katabolonga bunu herkesten daha iyi biliyordu.

"Doğru söylüyorsun, Tsongor" diye yanıtladı kralı yumuşak bir sesle. "Kaybettin. Çocukların imparatorluğunu yok ediyor ve senden kalan hiçbir şeyi koruyamayacaklar. Ama ben buradayım. Ve sen beni Souba'ya miras bıraktın."

Tsongor önce anlamadı. Katabolonga'nın oğluna nasıl miras olarak sunulduğunu düşünebildiğini anlanıyordu. Ama yavaş yavaş bunun doğru olduğunu görmeye başladı. Her şey yok olacaktı. Her şey. Katabolonga'dan başka hiçbir şey kalmayacaktı. Harabelerin ortasında soğukkanlılıkla duran, Tsongor'un tüm mirasını benliğinde tutan Katabolonga'dan, dikbaşlı ve sarsılmaz sadakatiyle Souba'yı bekleyen Katabolonga'dan başka bir şey kalmayacaktı. Souba'ya miras olarak gerçekten bunu bırakmıştı belki. Evet. Kendisi farkında olmasa da oğluna bunu bırakmıştı. Katabolonga'nın sakin, sessiz sadakatini. Gözlerini kapattı. Evet. Dostu haklı olmalıydı. Çünkü babasının kahkahası beyninde çınlamıyordu artık.

Hayır, zafer bir türlü gelmek bilmiyordu. Mazebu Massaba'dan ayrılmıştı ve Kouame onun haklı olduğunu düşünmeye başlıyordu. Asla yenemeyecekti. Annesinin kendisine öğütlemiş olduğu gibi buralardan gitmeye de karar veremeyecekti. Korkak olarak anılmaktan korktuğu için değil. Umurunda bile değildi bu. Ama geride Sango Kerim'i, Samilia'ya sahip olan Sango Kerim'i bırakmak düşüncesi onu dehşete düşürüyordu. Gelecekte onların birbirlerine sarıldıklarını düşündükçe midesi bulanıyordu. Savaşma arzusunu da yitirmişti. Daha beceriksizleşmişti. Atına daha yumuşamış bir öfkeyle biniyordu. Bir akşam, iki taraftan da hiçbirinin galip çıkmadığı zavallı bir çatışmadan geri döndüklerinde arkadaşlarına baktı. Geçen zaman içinde yaşlı Barnak kamburlaşmıştı. İki büklüm yürüyordu. Kürek kemiklerinin derisinden dışarı fırladığı görülüyordu. Kendi kendine konuşuyor ve artık hiçbir şey onu sisli düşlerinden kurtaramıyordu. Arkalas'a gelince, savaş giysilerini hiç üzerinden çıkartmıyordu. Akşam olduğunda çadırındaki hayaletlere gülüyordu. Hâlâ gücünü koruyordu Sako, ama bunca yıl kesmediği sakalları ona yaşlı bir savaşçı keşiş havası vermekteydi. Yalnız, göründüğü kadarıyla, Gonomor değişmemişti. Herhalde tanrıların rahibi olduğu için kendini koruyabilmiş, zaman onun üzerinde daha hafif izler bırakmıştı. Kouame tozlar içinde silahlarını, ayaklarını ve düşüncelerini sürükleyerek savaş alanından dönen arkadaşlarının ordusuna baktı ve onca zamandır yaşamaktan, konuşmaktan, gülmekten vazgeçmiş şaşkın insanlar grubunu gördü. Onları seyretti ve kendi kendine mırıldandı:

"Mümkün değil. Bu iş bitmeli."

Sabahleyin, büyük Massaba ovasına inmek için herkesin hazırlanmasını emretti. Sango Kerim'e bir haberci göndererek kendisini beklediğini bildirdi. Ondan Samilia'yla birlikte gelmesini istiyordu. Bugün hiçbir hileye başvurmayacağına söz veriyordu.

İki ordu da her zamanki gibi hazırlandı. Ama herkes deri zırhını giyerken ya da atını eğerlerken bugün katliamın alışılagelmiş akışını bozacak bir şeyler olacağını hissediyordu.

İki ordu da atlarının rahvan yürüyüşüyle ovaya indi. Hayvanlar geçtikleri yerlerde kafa taslarını ve kemikleri eziyordu toynaklarıyla. İki ordu karşı karşıya geldiklerinde ve birbirlerine on metre kadar yaklaştıklarında durdular. Göçebelerin tarafında Rassamilagh, Bandiagara, Orios, Danga ve Sango Kerim vardı. Karşılarında Sako, Kouame, Gonomor, Barnak ve Arkalas sessizce duruyordu. Sango Kerim'in yanında Samilia yer almıştı. Kehribar karası bir atın üzerindeydi. Yüzü peçeler altına gizlenmişti. Yas giysileri içinde dimdik ve sakindi.

Kouame ilerledi. Sango Kerim ve Samilia'yla aralarında birkaç adım kaldığında söyleyeceklerini herkesin duyabilmesi için yüksek sesle konuştu:

"Kendimi yeniden senin karşında bulmak bana çok tuhaf geliyor, Sango Kerim" dedi. "Asla inkâr etmiyorum. Uzun süre annenin seni bir cesetten peydahladığını ve kemiklerinin tozların arasına düştüğünü görmek için seni şöyle bir itmenin yeteceğini sandım. Ama savaşmayı hiç bırakmadık ve hiçbir saldırımız seni yenmeye yetmedi. Kendimi yeniden senin karşında, bir kol uzağında buluyorum. O kadar yakınımdasın ve seni öldürmek o kadar kolay ki, üzerine saldırmak geliyor içimden. Tanrıların dudaklarımı kanına daldırmadan bizi ayıracağından emin olmasam kesin saldırırdım üzerine. Sana diş biliyorum, senden iğreniyorum Sango Kerim, bundan hiç kuşkun olmasın. Ama benim için galibiyet diye bir şeyin söz konusu olmadığını da çok iyi biliyorum."

"Doğru söylüyorsun, Kouame" diye yanıtladı Sango Kerim. "Boğazını kopartmadan bu kadar yakınında durabileceğimi ben

de hiç düşünemezdim. Ama tanrılar bana da bu mutluluğu asla tattırmayacaklarını fısıldadılar."

"Orduna bakıyorum, Sango Kerim" diye yeniden konuşmaya başladı Kouame, "ama senin ordunun da benimkiyle aynı durumda olduğunu sevinerek görüyorum. Düşmemek için mızraklarına dayanan, yorgunluktan bitmiş iki insan kalabalığı. Gücümüzün tükenmekte olduğunu ve bu ovada yalnızca ölümlerin artacağını kabul etmek zorundayız, Sango Kerim."

"Doğru söylüyorsun, Kouame" diye yineledi Sango Kerim. "Savaşan uyurgezerler gibi yürüyoruz."

Bir süre sustuktan sonra Kouame yeniden konuşmaya başladı:

"Ben de aynen senin gibi düşünüyorum, Sango Kerim. Bunca savaştan sonra hiçbirimiz Samilia'dan vazgeçmeyi kabul etmeyeceğiz. Pes etmemiz de çok utanç verici olacaktı. Tek bir çözüm kalıyor geriye."

"Seni dinliyorum" dedi Sango Kerim.

"Samilia babasının kendisinden önce yaptığı şeyi yapsın. Kendini kendi elleriyle öldürsün. Barışı sağlamak için" dedi Kouame.

İki ordudan da korkunç bir gürültü yükseldi. Koşum takımlarının tıkırtısı ve tekrarlanan cümlelerin oluşturduğu bir gürültüydü bu. Sango Kerim sapsarı kesilmiş, ağzı bir karış açık kalmıştı. "Sen ne diyorsun?" diye sormaktan kendini alamadı.

"Samilia hiç kimsenin olmayacak" diye yineledi Kouame, "benim gibi bunu sen de biliyorsun. Ona sahip olmadan hepimiz öleceğiz. Samilia felaketin görünen yüzüdür. Kimsenin elini değdirmeyeceği boğazını kendi kendine kessin. Onu kolaylıkla mahkûm ettiğimi sanma. Karım olmasını bugünkü kadar hiç arzulamamıştım. Ama onun ölümüyle ordularımız savaşa son verecek, ölüp yok olmaktan kurtulacak."

Kouame coşkuyla konuşmuştu. Şimdi yüzü kıpkırmızıydı. Söylediklerinin içini yaktığı görülüyordu. Atının üzerinde kıvranıyordu.

"Böyle konuşmaya nasıl cesaret edebiliyorsun?" diye yanıtladı Sango Kerim. "Bir an senin sağduyulu biri olduğunu sanmıştım, ama görüyorum ki savaş aklını yitirmene neden olmuş."

Kouame seviniyordu. Tam anlamıyla Sango Kerim'in söyledik-

leri yüzünden değil. Onun söylediklerini şöyle böyle duymuştu. Evet. Onda yarattığı öfkeye seviniyordu. Söylemiş olduğu şeyleri söylemeyi arzulamamıştı. Samilia'yı karşısında, sakin bir şekilde dururken görüyor ve onu ölüme mahkûm ediyordu, oysa onu kolları arasına alıp sarmak geçiyordu içinden. Ama konuşmuştu. Coşkuyla. Ve şimdi sonuna kadar gitmek gerekiyordu. Acıdan çıldırma noktasına gelse bile.

"Öyle aşağılanmış bir havaya girme, Sango Kerim" diye kaldığı yerden devam etti Kouame. "Bu kadını savunuyorsun. Bu seni gururlandırıyor. Ama benden öğreneceklerin fikrini değiştirtecek. Candan sevdiğin bu kadın kendisini bana sundu. Senin tarafını seçmiş olmasına rağmen, bir gece, kamp yerinde kendini bana teslim etti. İşte o burada. Sana kendisi de söyleyebilir. Anlattıklarım doğru değil mi, Samilia?"

Buz gibi bir sessizlik oldu. Akbabalar bile cesetlerdeki et parçalarını gagalamayı kesti ve savaşçı kalabalığına doğru çevirdiler başlarını. Samilia sakin sakin duruyordu. Yüzü hâlâ peçesinin altında gizlenmiş olarak:

"Doğru" diye yanıtladı.

"Senin ırzına geçtim mi?" diye sordu Kouame yarı çılgın bir halde.

"Kimse benim ırzıma geçmedi, geçemez de" diye yanıtladı Samilia.

Sango Kerim'in yüzü değişmişti. Öfkeden kaskatı kesilmişti. Ne kımıldayabiliyor, ne de konuşabiliyordu. Kouame gitgide daha da coşarak sürdürdü konuşmasını.

"Anlıyor musun, Sango Kerim? Hiçbir zaman ikimizden birine ait olmayacak. Ve biz birbirimizi katletmeye devam edeceğiz. Yapılabilecek tek bir şey var. Kendi kendini öldürsün. Tıpkı babasının yaptığı gibi yapsın."

O zaman Sango Kerim atını Samilia'ya doğru çevirdi ve taş kesmiş savaşçılarının önünde ona seslendi.

"Bunca zaman senin için savaştım" dedi. "Eskiden verdiğimiz söze sadık kalmak için. Sana adımı, yatağımı ve Massaba kentini vermek için. Senin için hepsi dostlarımdan oluşan ve benim uğ-

ruma ölüme gitmeyi göze alan bir göçebe ordusu kurdum. Bugünse kendini Kouame'ye sunduğunu öğreniyorum. Onun seninle seviştiğini öğreniyorum. Bu durumda evet, ben de onun tarafına geçiyorum ve senin ölmeni istiyorum. Tüm şu insanlara bir bak, birbirine karışmış şu iki orduya bir bak. Ve elinin bir hareketiyle onların yaşamlarını bağışlayabileceğini söyle kendi kendine. Üzerine sürülmüş bu lekeye rağmen seni Kouame'ye bırakmayı kabul etmeyeceğim. Çünkü bu durumda iki kez aşağılanmış olurum. Ama sen kendi kendini öldürürsen, o zaman kimsenin olmayacaksın demektir. Şuurunu yitireceğin sırada, saçların kan içinde kaldığı anda hayatlarını kurtardığın savaşçıların sevinç çığlıklarını duyacaksın."

Kouames sango Kerim'in sözlerine bir çılgın gibi gülümsüyordu. Ordusunun safları arasında gidip geliyor ve hepsine: "Ölmesini istiyor musunuz? Ölmesini istiyor musunuz?" diye soruyor, iki yanından da giderek artan: "Evet. Ölsün" sesleri yükseliyordu. Önce onlarca, sonra yüzlerce, en sonunda tüm ordu avaz avaz bağırdı. İnsanlar sanki aniden bir umut bulmuş gibiydi. O küçük, siyah, kımıldamadan duran vücuda bakıyorlar, her şeyin bitmesi için onun ortadan kalkmasının yeterli olacağını anlıyorlardı. Onun için de herkes bağırıyordu. Giderek daha güçlü bir sesle bağırıyorlardı. Hep bir ağızdan bağırıyorlardı. Neşeyle. Öfkeyle. Evet, Samilia'nın ölmesi gerekiyordu. Böylece her şey bitebilirdi.

Sango Kerim bir el işaretiyle herkesi susturdu ve herkes o sessiz kadına doğru döndü. Samilia ağır ağır peçesini çıkardı. Böylece savaşçılar uzun zamandır uğruna savaştıkları insanın yüzünü görebildiler. Güzeldi. Söz aldı. Ovanın kumları hâlâ onun sözlerini anımsamakta.

"Benim ölümümü istiyorsunuz" dedi. "Burada toplanmış adamlarınızın önünde savaşı bitirmek istiyorsunuz. Öyle olsun. Boğazımı kesin ve barışınızı imzalayın. Eğer ikinizden birinin bunu yapacak cesareti yoksa adamlarınızdan biri ortaya çıksın ve şeflerinin yapmaya cesaret edemediği işi bitirsin. Tek başımayım. Beni çevreleyen binlerce adamın ortasında. Kaçmayacağım, çırpınsam da beni kolayca zapt edebilirsiniz. Hadi. Buradayım. İçi-

nizden biri bana doğru yürüsün ve her şey bitsin. Ama hayır. Yerinizden kımıldamıyorsunuz. Hiçbir şey söylemiyorsunuz. İstediğiniz bu değil. Kendi kendimi öldürmemi istiyorsunuz. Ve karşımda durup bunu benden istemeye cesaret ediyorsunuz. Ben hiçbir şey talep etmedim. Önce armağanlarla, sonra ordularınızla babanın karşısına çıktınız. Savaş patladı. Benim kazancım ne oldu. Yas dolu geceler, yüzde derin çizgiler ve birazcık toz. Hayır. Asla kendimi öldürmeyeceğim. Hayatı terk etmek istemiyorum. Bu hayat bana hiçbir şey sunmadı. Zengindim, kentim yerle bir oldu. Mutluydum, babamı ve kardeşimi toprağa verdim. Kendimi Kouame'ye sundum. Evet. Mazebu gelmeseydi Massaba'nın düşüşünü göreceği günün arifesinde sundum kendimi. Bunu yaptımsa, o gece karşıma gelen adam zaten ölmüş biri olduğu için yaptım. Tıpkı bir ölünün şakaklarını okşar gibi seviştim onunla. Karanlıklar içinde ilerlerken yaşamın kokusunu mümkün olduğunca uzun duyabilsin diye seviştim onunla. Buraya geliyor ve bunları tüm ordunun önünde açıklıyorsun, Kouame. Ama kendimi sana vermedim. Senin yenilmiş gölgene verdim. İkinizin de, ölmemi istemeye cesaret eden ikinizin de tanrılar belasını versin. Ve siz kardeşlerim, siz hiçbir şey söylemiyorsunuz. Bu iki alçağa karşı çıkacak tek bir kelimeniz bile yok. Bakışlarınızdan görüyorum bunu, siz de ölümümü istiyorsunuz. Ölmemi umuyorsunuz. Babanız Kral Tsongor'un laneti üzerinize olsun. Samilia'nın size söylediklerini iyi duyun. Bıçağı asla kendi derime doğru çevirmeyeceğim. Eğer benim ölümümü görmek istiyorsanız beni kendiniz öldürün ve kirletin ellerinizi. Bugünden itibaren ben artık hiç kimseye ait değilim. Senin de, çocukluk anılarımızın da üzerine tükürüyorum, Sango Kerim. Senin de, seni dünyaya getiren annenin de üzerine tükürüyorum Kouame. Sizlere de tükürüyorum, kardeşlerim, içinizdeki yılan kiniyle birbirini yok eden sizlere de tükürüyorum. Savaşı bitirmek için sizlere bir başka çözüm sunuyorum. Bundan böyle artık kimsenin olmayacağım. Saçlarımdan çekerek sürükleseniz bile beni herhangi birinizin yatağına sokamayacaksınız. Artık sizi savaşmaya zorlayan hiçbir şey kalmıyor. Çünkü bugünden sonra benim için dövüşmeyeceksiniz."

Samilia, derin bir sessizliğin ortasında, kardeşlerine göz ucuyla bile bakmadan sırtını iki orduya çevirdi ve çekip gitti. Yalnızdı. Yanında hiçbir şey yoktu. Hayatını arkasında bırakıyordu. Kouame ile Sango Kerim ona yetişmeye kalkışırlarken tuhaf bir ses, Kouame'nin ordu saflarından yükselen bir ses onları oldukları yerde alıkoydu. Güçlü ve boğuk bir sesti bu. Sanki uzak yüzyıllardan geliyordu:

"Köpeğin oğlu, nihayet buldum seni. Adın sonsuza dek cesetlerin arasında anılsın."

Herkes sesin nereden geldiğini ve kime bağırdığını araştırdı. İnsanlar dört bir yana dönüp baktılar. Böyle kimin konuştuğunu anlamaya kalmadan korkunç bir savaş çığlığı yankılandı ve Arkalas'ın bir ok gibi saflardan dışarı fırladığı görüldü. Oydu, bu hakaretleri sıralayan çılgın savaşçı oydu. Uzun zamandır konuşmadığı için kimsenin sesini tanıyamadığı insan oydu: Bandiagara oradaydı, Sango Kerim'in yanında duruyordu. Arkalas'ın onu tanıması zaman almıştı. Bandiagara'nın büyüsü altında kendi adamlarını katlettiği o kanlı günden bu yana bayağı zaman geçmişti. Aniden, bulanık kafasında her şeyi hatırlamıştı. Hatırlayınca da söylenmeye başlamıştı. Bir saniye içinde düşmanının üzerine saldırdı. Kimsenin kımıldamasına fırsat bırakmadan atından atladı ve obur bir yarasa gibi Bandiagara'nın yüzüne yapıştı. Bir sırtlan öfkesiyle yüzünü yiyordu. Dişleriyle derin çukurlar açıyordu. Burun, yanaklar, her yerini parçalıyordu.

Bir panik sardı savaşçıları. Arkalas iki orduyu da beraberinde sürükledi. Ve yeniden çatışma başladı. Kouame ile Sango Kerim Samilia'nın peşinden gidemediler. Aniden onlarca adam çevrelerini sardı ve yeniden savaşmaya başlamak zorunda kaldılar. Yeniden dört bir yandan birbirlerine saldırdılar. Savaşın kıskacından kendilerini kurtaramadılar. Ve Samilia tepenin ardında ağır ağır kayboldu.

Savaş gün boyu sürdü. Ordular birbirlerinden ayrıldıklarında Kouame de, Sango Kerim de yorgunluktan afallamış bir halde ve kan içindeydiler. O gece hiç kimse gözünü kırpmadı. Ne kentte, ne de göçebe çadırlarında. Korkunç çığlıklar karanlığın içinde

yankılanıp durdu. Bunlar Bandiagara'nın çığlık olmaktan çıkmış çığlıklarıydı. Orada, ovanın ortasında, hâlâ yaşama asılıyordu. Arkalas üzerine eğilmişti. Kendini tümüyle işkencelerine vermek için onu savaşın ortasından çekip almış, şimdi de, ova bomboş kaldığında, yiyeceğini bulmuş bir köpek gibi geri dönmüştü. Onları kimse göremiyordu, ama Bandiagara'nın etobur celladının kahkahalarına karışan acı dolu feryatları duyuluyordu. Arkalas onu lime lime parçalamaya devam ediyordu. Bandiagara'nın vücudu gözyaşlarıyla yıkanan çiğnenmiş bir yara gibiydi. Katiline binlerce kez yalvardı işini bitirmesi için ve Arkalas binlerce kez kahkahalarla gülerek dişlerini vücuduna sapladı.

Nihayet günün ilk ışıklarıyla birlikte öldü. Arkalas'ın böceklere terk ettiği, tanınmaz halde açık bir et yığınıydı artık. Ve o günden sonra, etobur intikamının anısına, dişleri kandan hep kıpkırmızı kesildi.

Kaplumbağalar mezarının inşası tüm diğer mezarlar arasında en uzun süreni ve en zoru oldu. Pis koku yüzünden günler bitmek bilmiyordu. İşçiler coşkuyla çalışmıyordu. Çirkin bir şeyler inşa ediyorlardı, bu da üzerlerine bir ağırlık çökmesine neden oluyordu.

Mezar bittiğinde Souba bölgeden ayrıldı ve yeniden krallığın yollarında dolaşmaya başladı. Nereye gideceğini bilmiyordu artık. Kaplumbağalar mezarı her şeyi gün ışığına çıkartmıştı. Babasının portresini yapmak olanaksızdı. Aslında Tsongor'un nasıl biri olduğu hakkında ne biliyordu? Krallığın içinde ilerledikçe bu soruya bir yanıt vermekten yoksun olduğunu daha çok hissediyordu. Güçlü duvarlarla çevrilmiş o uçsuz bucaksız kentleri görüyordu. Bölgeleri birbirine bağlayan o taş yolları görüyordu. Köprüleri, sukemerlerini görüyor ve tüm bunların babasının eseri olduğunu biliyordu. Ama krallığın büyüklüğünü keşfettikçe böyle bir iktidarı kabul ettirmek için nasıl yabanıl ve acımasız bir güce sahip olunması gerektiğini daha iyi anlıyordu. Ona Tsongor'un fetihleri bir kahramanın efsaneleri gibi anlatılmıştı. Şimdi babasının hayatının hırs ve terden oluştuğunu görüyordu. Bölgeleri tümüyle egemenlik altına almak. Zengin kentleri boğarak öldürünceye kadar kuşatmak. Boyun eğmeyenleri katletmek. Yaşlı hükümdarların kellelerini uçurmak. Souba krallığın içinde ilerliyor ve genç Tsongor hakkında hiçbir şey bilmediğini fark ediyordu. Yapmış oldukları, başkalarına zorla kabul ettirdikleri ve ona yapılanlar hakkında hiçbir şey. Tüm fetih yılları boyunca ordusunu yorgunluğun ötesine taşımayı başarmış bu insanı hayal etmeye çalışıyordu. O Tsongor'u yalnızca Katabolonga tanımıştı.

Her şeyi aynı anda dile getiren bir yer gerekiyordu. Kralı, fatihi, babayı ve katili aynı anda dile getiren bir yer. Tsongor'un en özel sırlarını, korkularını, arzularını ve cinayetlerini anlatan bir yer. Ama böyle bir yer krallık sınırları içinde kesinlikle yoktu.

Souba görevinin uzunluğundan tükendiğini hissetti. İlk kez tüm yaşamını aramakla geçireceğini ve aradığını bulamadan öleceğini düşündü.

Böylece, seyahatinin dolambaçlı yollarından, iki güneşli tepelere vardı. Gün bitiminde toprak burada sanki ışıklar saçıyordu çevresine. Güneş ağır ağır batıyor ve tepeler yansımalarla aydınlanıyordu. Kimi köyler sanki ışığın üzerinde yüzüyor gibiydiler. Souba manzaranın güzelliğini seyretmek için durdu. Bir tepenin doruğundaydı. Hava hâlâ sıcaktı, günbatımının kösnül sıcaklığı vardı çevrede. Birkaç metre önünde yalnız, hareketsiz bir servi ağacı yükseliyordu. Souba hiç kımıldamıyordu. Bu anın benliğine işlemesini istiyordu. "Buraya" diye düşündü. "Buraya. Servi ağacının dibine. Son derece basit. Başka bir şeye de ihtiyaç yok. Bir insan mezarı. Işığın içine süzülmesine izin veren bir insan mezarı. Buraya. Evet. Hiçbir şeye dokunmaksızın." Kımıldamıyordu. Kendisine sanki evindeymiş gibi geliyordu. Her şey ona tanıdık geliyordu. Uzun uzun düşündü ve yavaş yavaş başını döndüren bir fikir geldi aklına. Hayır. Burası Tsongor'a uygun değildi. Bu alçakgönüllülük, bu silinmişlik ona hiç uymuyordu. Buraya gömülmesi gereken Tsongor değil, Souba'ydı, gezgin hayatı yaşayan oğul. Evet. Şimdi bundan kesinlikle emindi. Öldüğünde buraya gömülmeliydi. Her şey ona bunu söylüyordu.

Bunun üzerine yavaşça katırından indi ve serviye yaklaştı. Diz çöktü ve dudaklarıyla toprağı öptü. Sonra bir avuç toprak alıp boynunda taşıdığı muskalardan birinin içine koydu. Bir gün kendisini sonsuza dek konuk edecek olan iki güneş toprağının kokusunu üzerinde taşımak istiyordu. Ayağa kalktı, tepelere ve ışığa:

"Ben buraya gömülmek istiyorum" diye fısıldadı. "Ne zaman öleceğimi bilmiyorum ama, bugün ben gömülmek istediğim yeri buldum. Burası. Bu yeri unutmayacağım. Öleceğim gün geleceğim yer burası.

Sonra, güneş battığında, katırına bindi ve gözden kayboldu. Şimdi ne yapacağını biliyordu. Öleceği yeri bulmuştu. Her insan için de bu böyle olmalıydı. İçinde eriyip yok olacağı, edinilmiş bir toprak. Tsongor için de bu böyle olmalıydı. Bir taraflarda ona benzeyen bir yer olmalıydı. Bunun için seyahat etmesi yeterli olacaktı. Aradığını bulacaktı sonunda. Mezarlar inşa etmek hiçbir işe yaramıyordu. Babasının gerçek ve eksiksiz bir portresini asla inşa edemeyecekti. Gezmesi gerekiyordu. Aradığı yer vardı kuşkusuz. Muskasını sıkıyordu. Kendini örtecek toprağı bulmuştu. Şimdi Tsongor'un toprağını bulmak gerekiyordu. Bu bir gerçeklik olacaktı. Bunu hissediyordu. Bir gerçeklik. Ve o yeri bulduğunda görevi de tamamlanmış olacaktı.

6

Son barınak

Krallığı bir ucundan bir ucuna geçerken, Souba, eyerin üzerinde, ellerine bakıyordu. Dizginlerin deri kayışı parmaklarının arasından sarkıyordu. Binlerce küçük çizgi görünüyordu parmaklarının boğumlarında. Zaman akıp geçmişti ve elleri bu geçen zamanın izlerini taşıyordu. Yalnızlığı sonunda onu büyüler olmuştu. Bütün bir gün durmayı unutarak, yemek yemeyi unutarak, böyle yalnız kalmaya devam ederse görevini tamamlayamadan bu eyerin üzerinde ölüp gideceği düşüncesine kendini kaptırarak, başı öne eğik, eyerinde öylece oturdu. Krallık uçsuz bucaksızdı. Nerede arayacağını bilmiyordu. Kükürtlü toprakların kâhininden söz edildiğini duymuştu. Gidip onu bulmaya karar verdi.

Hemen ertesi gün bu topraklara doğru yöneldi ve kısa süre sonra kendini Sarp Kayalar Ülkesi'nin ortasında buldu. Kükürt toprağa sarımsı bir renk veriyordu. Kayaların arasından buharlar çıkıyordu. Sanki her an açılıp büyük lav fıskiyeleri püskürtmeye hazır volkanik bir yerdi burası. Kâhin oradaydı. Bu çorak manzaranın ortasında. Bir kadındı. Toprağa oturmuştu. Yüzü hiçbir anlamı olmayan tahta bir maskenin arkasına gizlenmişti. Aşınmış ağır kolyelerin altında göğüsleri sallanıyordu.

Sauba kadının karşısına oturdu. Kendini tanıtmak ve buraya gelmesine neden olan soruyu sormak istediyse de kadın eliyle susmasını işaret etti. Ona bir kâse uzattı ve Souba içindeki sıvıyı içti. Kadın avuçlarının arasında birbirine sürttüğü yanmış kökler ve kemik parçalarıyla bir şeyler yaptı. Onu yüzünü ve ellerini yağa bulamaya çağırdı. Sonunda, Souba, sorusunu sorabileceğini hissetti.

"Adım Souba. Tsongor'un oğluyum. Babamın bu uçsuz bucaksız krallığında onu gömecek bir yer arıyorum. Toprağın onu beklediği bir yer. Arıyorum ve bulamıyorum."

Kâhin önce cevap vermedi. Yaşlı kadın da içkiden biraz içti ve dışarıya fışkırttığı sıvı havada buharlaştı. Ardından Souba onun sesini duydu. Çevresindeki toprağı titreten tiz ve sert bir sesti bu.

"Sen de bir Tsongor olamadığın sürece aradığını bulamayacaksın" dedi. "Kendinden utanç duyuncaya dek aradığını bulamayacaksın."

Gözünü ayırmadan Souba'ya baktı ve:

"Utanç duyuncaya dek, evet" diye tekrarlayarak kahkahalarla gülmeye başladı. "Bunun için sana yardım edeceğim. İnan bana, utancı tanıyacaksın."

Hiç durmaksızın gülüyordu. Souba'nın ağzı bir karış açık kaldı. İçinde kabaran öfkeyi hissediyordu. Yaşlı kadın sorusunu yanıtlamamıştı. Kahkahası. Sarı dişleri. Hepsi bir hakaretti açıkça. Kadın kendisiyle alay ediyordu. Babası Kral Tsongor'du. Onun öğreneceği bir utanç yoktu. Tsongorların babadan oğula miras bıraktıkları şey utanç değildi. Tüm bunlar saçma ve küçük düşürücüydü. Kendisiyle alay eden yaşlı bir kadın. Kalkıp gitmeyi düşündü, ama bir başka soru daha sormak istiyordu. Kendini zorlayarak söze girdi. Kentinden haber almak istiyordu. Massaba'dan söz edildiğini duymuştu tabiî. Ama sürekli aynı cümle tekrarlanıyordu: "Orada hâlâ savaşıyorlar." Söylentiler hiç değişmiyordu. Daha fazla tek bir ayrıntı bile öğrenemiyordu. Son saldırıyı kimin yaptığını ve bu saldırıyı kimin püskürttüğünü öğrenebileceği tek kişi yoktu. Savaş devam ediyordu. Savaşın devam ettiği dışında hiçbir şey bilmiyordu. Kâhinden kardeşlerinden haber vermesini istedi, yaşlı kadın yeniden buharlaşarak uçan mavi bir sıvı püskürttü havaya. Sonra Souba'nın yüzüne haykırdı:

"Öldüler. Hepsi öldü. Önce kardeşin Liboko öldü. Bir sıçan gibi. Onu diğerleri izleyecek. Hepsi ölecek. Sırası geldikçe hepsi ölecek. Sıçanlar gibi. Birer birer."

Ve yeniden kahkahayla buruştu yüzü. Souba şaşırmıştı. Tek kelime bile duymamak için kulaklarını tıkadı, ama altındaki kaya da

gülüyordu sanki. Yaşlı kadının kahkahalarından kurtaramıyordu kendini. Toz toprak içinde can veren kardeşi Liboko'yu düşünüyordu. O anda öfke tüm benliğini kapladı. Bir sıçrayışta bacaklarının üzerinde doğruldu, budaklı ve ağır bir odun parçasını kaptığı gibi tüm gücüyle kâhine indirdi. Sert bir ses yankılandı. Başının tam ortasına vurmuştu. Kahkaha kesildi. Vücut tüm ağırlığıyla yere yıkıldı. Hareketsiz. Souba artık hiçbir şey duymuyordu. Hiçbir şey görmüyordu. Odunu elleriyle sıkı sıkı tutuyordu. Öfkesi hâlâ geçmemişti. Liboko. Erkek kerdeşleri. Yeniden vurdu. Bir daha, bir daha vurdu. Sonra soluk soluğa, ter içinde kaldı, elinden bıraktı odunu, aklı başına geldi. Ayaklarının ucunda bir et yığını duruyordu. Cansız. Korkuya kapıldı ve oradan kaçtı.

Nereye gideceğini bilmeden katırının böğrünü tekmeledi. Yaşlı kadının yüzü gözlerinin önünden gitmiyordu. Onu öldürmüştü. Bir hiç uğruna. Bir kahkaha için. Öfkeye kapılarak. Öldürmüştü. Kahkaha. Ses. İçinde yükselen o gizli güç. Kendisini alıp götüren bir dalga gibi. Öldürmüştü. İçinde böyle bir duygu varmış demek ki. Öldürmeye yetecek kadar bir öfke. Katillik kanında varmış. Bir Tsongor'du o. Öldürme gücüne sahip bir Tsongor'du.

Bir yön saptamaktan yoksun, kendisini yolun gidişine bırakarak, katırı nereye götürüyorsa oraya gitti günlerce. Elleri titriyordu. Odunu geride bırakmıştı. Hiç konuşmuyordu. Büyük bir bitkinlik içindeydi. Kanında şiddet vardı. Bunu kanıtlamıştı. Tsongorların yabanıl şiddetiydi bu. Kardeşlerinin kanlarında dolaşan şiddetle aynı şiddetti. Evet. Kendini öfkenin kösnül hazzına kaptırmıştı. Kâhin kadını öldürmüştü. Şimdi kardeşlerinden daha iyi olmadığını biliyordu. O da Massaba için öldürebilirdi. Onu insan kırımından ve savaşın ateşinden uzak tutan yalnızca babasının emriydi.

Yemeden, durmadan, yorgunluktan bitkin düşmüş bir halde dolaşıyordu yollarda. Başı öne eğik, tüm yaşam biçimlerinden nedenini bilmeksizin kaçarak dolaşıyordu. Yalnız olmak istiyordu. Görünmez olmak istiyordu. Cinayetinin ellerinden okunduğunu düşünüyordu. Zaman zaman: "Ben bir Tsongor'um. Ben bir Tsongor'um, benden uzak durun" diye mırıldanarak ağlıyordu.

Samilia Massaba'yı terk etmişti. Tıpkı firar eden bir tutsak gibi. Yanına hiçbir şey almaksızın. İlk günler savaşması gerektiğini düşündü ve buna hazırladı kendini. Sango Kerim ile Kouame onu yakalamakta gecikmeyecekler ve kendisini bırakmaları için yeniden bağırmak zorunda kalacaktı. Kararını vermişti. Hiçbir şeyi kabul etmek istemiyordu. Ama zaman geçiyor, Sango Kerim de, Kouame de ortalarda görünmüyordu. Açıkçası kimse peşine düşmemişti. Haklıydı. O artık hiçbir şey değildi. Başlangıçta onun için başlamışlardı savaşa. Ama daha ilk ölüyü verdiklerinde, intikamı alınacak ilk insan söz konusu olduğunda o yalnızca savaşın bir ödülü haline dönüşmüştü. Kan kanı çağırıyordu ve adaylar sonunda onu unutuvermişlerdi. Tepelerden esen rüzgârın dışında peşinden gelen hiç kimse yoktu.

Artık yaşam onun için bir göçebe gezginliğinden başka bir şey değildi. Köyden köye dolaşıyor, yalnızca verilen sadakalarla yaşıyordu. Krallığın yollarında ilerleyen bu garip süvarinin geçişini seyretmek için köylüler toprağı bellemeyi bırakıyorlardı. Başı öne eğik olarak giden o siyahlı kadını seyrediyorlardı. Kimse yanına yaklaşmıyordu. Ülkelerden geçiyordu. Hiç konuşmadan. Yoluna devam edecek güç dışında hayattan hiçbir şey istemeksizin devam ediyordu yoluna. Yollarda yaşlandı. Hep dümdüz ilerleyerek sonunda krallığın en uç sınırlarına vardı. Hiç fark etmeksizin, terk ettiği anakaraya şöyle bir bakmaksızın o son sınırı da geçti ve keşfedilmemiş topraklara daldı. Kral Tsongor'un gençliğinde gittiği yerlerden daha da uzaklara gitti. Krallığın ana toprakları ve geçmiş kokuları kaybolunceya dek ilerledi. Artık gerçekten hiç

kimse değildi. Ne adı vardı, ne geçmişi. Karşılaştığı kişiler için o, konuşmaya zar zor cesaret edilebilen tuhaf biriydi. İnsanlar ona baktıklarında içinde şiddetle ilgili bir şeyler olduğunu belli belirsiz hissediyorlar ve uzak durmayı tercih ediyorlardı. Durmaması için yalvarıyorlardı. Ve Samilia hiç durmuyordu. Yollarda ve patikalarda inatla ilerliyordu. Herkes için uzakta kaybolan küçük bir nokta oluncaya dek ilerliyordu.

Kouame ile Sango Kerim yorgun vücutlu, kupkuru iki gölge haline gelmişti. Samilia'nın gidişiyle birlikte beyinleri bulanmıştı. Hiçbir şey düşünmüyorlardı. Hiçbir şey arzulamıyorlardı. Yalnızca ısırmak ve toprağa kan akıtmak istiyorlardı. Bunca yıl süren savaş sonunda böyle bitiyordu. Çok insan öldürmüşler, çok umutlanmışlardı ve sonunda gözyaşıyla anımsayacakları savaş anılarından başka bir şey kalmıyordu ellerinde. Onlar geçerken sanki köpekler bile gülüyordu hallerine. O güne dek içlerini kemiren çılgınlık herkese sirayet etmişti.

Massaba'dan geriye hiçbir şey kalmıyordu. İçten yıkılmış bir kentti Massaba. Evler yerle bir olmuştu. Surlardaki delikleri kapatmak için bir bir alınmıştı taşları. Her şey şeklini yitirmişti. Bu harabeler yığınını dış saldırılardan koruyacak bir tek kale ayakta kalmıştı. Yollar tozla kaplanmıştı. Meyve ağaçları kesilmiş ve yakılmıştı. Samilia gitmişti. Savaşa gelince, savaş herkes için kaybedilmişti.

Ve Sango Kerim ile Kouame ovada son bir kez buluştular ve son bir kez konuştular birbirleriyle.

"Sonuna geldik" dedi Sango Kerim. "Bunu sen de benim kadar biliyorsun, Kouame. Artık başlamış olan şeyi sona erdirmekten başka yapacağımız bir şey yok. Hâlâ ölmesi gerekenler ve daha ölmemiş olanlar var. Sen de, ben de bu son çatışmadan kendimizi soyutlayamayız. Ama, sana burada son günün kuralını açıklamak istiyorum, ondan sonra susacak, ölüm ve öfkeden başka hiçbir şey tanımayacağım. Bir araya gelmiş ordularımızın önünde

şunu söyleyeceğim: ayrılıp gitmek isteyen varsa hemen bugün gitsin. Hepiniz cesurca savaştınız. Savaş bugün bitiyor. Bugünden sonra intikama bırakıyor yerini. Gidecek yeri olanlar varsa gitsinler. Kavuşacak karısı olanlar varsa hemen yola çıksınlar. İntikamını almak istediği kimsesi olmayanlar silahlarını yere bıraksın. Onlar için bugün her şey bitti. Buradan umdukları zenginliklere sahip olamayacaklar, ama yaşamları kendilerine kalacak en azından. Bu hayata iyi sahip çıksınlar. Diğerlerine gelince, son çatışmaya hazırlasınlar kendilerini. Soluklanacak zamanları bile olmayacak. Gece demeden, gündüz demeden savaşacağız. Massaba'yı ve hazinelerini unutarak savaşacağız. İntikamımızı almak için savaşacağız."

"Söylediklerinin hepsi doğru, Sango Kerim" diye yanıtladı Kouame. "Savaş bugünden daha öteye uzamayacak. Ondan sonra çıldırmış insanların yapacağı kırım başlayacak. Hâlâ gidebilecek yeri olanlar varsa gitsinler, utanç duymadan gitsinler ve yaptıklarımızı anlatmak için geldikleri yere geri dönsünler."

Savaşçıların saflarında endişeli uzun bir sessizlik oldu. Herkes birbirine bakıyordu. Kimse yerinden kımıldamaya cesaret edemiyordu. Kimse ilk gidecek kişi olmaya cesaret edemiyordu. O anda Rassamilagh söz aldı:

"Ben gidiyorum, Sango Kerim. Bizler bu savaşı yitireli çok uzun zaman oldu. Uzun zamandır her sabah yenik olarak uyanıyorum. Her yerde senin yanındaydım. Sen neye maruz kaldınsa, ben de aynı şeylere maruz kaldım. Bugün artık silahlarımı bırakıyorum. Eğer benden intikamını almak isteyen biri varsa, eğer biri kardeşinin ya da bir arkadaşının ölümünü bana ödetmek istiyorsa onunla çarpışırım. Ama karşıma çıkacak biri yoksa ben gidiyorum, Massaba savaşını da geçmişimin kumları arasına gömüyorum."

Kimse yerinden kımıldamadı. Rassamilagh ağır ağır sıradan çıktı. Bu kalabalık bir yolculuğun başlangıcı oldu. Her kamptan, her kabileden insanlar gitmeye karar veriyordu. Gençler önlerinde yaşanacak yılları olduğu ve ailelerini görmek istedikleri için ayrılıyorlardı. Yaşlılarsa kendi topraklarında gömülmek istedikle-

ri için. Herkes birbirine sarılıyordu. Gidenler kalanlara veda ediyordu. Onlara silahlarını, kasklarını ve zırhlarını armağan ediyorlardı. Ama kalanlar istemiyorlardı bu armağanları. Tam tersine asıl onlar vermek istiyordu. Kendileri için ölümün artık çok yakın olduğunu ve ölü dişleri arasına sıkıştırılacak madenî paradan başka hiçbir şeye ihtiyaçları kalmadığını söylüyorlardı. Paralarını, muskalarını ve iletilmesini istedikleri mesajları emanet ediyorlardı gidenlere. Tıpkı parçalanan büyük bir vücut gibiydiler.

Nihayet gidenler hazırlıklarını tamamladı. Aynı gün terk ettiler ovayı. Savaş başladığında orada olmamaları gerekiyordu, yoksa arkadaşlarının durumunu gördüklerinde yeniden silahlarına sarılabilirlerdi.

Ovada bir avuç insan kalmıştı yalnızca. Savaşın yaktığı ve intikam ateşini yakmayı kabul etmiş çılgınlardı bunlar. Hepsinin hâlâ öldüreceği bir adam vardı. Hepsi bir kardeşin ya da bir dostun intikamını almak istiyor ve yabanî köpek nefretiyle üzerine atılacağı kişiyi gözüne kestiriyordu.

Yaşlı Barnak oradaydı. Arkadaşlarından gitmeye karar vermiş olanlar afyon stoklarını ayaklarının dibine bırakmıştı. Kuru otlardan küçük bir dağ oluşturacak kadar çoktu bırakılan afyonlar. Ağır ağır yere doğru eğildi, bir avuç dolusu afyonu ağzına attı. Çiğniyor, tükürüyor, yeniden eğiliyor ve yeniden bir avuç ot alıyordu yerden. Hepsini tükürdüğünde çevresinde yalnızca çiğnenmiş kök uçları kaldı.

"Artık hiç mi hiç uyumayacağım."

Bugüne dek hiç kimse bu kadar çok uyuşturucu yutmamıştı. Tüm vücudu titremelerle sarsılıyordu. Yılların etkisiyle yorgun düşmüş adaleleri yeniden yılan gücüne kavuşmuştu. Çevresindeki manzara gözlerini yuvalarından dışarı uğratıyor, ağzının suyunu akıtıyordu. Hazırdı.

İşaret verildi ve çatışma başladı. Çıldırmış insanların son bir saldırısı. Strateji diye bir şey kalmamıştı, kardeşlik diye bir şey kalmamıştı. Herkes kendisi için savaşıyordu. Hayatını korumak için değil, gözüne kestirdiği düşmanının canını almak için savaşı-

yordu. Yabandomuzlarını andırıyorlardı. Kafalar yarılmıştı. Yüzleri fışkıran kanlarla yıkanıyordu. Zırhları parçalanmıştı. Savaşçıların korkunç hırıltısı Massaba'nın yaşlı sağlam duvarlarını titretiyordu.

Birbirlerine ilk saldıran Sango Kerim ile Kouame oldu. Bu kargaşa arasında tüm güçleriyle birbirlerinin ciğerini sökmeye çalışıyorlardı. Ama bir kez daha, ne biri, ne de öbürü galip çıkabiliyordu. Alınlarında ter damlacıkları inci gibi parıldıyordu. Dövüşerek boşu boşuna canlarını tüketiyorlardı. Aniden Barnak ortaya çıktı. Geniş bir kol hareketiyle Sango Kerim'in kellesini uçurdu. Başı hüzünle tozların içinde yuvarlandı, doğuşunu gördüğü kente veda edecek zamanı bile olmamıştı. Bir anda ölüp gitmişti. Kouame kılıcını indirdi. İnanamıyordu. Düşmanı ayaklarının önünde yatıyordu. Ama bu zaferden sevinecek zamanı olmadı. Yaşlı Barnak şimdi sanrılı gözlerle ona bakıyordu. Artık kimseyi tanımıyordu. Çevresinde parçalanmış vücutlardan başka hiçbir şey görmüyordu. Silahını kabzasına kadar, kendisine şaşkın bakışlarla bakan, Kouame'nin boğazına sapladı. Dostu tarafından öldürülmüş olarak, cansız, yere yığıldı Kouame. Kafası kopmuş rakibinin ayakları önüne.

Barnak'ın çevresi bir anda iki taraftan onlarca savaşçıyla sarıldı. Vahşi bir hayvanı kıstıran avcılar gibi çember içine aldılar Barnak'ı ve vurdukça vurdular. O da böyle, onlarca gürz darbesi altında öldü. İki ordu tarafından ayaklar altında ezilerek ve taşlanarak.

Her tarafta savaşçılar bir bir düşüyordu. Her tarafta vücutlar üst üste yığılıyordu. Her şey yavaş yavaş yok oluyordu. Çevrede, daha şimdiden üşüşen sırtlanlara yem olmamak için kollarından güç alarak yerlerde sürünen korkunç yaralılardan başka hiçbir şey görünmüyordu. Son ölen Sako oldu. Kardeşi Danga kamını deşti ve bağırsağı yere saçıldı. O da son bir gayretle Danga'yı ayağından vurmayı başardı. Yarılan topuğundan kan fışkırdı, ama Danga gülüyordu. Kazanmıştı.

"Sen ölüyorsun Sako, ve zafer bana kalıyor. Massaba ve baba-

mın krallığı bana kalıyor. Sen ölüyorsun. Seni geberttim."

Kardeşinin cesedini gerisinde bıraktı ve Massaba'ya doğru koştu. Bir senyör olarak kentin kapılarını açmak için. Servetine kavuşmak için. Ama yarasından kanlar akmaya devam ediyordu. Yürüyemiyor, gücü tükeniyordu. O zaman kent ona uluşalamayacak kadar uzak göründü. Artık sürünüyordu. Ama hep gülerek. Kehanetin gerçekleştiğini fark etmiyordu bile. O, Sako'nun ikizi, kardeşinden iki saat sonra doğmuştu, ondan iki saat sonra ölüyordu. Aynı süre yaşamış olacaklardı. Sako ölüme ondan önce gitmişti ve kendisini bekliyordu. Sabırsızlıkla. Danga'nın kanı yavaş yavaş boşaldı. Ve nasıl kardeşinin kanıyla yıkanmış çarşaflara doğmuşsa, kıyımdan kıpkırmızı kesilmiş tozların içinde öyle can verdi.

Danga kentin kapılarına varamadan canını teslim ettiğinde Massaba'nın üzerine büyük bir sessizlik çöktü. Hiç kimse kalmamıştı. Zaman artık akbabaların ve ağır ağır uçan etobur kuşların zamanıydı.

"Ağlamıyor musun, Tsongor?"

Katabolonga'nın sesi mezarın bulunduğu devasa mahzende yankılandı. Ceset cevap vermedi.

"Ağlamıyor musun, Tsongor?" diye yineledi Katabolonga.

Tsongor dostunun uzaklardan gelen sesini duyuyordu ama cevap vermiyordu. Hayır. Ağlamıyordu. Oysa onların önünden geçtiklerini görüyordu. Bütün çocuklarının. Bütün Massabalı savaşçıların. Son savaşçılar. Oradaydılar. Gözlerinin önünde. Yüzleri parçalanmış. Onca savaş yılından sonra gözleri yorulmuş. Bir cenaze alayı gibi ağır ağır ilerleyerek, oradaydılar. Sango Kerim ile Kouame'yi seçebiliyordu. Birbirine dayanmış iki oğlunu, Sako ve Danga'yı görüyordu. Hepsi oradaydı. Tsongor ağlamıyordu. Hayır. Sanki bir deliler alayının geçişini seyrediyor gibiydi. Kana susamış bir deliler alayı. Hiç kımıldamadan duruyordu. Onlara seslenmiyordu bile. Yalnızca nefret. Son kişiye kadar birbirlerini öldüren o savaşçılardan yalnızca nefret ediyordu. Hayır. Ağlamıyordu. Önünden geçen ölüler onun varlığını hissettiler ve öne eğdiler başlarını. Bilge bakışıyla onları yargılayan Tsongor oradaydı. Tsongor tek bir kelime bile etmeden, onları durdurup son bir kez sarılmaya, alınlarından öpmeye kalkışmadan önünden geçişlerini izliyordu. Ve işte o zaman utanç sardı hepsinin benliğini. Artık hiçbir şey ummaksızın nehre doğru gittiler. Tsongor onlar gözden kaybolana dek arkalarından baktı. Hepsi oradaydı. Her bedeni, her yüzü tek tek incelemeye özen gösterdi. Samilia'nın aralarında olmadığından şimdi emindi artık. Öfkesi daha da arttı. Ve cehennemliklere doğru konuştu. Taşlaşmış sesiyle. Aşağılan-

mış babaların öfkesiyle konuştu:

"Hakkınız yoktu" dedi. "Ölmeye hakkınız yoktu. Samilia yaşıyor. Onu tek başına, yapayalnız bıraktınız. Onun için savaştığınızı öne sürüyordunuz. Birbirinizi tek bir kişi kalmayana dek yok ettiniz ve onu unuttunuz. Ona göz kulak olacak kimse yok artık. Hepinizi lanetliyorum. Buna hakkınız yoktu."

Grup ağır ağır gözden kayboldu. Hiçbiri dönüp arkasına bakmaya cesaret edemedi. Tsongor orada kaldı. Nehrin öte yakasına geçemeyecek tek ruh. Uzaklardan gelen bir ses onu canlılar dünyasına çağırıyordu. Bu sesi tanıyordu. Katabolonga'nın sesiydi.

"Ağlamıyor musun, Tsongor?"

Hayır. Ağlamıyordu. Cehennemlikleri lanetleyerek öfke içinde yumruklarını sıkıyordu.

Souba yollarda ilerlemeyi sürdürüyordu ama hali tavrı değişmişti. Ürkek bir hayal gibiydi. Kentlerin dışından geçiyor, insanlardan uzak duruyordu. Kâhinin ölümü yakasını bırakmıyordu. Utanç, huzur diye bir şey bırakmamıştı içinde. Babasını düşünüyordu. Fetihlerini, cinayetlerini düşünüyordu. Şimdi sanki onu anlıyor gibiydi. Kâhinin söylediklerini düşünüyordu. Evet. Yaşlı kadın haklıydı. Kendi kendinden yalnızca nefret ediyordu. Mezarları düşündüğü filan yoktu artık. Yeni bir şantiyeyi yönetmek düşüncesi gözünü korkutuyordu. Hayır. Son mezarı inşa etmeyecekti. Kaçmak istiyordu. Kendini dünyadan soyutlamak istiyordu. İnsanlar için bir tehlikeydi. Elleri öldürebilirdi. Yaşlı bir adam gibi, kuzeydeki büyük geçitlere doğru yöneldi. Bu sarp, vahşi, insanların terk ettiği yüksek dağlar. Saklanabileceği tek yer buralardı. İnsanların gelip kendisini bulamayacağı... Ortadan yok olmak istiyordu ve bu büyük geçitler ona, kendini yok edebileceği gerçek bir labirent gibi görünüyordu.

Oraya vardığında dağların görkemli manzarası karşısında kımıldamadan durdu. Engebeli bir dağ çemberiydi burası. Uzun geçitler ince taş yollar gibi çizgilerle sarmıştı dört bir yanını. Ancak tek bir insanın geçebileceği koridorlardı bu yollar. Burada hiçbir şey insan ölçülerinde değildi. Bir geçitten ilerlediğinde bazen bir toprak sekiye varıyordu. Taraçayı andıran bir toprak sekiye. Göz alabildiğine uzanan tek şey dağların sonsuz sessizliğiydi. Kâhini öldürdüğünden bu yana ilk kez kendisini rahatlamış hissetti. Birkaç şahin gökyüzünü yırtıyordu. Vahşi bir dünyada tek başınaydı. Kendisini katırının rehberliğine bıraktı.

Kendini bırakarak üç gün boyunca bu taş ağın içinde dolaştı. Bir şey yemeden, bir şey içmeden dolaştı. Rüzgârda sürüklenen, ağır ağır ölen bir gölge gibi. Dördüncü gün, tüm gücünü yitirdiğinde, kayalara oyulmuş bir sarayın girişinde buldu kendini. Önce bir sanrı gördüğünü sandı, ama giriş orada, tam karşısında duruyordu. Ağır ve göz kamaştırıcı bir sadelik içinde. Buraya, evet, Tsongor buraya gömülmeliydi. Bunu hemen o an anladı. Katırından indi ve sarayın önünde diz çöktü. Buraya gömülmeliydi. Belki de Tsongor'un kendisi yaptırmıştı bu sarayı. Belki buraya gelmiş ve bu yer için Souba'nın güneşli topraklardaki servi ağacı önünde hissettiklerini hissetmişti. Kimsenin bilmediği, insanların hatırlamadığı bu sessiz saray belki de dünya kurulduğundan beri vardı. Evet. Tsongor buraya gömülmeliydi. Görkemli ama gizli bir yer. Hiç kimsenin bulamayacağı soylu ve krallara özgü bir mezar. Tsongor burada dinlenmeliydi. Dağlar onun yüceliğindeydi. Utancını buraya gizleyebilirdi. Souba'nın bundan hiç kuşkusu yoktu. İnsan ölçülerinde olmayan, insan ölçülerine uymayan bir yer. Son derece güzel ve son derece vahşi bir yer. Dünyanın dışında bir yer. Aradığını bulmuştu. Yeniden katırına bindiğinde seyahatin bitmiş olduğunu anladı. Massaba'ya geri dönmekten başka yapacağı bir şey kalmamıştı. Krallığın içinde altı mezar inşa etmiş, yedincisini de bulmuştu. Tsongor'un son barınağı. Geriye, nihayet huzur içinde dinlenebilmesi için, onu gömmek kalıyordu yalnızca.

Artık Tsongor'un derin uykusunu bozacak ne bir savaş gürültüsü, ne de bir savaş uğultusu kalmıştı ve Katabolonga artık hiç konuşmuyordu. Söylenecek hiçbir şey kalmamıştı. Oysa yaşlı kral huzursuzluk içindeydi. Katabolonga yine aşınmış paranın söz konusu olduğunu düşünüyordu. Tsongor'un yeniden ölüler yakasına geçme arzusuyla yanıp tutuştuğunu düşünüyordu. Ama nihayet bir gün Tsongor konuştu ve uzun süredir sesini duymadığı için Katabolonga ürkek bir maymun gibi yerinden sıçradı.

"Oğullarıma imparatorluğumu bıraktım" dedi Tsongor. "Ve onlar imparatorluğumu yok ettiler, bir harabe yığını üzerinde birbirlerini öldürdüler. Onlar için ağlamıyorum. Peki ya Samilia'ya ne bıraktım? Ne söz vermiş olduğum eşi bıraktım ona, ne de hak ettiği yaşamı. Bugün o nerede? Samilia hakkında hiçbir bilgim yok. O benim tek kızımdı ve benden ona hiçbir şey kalmadı. Souba'ya belki beni ben yapan şeyleri bıraktım. Ama Samilia'nın payı yok olup gitti. Oysa mirasımı en çok onun için hazırlamıştım. Ona bir koca vermek istiyordum. Topraklar vermek istiyordum. Hayatının bu işe yaramasını istiyordum. Onun hiçbir şeyin bozamayacağı bir güvenlik içinde olmasını istiyordum. Bir baba olarak elimin hep onun ve çocuklarının üzerinde olmasını istiyordum. Ama ona yalnızca yas bıraktım miras olarak. Babasının yasını, sonra birbiri arkasından gelen erkek kardeşlerinin yasını. Taliplerinin ölümünü. Kentin talan edilmesini. Benden ne kaldı ona? Şölen vaatleriyle yağmalanmış evlerin külü. Samilia'nın payı heba oldu. Böyle olmasını istemiyordum. Kimse böyle olmasını istemiyordu. Ama herkes onu unuttu."

Tsongor sustu. Katabolonga cevap vermedi. Söyleyeceği bir şey yoktu ki. O da sık sık Samilia'yı düşünmüştü. Zaman zaman onu bulmaya gitmesinin gerekip gerekmediğini sormuştu kendi kendine. Nereye giderse gitsin hep yanında, ona göz kulak olması gerekip gerekmediğini sormuştu kendi kendine. Ama hiçbir şey yapmamıştı. Ona karşı duyduğu merhamete karşın yerinin onun yanı olmadığını hissediyordu. Souba'yı bekleyerek göstermeliydi sadakatini. Yapabileceği başka bir şey yoktu. Böylece o da Samilia'nın ortadan kayboluşuna diğerleri gibi seyirci kalmıştı. O da diğerleri gibi vicdan azabı çekiyordu. Çünkü bu kadının kutsal biri olduğunu hissediyordu. Yaşadıklarından, başından geçenlerden ötürü kutsal biriydi. İnsanlar, farkına bile varmadan, onu kurban ettiği için kutsal biriydi.

Souba dönüş yoluna koyuldu. Ana toprağını yeniden görmenin sabırsızlığı ve orada nelerle karşılaşacağının endişesi içinde haftalar boyu katırının üzerinde yol aldı. Daha ağır ilerliyordu. Katırı yaşlanmıştı. Hemen hemen hiç görmez olmuştu, ama onu hiç duraksamadan krallığın yollarında gütürüyordu. Eyerinden hâlâ Massabalı kadınların verdiği, zamanın beyazlattığı sekiz saç örgüsü sallanıyordu. Şafakta, yedi tepenin en yükseğinin zirvesine ulaştı. Massaba ayaklarının altındaydı. Birden ona kent küçük bir taş yığınına dönüşmüş gibi geldi. Yalnızca surlar hâlâ görkemli görüntülerini koruyorlardı. Ova bomboştu. Eskiden kentin eteklerinde yer alan o çadır kentlerden eser kalmamıştı. Eskiden aceleci tüccarların arabalarıyla oradan oraya koşuşturduğu yolların izi bile görünmüyordu. Hiçbir şey kalmamıştı. Souba ağır ağır ovaya indi ve Massaba'ya girdi.

Burası bomboş bir kentti. Çıt yoktu. Duygusuz taşların ortasında hiçbir hareket yoktu. Her şey parçalanmıştı. Uzun savaşı yaşamış olan halk sonunda bu uğursuz kenti terk etmeye karar vermişti. Her şeyi olduğu gibi bırakmışlardı. Meydanları. Yarı yıkılmış evleri. Zaman ve bitki örtüsü buraları ele geçirmişti. Yeşil bir yosun kaplıyordu şimdi tüm cepheleri. İçavlularda, taraçalarda, damlardaki kiremitlerin arasında ve ev duvarlarının çatlaklarında çılgın yüksek otlar fışkırmıştı. Sanki bitki örtüsü ağır ağır yutmuştu Massaba'yı. Sarmaşıklar hâlâ ayakta kalan evleri kemiriyordu. Rüzgâr kapıları çarptırıyor, kalın bir toz tabakasını havalandırıyordu. Souba, çenesi kenetlenmiş bir halde, bu kentin cad-

delerini arşınladı. Massaba düşmemişti. Hayır. Ağır ağır çürümüştü. Caddeler geçmişteki çatışmaların izleriyle doluydu. Miğfer parçalarıyla, cam kırıklarıyla, kimi savaş aletlerinden arta kalanlarla doluydu.

Her şey bir bir aklına geliyordu. Terk ettiklerinin yüzleri. Erkek kardeşlerinin varlığı. Yola çıkmadan önce hep birlikte geçirdikleri o son gece. Şarkılar. Birlikte içtikleri içki. Kız kardeşinin kolunu okşayan elini anımsıyordu. Dökmüş olduğu gözyaşlarını anımsıyordu. Tüm bunların yaşandığını bilen tek kişiydi. Katırı perişanlığın içinde ilerliyor ve Souba kendisini yüzlerce yıl yaşlanmış hissediyordu. Kaybolmuş bir dünyayı görüyordu. Geçmişin yuttuğu, yok ettiği caddelerde ilerliyordu. Tüm bir insan neslinin öldüğünü gören, adsız bir dünyanın ortasında şaşkın bir halde yapayalnız kalmış aptal bir canlı gibiydi.

Yaşlı Tsongor'un sarayına girdiğinde burnuna keskin bir koku çarptı. Bir maymun sürüsü sarayın dev salonlarını kendisine ev edinmişti. Yüzlerce maymun vardı içeride. Hatta binlerce. Halılar dışkılarıyla kaplanmıştı. Avizelere tutunarak bir odadan diğerine atlıyorlardı. Souba aralarından kendisine bir yol açmak zorunda kaldı. Maymunları ayağıyla itiyordu. Uluyan maymunlardı bunlar. Tiz çığlıkları şu an köyde yükselen tek sesti. Hayvanî bir çığlıktı bu. Anlaşılmaz bir yakınma. Bazen geceler boyu böyle uluyorlardı. Sarayın duvarlarını sarsan yürek paralayıcı bir konser verir gibi.

Souba babasının dinlendiği büyük odaya indi. Etraf karanlıktı. Elleriyle önünü yoklayarak ağır ağır ilerledi. Defalarca sendeledi. O sırada, odanın ortasından gelen bir çıtırtı duydu ve bu çıtırtıyı çevreyi aydınlatan bir ışık izledi. Bir meşale yakılmıştı.

Şaşkınlıktan duvara yapışarak bir an durdu. Yavaş yavaş babasının üzerinde yattığı mezarı seçebildi. Üzerinde şimdi meşalenin ışığıyla yüzü aydınlanmış biri duruyordu.

"Tsongor seni bekliyordu, Souba."

O sesi hemen tanıdı. Sanki bu sesten dün ayrılmış gibiydi. Önünde duran adam Katabolonga'ydı, babasının altın taburesinin

taşıyıcısı. Orada duruyordu. Kutsal bir inek kadar zayıf. Yanakları çökmüş. Upuzun bir sakal yüzünü yok etmişti. Pisti. Arna tüm uzun boyuyla dimdik duruyordu. Bunca yıl yanına kadar yaklaşıp kendilerini tehlikeye atan maymunları yiyerek yaşamıştı. Yerinden hiç kımıldamadan. Cesedin başucundan bir an olsun ayrılmadan. Souba içinin büyük bir neşeyle dolduğunu hissetti. Bir insan kalmıştı. Doğmuş olduğu dünyayı tanıyan bir insan. Erkek kardeşlerinin yüzünü hatırlayan, Samilia'nın ne kadar güzel olduğunu bilen, Massaba'nın çeşmelerini tanıyan bir insan. Bir tek o kalmıştı geriye. Burada, kemirilmiş maymun kemiklerinin ve karanlığın ortasında, kendisini bekleyen ve adını söyleyebilecek bir insan kalmıştı.

İkisi de Tsongor'a verdikleri sözü yerine getirdiler. Kralın cesedini özenle aldılar ve yukarı çıkardılar. Tahtadan bir tür sedye yapıp yaşlı katırın arkasına bağladılar. Souba yeniden yola koyuldu.

Eskinin o güzel kentini likenlerle maymunlara bırakarak, sonsuza dek Massaba'yı terk ettiler. Katırın yanında yürüyorlardı. Hiç konuşmadan. İkisi de tek tek kralın vücuduna göz kulak oluyordu. Tepenin zirvesine vardıklarında uluyan maymunların yakınan büyük korosunu duydular birden. Tıpkı kente son bir veda gibi. Ya da bir sessizlik ülkesinde zafer çığlığı atan kaderin alaycı kahkahası gibi.

Souba babasının cesedini kuzeydeki Erguvan Kırmızısı Dağlar'a doğru götürdü. Seyahat boyunca Katabolonga Massaba'da olup bitenleri anlattı ona. Liboko'nun ölümünü. Samilia'nın ortadan kayboluşunu. Kentin amansız yok oluşunu. Souba hiç soru sormadı. Soru soracak gücü yoktu. Yalnızca ağlıyordu. Katabolonga öyküsüne ara veriyor, sonra, gözyaşları kuruduğunda yeniden anlatmaya başlıyordu. Souba da böylece Tsongor'un yaşlı hizmetkârının sesinden Massaba'nın ve yakınlarının acılarını yaşıyordu.

Erguvan Kırmızısı Dağlar'a vardıklarında taş geçitlerden ilerlediler. Katabolonga bu kayalık labirente, güneşin güçlükle sızabildiği o engebeli dar koridorlara sanki kutsal bir yere bakarmış gibi bakıyordu. Sanki ertelenmiş sonsuzluktan bir şeyler taşıyordu bu yüksek kayalıklar. Birkaç vahşi keçiden ve taştan taşa sürünerek ilerleyen iri kertenkelelerden başka burada yaşayan kimse yoktu.

Geçitte bir saat yürüdükten sonra nihayet mezara vardılar. Sarayın toprak rengi kayalara oyulmuş görkemli cephesi önlerinde yükseliyordu. Bu cephe sanki dağın kalbine açılan bir kapı gibiydi.

Tsongor'un ünlü cesedini sarayın en son odasına yerleştirdiler. Souba özenli hareketlerle ölünün üzerindeki kraliyet giysisini düzeltti. Eli babasının göğsünde, öylece durdu bir süre. Aklını başına topluyordu. Sonra, yeniden Kral Tsongor'un orada, etrafında olduğunu hissetti ve onca yıl belleğinde sakladığı cümleyi ölünün kulağına fısıldadı:

"Baba, benim. Souba. Tam yanında duruyorum. Duy sesimi. Yaşıyorum. Huzur içinde uyu. Her şey tamamlandı."

Ve Kral Tsongor'un alnını öptü. O zaman ceset yavaşça gülümsedi. Oğlunun sesini duyuyordu. Daha olgunlaşmış, daha kendinden emin bu sesten yılların geçmiş olduğunu anlıyordu. Savaşa ve katliamlara rağmen hiç olmazsa tek bir şey istediği gibi gerçekleşmişti. Souba yaşıyordu. Ve sözünü tutmuştu. Nihayet yok olmanın zamanı gelmişti. Katabolonga ağır ağır yaklaştı. Boynunda taşıdığı maun ağacından küçük kutulardan birinden Tsongor'un eski aşınmış parasını çıkardı. Ve tek kelime söylemeden, yavaşça ölünün dişleri arasına yerleştirdi. Artık her şey bitmişti. Tsongor yaşamının sonunda tek serveti olan madenî parayla, fetih yaşamına başladığı günün arifesinde yanına almış olduğu madenî parayla ölüyordu. Böylece Kral Tsongor'un yıllardır çektiği acılar son buldu. Ölüm cezasına çarptırılmış biri gibi hüzünle gülümsedi. Oğlu ile yaşlı dostunun yüzünü seyrederek gülümsedi ve ikinci kez öldü.

Souba uzun süre cesedin başucunda kaldı. Babasının yüzündeki son ifadeyi beynine kazıyordu. Hayattayken hiç görmediği o hüzünlü ve uzak gülümsemeyi beynine kazıyordu. Tsongor'un hiçbir zaman huzura kavuşamayacağını anlıyordu. Oğlunun geri dönmesine ve Katabolonga'nın madenî parasına rağmen Samilia'yı düşünerek ölüyordu. Ve bu anı ona ölümünde bile daha çok acı veriyordu.

Souba mermerden ağır mezar taşını kaldırdı ve mezarı mühürledi. Her şey bitmişti. Yapması gereken ne varsa yapmıştı. O zaman Katabolonga ona doğru döndü ve yumuşak bir sesle:

"Şimdi git artık, Souba" dedi, "hayatını yaşa ve hiçbir şeyi merak etme. Ben buradayım. Tsongor'un yanında. Buradan bir yere kımıldamayacağım."

Souba'nın yanıtlamak için bir şeyler söylemesine fırsat kalmadan, avurdu avurduna çökmüş Katabolonga onu kollarıyla sardı ve gitmesini işaret etti. Söylenecek hiçbir şey yoktu. Söylenecek hiçbir şeyin olmadığını hissetti Souba. Arkasını döndü ve mezarın kapısına doğru yürüdü. Katabolonga, dişleri arasından Souba'yı hayata emanet eden dualar okuyarak, arkasından baktı. Ölümün kendisine yaklaşmakta olduğunu hissetti.

"İşte" diye düşündü, "benim sıram da geldi artık. Daha fazla yaşamayacağım. Yaşlı dünyanın son insanıyım ben. Kral Tsongor'un da, Massaba'nın da zamanı doldu. Benim de günlerim doldu. Daha fazla yaşamayacağım."

Sıçramaya hazır bir nöbetçi gibi mezarın önünde diz çöktü. Bir eli hançerinin topuzunda, diğeri kutsal taburede, öylece diz çöktü. Ve öldü. Vücudu taş gibi kaskatı kesildi ve sonsuza dek öyle kaldı. Davetsiz konukların bu kutsal yere girmesine izin vermeyen uyanık bir heykel gibi. Katabolonga oradaydı. Sonsuza dek. Başı gururlu ve dimdik. Gözünü mezarlığın kapısına ve uzaklaşan Souba'ya dikmiş olarak öylece kaldı.

Kral Tsongor'un oğlu kayaya kazılmış geniş odalardan geçerek gün ışığına kavuştu ve ebedî katırına bindi. Kendisini sessizce izleyen büyük kayalıklardan geçerek aynı yolu bu kez dönüyordu. Tüm yolculuk geceleri boyunca hep aynı soruyu kendi kendine sorup durmuştu. Bu görevi babası neden ona vermişti? Neden onu sürgüne ve yalnızlığa mahkûm etmişti? Kendisinden ve kardeşlerinden uzağa göndermişti. Massaba'nın kaderi hakkında hiçbir şey öğrenemeyecek hale düşürmüştü. Neden onu, Souba'yı, kardeşlerin en küçüğünü seçmişti? Neden onu, bambaşka bir yaşam düşleyen onu seçmişti? Neden onu, Massaba'nın yardımına koşmak için kaç kez yedi mezarı da yapmaktan vazgeçmeyi düşünen onu seçmişti? Bu sorular onu sık sık heyecanlandırıyor, ama bir türlü bir yanıt bulamıyordu. Yaşlanmıştı. Ve sonunda kendisine verilmiş olan bu görevin onu dünyadan ve hayattan uzak tutan bir lanet olduğuna karar vermişti. Ama o an aniden anlamıştı, o uzun uykusuz gecede, Massaba'nın taraçasında, babasının her şeyi önceden görmüş olduğunu anlamıştı. Çıkacak korkunç savaşı görmüştü. Kanlı Massaba kuşatmasını ve ovayı kana bulayacak sonsuz katliamları görmüştü. Dünyanın sallanacağını hissetmişti. Her şeyin yok olacağını, ortada hiçbir şeyin kalmayacağını, kendisinin de, başka birinin de her şeyi silip süpüren o yabanıl rüzgâra karşı koyamayacağını hissetmişti. O zaman da Souba'yı çağırtmış ve onu yıllar sürecek yolculukla-

ra ve çalışmalara mahkûm etmişti. O yıllar boyunca her şeyi yiyip yutan felaketten uzak olması için. Her şey bittiğinde en azından bir kişinin hayatta kalması için. Haklıymış da. Bugün bir kişi kalmıştı hayatta. Tsongor ailesinin son canlısı.

Souba sözünü yerine getirmişti, ama Tsongor'un hüzünlü gülümsemesi bir türlü aklından çıkmıyordu. Hayatın mahvettiği, herkesin unuttuğu Samilia vardı bir de. Bir an onu aramaya çıkmayı düşündü. Ama krallığın ne denli büyük olduğunu biliyordu ve onu asla bulamayacağından emindi. Boşuna bir arama olacaktı bu. Katırının üzerinde uzun uzun düşündü. Erguvan Kırmızısı Dağlar'ın son geçidine varana dek düşündü. Ve başını kaldırıp çevresindeki manzaraya baktı. Dağlar arkasında kalmıştı. Önünde uçsuz bucaksız krallık uzanıyordu. Yok olmuş bir dünyadaki son kişiydi. Daha hayatını yaşamaya başlamamış olan olgun bir adam. Bundan böyle yapacağı tek şey yaşamaktı. Gülümsedi. Şimdi ne yapması gerektiğini biliyordu. Bir saray inşa edecekti. O güne dek babasının buyruklarına boyun eğmiş, mezarlar yaptırmıştı, bir bir. Bugün düşünülmesi gereken Samilia'ydı. Bir saray inşa edecekti. Samilia'nın sarayı. Tüm çalışmalarını taçlandıracak sade, sadeliği içinde görkemli bir barınak. Kız kardeşinin güzelliğiyle eşdeğerde olmasına gayret edecekti. Öyle bir saray yapacaktı ki, bu saray hem kız kardeşinin yaşamındaki şatafatı, debdebeyi ortaya koyacak, hem de heba olmuş bir yaşamı, felaketin tükettiği bir yaşamı dile getirecekti. Evet, tek yapması gereken buydu. Tsongor'un mezarlarına asla hiç kimse girmeyecekti. Yalnızca sessizlik ve ölümün hüküm sürmesi için mezarları tek tek mühürlemişti. Samilia'nın sarayı hep açık olacaktı. Gezginler için prenseslere yakışır bir barınak. İnsanlar dinlenmek için dört bir yandan buraya geleceklerdi. Kral Tsongor'un kızının anısını onurlandırmak için kadınlar buraya armağanlar bırakacaktı. Dünyanın tüm rüzgârlarına açık bir saray. İçinde gürültü ve uğultuların yankılandığı bir kervansaray örneği. Bu sarayı inşa edecekti ve belki bir gün Samilia da kendi adını taşıyan bu saraydan söz edildiğini duyacaktı. Tek umudu buydu. Samilia sarayı

duyacak ve kendisine gelecekti. Kız kardeşini çağırmak için bu sarayı yapacaktı. Varsın çok uzaklarda olsun. Varsın dünyanın sınırlarının dışında olsun. Hiç geri dönmezse de dönmesin. Saray hep orada olacaktı. Herkese Tsongor'un hatasını anlatmak için. Samilia'nın anısını onurlandırmak ve onun gezgin kız kardeşlerine sonsuza dek ev sahipliği yapmak için.

İçindekiler

1 Kral Tsongor'un sabaha kadar uyuyamadığı gece 9
2 Souba'nın bayrağı 49
3 Savaş 69
4 Massaba kuşatması 91
5 Unutulan kadın 127
6 Son barınak 163

KRAL TSONGOR'UN ÖLÜMÜ

LAURENT GAUDÉ

"Gerçekçi edebiyatın karşısında dimdik duran bir saga. Bilgi ve bilgeliğe doğru lirik bir kanatlanış."

Le Monde Littéraire

"Yemen çöllerinde geçen Pasolini filmleri kadar görkemli. Yazar, bu trajik anlatıyı kurarken, Troya Savaşı'nın ebedî temalarının, Kitabı Mukaddes göndermelerinin ve Afrika ağıtlarının içinden geçip ötelere uzanıyor. Laurent Gaudé bu güzel trajik öyküyü buruk, sert, arkaik ve yoğun bir dille yazmış. Zaferin ve savaşın açmazları üzerine karamsar bir opera."

Guy Duplat, *Libre Belgique*

"Laurent Gaudé *Kral Tsongor'un Ölümü*'nde Antik Yunan tiyatrosunun trajik mirasını ve Homeros destanının epik söylemini destansı bir Afrika'ya taşıyor."

Renaud Ego, *Page*

Romancı ve dramaturg Laurent Gaudé 1972'de Paris'te doğdu. Yükseköğrenimini modern edebiyat üzerine yaptı. Önceleri oyun yazarı olarak tanındı. 2002'de yayımlanan ve on beş dile çevrilen *Kral Tsongor'un Ölümü*'yle Goncourt des lycéens (Fransa'da liseli okurlar tarafından seçilen en iyi kitaba verilen ödül) ve Prix des libraires (Fransa'da kitabevlerinin seçtiği en iyi kitaba verilen ödül) ödüllerini aldı. *Cris* (2000) ve *Le Soleil des Scarta* (2004) diğer iki romanının adı.

ISBN 975-293-253-3

DK DOĞAN KİTAP